T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM(9, 10, 11 VE 12.SINIF) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA UZAK BAĞDAŞTIRMA KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI

Danışman
Prof.Dr.Bilginer ONAN

Hatay-2022

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM(9, 10, 11 VE 12.SINIF) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA UZAK BAĞDAŞTIRMA KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI

Danışman
Prof.Dr.Bilginer ONAN

Hatay-2022

ONAY

Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI tarafından hazırlanan "***ORTAÖĞRETİM (9, 10, 11 VE 12. SINIF) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KITAPLARINDA UZAK BAĞDAŞTIRMA KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA***" adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

27/05/2022

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Dr. Bilginer ONAN (Tez Danışmanı)	
Doç. Dr. Mustafa Onur KAN	
Doç. Dr. Halil Erdem ÇOCUK	

Yağmur Kazan Rencüzoğulları Tarafından Hazırlanan "***Ortaöğretim(9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyati Ders Kitaplarinda Uzak Bağdaştirma Kullanimi Üzerine Bir Araştirma***" adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (27/05/2022)

Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI

ÖNSÖZ

Dilin anlam sınırlarını genişleten ve dile yeni anlam olanakları sunan uzak bağdaştırmaların soyut düşünme becerilerini geliştirdiği ve dil gelişimine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla yol gösteren değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Bilginer ONAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte bana destek olan başta, eşim Akın RENCÜZOĞULLARI ve ablam Şirin KAZAN YILMAZ olmak üzere bütün güzel aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

ORTAÖĞRETİM(9, 10, 11 VE 12.SINIF) TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA UZAK BAĞDAŞTIRMA KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022

Danışman: Prof. Dr. Bilginer ONAN

ÖZET

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların (metaforların) metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranlarını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki 145 metin oluşturmaktadır. Giriş ünitelerinde yer alan metinler ve etkinlik içerisinde yer alan metinler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu kapsamda 4 sınıf düzeyinde 145 metin incelenmiş ve 383 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma 12. sınıf ders kitabında tespit edilirken bunu sırasıyla 9, 11 ve 10. sınıf ders kitapları izlemiştir. Uzak bağdaştırmanın sayıca en çok olduğu türler sırasıyla şiir, hikâye, roman ve tiyatro olmuştur. Metin sayısından bağımsız olarak metin türlerinde kullanılan uzak bağdaştırma oranını tespit etmek amacıyla bir metin türündeki toplam uzak bağdaştırma sayısının metin sayısına bölünmesi ile elde edilen, "metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı" en yüksek olan metin türlerinin 4,25 ile Masal / Fabl olduğu görülmüştür. Bunu ikinci sırada metin başına 4 oranıyla hikâye türü, üçüncü sırada metin başına 3.66 oranıyla Mülakat / Röportaj ve biyografi / otobiyografi türleri izlemiştir. En düşük oranda uzak bağdaştırma içeren metin türleri haber metni, mektup / E-posta ve gezi yazısı olmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Uzak Bağdaştırma, Yakın Bağdaştırma, Sözcük Anlam bilimi, Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları

A RESEARCH ON THE USE OFREMOTE RECONCILIATION IN SECONDARY EDUCATION (GRADE 9, 10, 11 AND 12) TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEXTBOOKS

Yağmur KAZAN RENCÜZOĞULLARI

The Department of Turkish Language Education

Master's Thesis, 2022

Advisor: Prof. Dr. Bilginer ONAN

ABSTRACT

In this study, which was conducted to determine the distribution ratios of remote reconciliations (metaphors) used in the texts in the Turkish Language and Literature textbooks of the Ministry of National Education Publications for Secondary Education (Grade 9, 10, 11 and 12)in terms of text types and grade levels,descriptive scanning method was used.The universe of this study is based on high school textbooks.The sample consists of145 texts from the Turkish Language and Literature textbooks of the Ministry of National Education Publications for Secondary Education (Grade 9, 10, 11 and 12).The texts in the introductory units and the texts in the activity were not included in the study.Within this framework, 145 texts at 4 grade levels were analyzed and 383remote reconciliations were identified.While the most remote reconciliation was detected in the 12th grade textbook, it was followed by the 9th, 11th and 10th grade textbooks respectively.The genres with the highest number of remote reconciliations were poetry, story, novel and theater respectively. It was seen that the text types with the highest number of remote reconciliations per text, obtained by dividing the total number of remote reconciliations in a text type by the number of texts, were Fairy Tale / Fable with 4.25.This was followed by the story genre with a ratio of 4 per text, and and the Interview and biography / autobiography genres, with a ratio of 3.66 per text, in the third place.The text types with the lowest rate of remote reconciliations were news text, letter/e-mail and travel writing.

KEY WORDS

Remote Reconciliation, Close Reconciliation, Lexical Semantics, Turkish Language and Literature Textbooks

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER **I**

ABSTRACT AND KEYWORDS **II**

TABLOLAR LİSTESİ **XV**

KISALTMALAR **XX**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Problem Durumu 1

1.2. Problem Cümlesi 3

1.3. Alt Problemler 3

1.4. Araştırmanın Önemi 4

1.5. Araştırmanın Amacı 5

1.6. Sınırlılıklar 5

1.7. İlgili Araştırmalar 5

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli 12

2.2. Çalışma Grubu..... 13

2.3. Verilerin Toplanması..... 13

2.4. Verilerin çözümlenmesi 13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı..... 14

3.1.1. Programın Genel Özellikleri 14

3.1.2. Öğretim Programının Özel Amaçları 17

3.1.3. Alana Özgü Beceriler 17

3.2. Ders Kitaplarının Tür ve Metin Açısından Özellikleri 18

3.2.1. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri..... 19

3.2.2. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri..... 20

3.2.3. 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri..... 21

3.2.4. 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri..... 22

3.3. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programındaki Kazanımların Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi 23

3.3.1. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) Kazanımları... 23

3.3.2. Sözcük Anlam Bilimi 24
3.3.3. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı Kazanımları ve Bunların Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi 24
3.4. Bağdaştırmaların Anlam Bilimi İçindeki Yeri 30
3.4.1. Anlam Bilimi 30
3.4.1.1. Tümce Anlam Bilimi 31
3.4.1.2. Sözcük Anlam Bilimi 31
3.4.2. Türkçede Sözcüklerin Anlam Bilimsel Özellikleri 32
3.4.2.1. Temel Anlam (Gerçek Anlam, Göndergesel Anlam, Düz Anlam) 32
3.4.2.2. Yan Anlam 32
3.4.2.3. Mecaz Anlam 33
3.4.2.4. Çok Anlamlılık 33
3.4.2.5. Eş Anlamlılık 34
3.4.2.6. Eş Seslilik 34
3.4.2.7. Tasarımlar ve Duygu Değeri 35
3.4.2.8. Benzetme 36
3.4.2.9. Aktarmalar 36
Deyim Aktarmaları 37
Ad Aktarmaları 38
3.4.2.10. Karşıt (Ters-Zıt) Anlamlılık 38
3.4.2.11. Bağdaştırma 38
a. Yakın Bağdaştırma 39
b. Uzak Bağdaştırma (Metafor) 40
3.4.2.12. Örtülü Anlam 42
3.4.2.13. Kılınış ve Görünüş 42
3.4.2.14. Terim 43
3.4.2.15. Yerlileştirme 43

3.4.2.16. Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler 43
3.4.2.17. İkilemeler 44
3.4.2.18. Yansıma Sözcükler 44
3.5. Bağdaştırmaların Dil ve Zihin Becerilerini Geliştirmedeki İşlevleri 45
3.5.1. Dil Becerilerinin Gelişimi Açısından Bağdaştırmalar 45
3.5.2. Soyut Düşünme Becerisinin Gelişimi Açısından Bağdaştırmalar..... 48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulgular 51
4.1.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 51
4.1.2. Şiir Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 53
4.1.3. Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 56
4.1.4. Roman Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular……59
4.1.5. Tiyatro Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular……61
4.1.6. Biyografi / Otobiyografi Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 62
4.1.7. Mektup / E posta Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 64
4.1.8. Günlük / Blog Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 66

4.1.9. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması 68

4.2. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulgular 70

4.2.1.Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 70

4.2.2.Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular……..73

4.2.3.Destan / Efsane Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 77

4.2.4.Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 79

4.2.5.Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 82

4.2.6.Anı (Hatıra) Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 83

4.2.7.Haber Metni Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 84

4.2.8.Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 85

4.2.9. 10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması 86

4.3. 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulgular 89

4.3.1.Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 89

4.3.2.Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 91

4.3.3.Makale Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 95

4.3.4. Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 97

4.3.5. Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 99

4.3.6. Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 101

4.3.8. Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 103

4.3.9. 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması 105

4.4. 12.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulgular 109

4.4.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 109

4.4.2. Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 113

4.4.3. Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 119

4.4.4. Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 122

4.4.5. Deneme Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 123

4.4.6. Söylev (Nutuk) Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 124

4.4.7. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması 126

4.5. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Metin Türlerine Göre Karşılaştırılmasıyla İlgili Bulgular 129

4.5.1. Bütün Sınıf Düzeylerinde Hikâye Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 129

4.5.2. Bütün Sınıf Düzeylerinde Şiir Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 130

4.5.3. Bütün Sınıf Düzeylerinde Roman Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 131

4.5.4. Bütün Sınıf Düzeylerinde Tiyatro Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 131

4.5.5. Bütün Sınıf Düzeylerinde Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 132

4.5.6. Bütün Sınıf Düzeylerinde Biyografi/Otobiyografi Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular ……133

4.5.7. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mektup / E-Posta Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 133

4.5.8. Bütün Sınıf Düzeylerinde Günlük / Blog Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 134

4.5.9. Bütün Sınıf Düzeylerinde Destan / Efsane Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 134

4.5.10. Bütün Sınıf Düzeylerinde Anı (Hatıra) Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 135

4.5.11. Bütün Sınıf Düzeylerinde Haber Metni Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 135

4.5.12. Bütün Sınıf Düzeylerinde Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 136

4.5.13. Bütün Sınıf Düzeylerinde Makale Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 136

4.5.14. Bütün Sınıf Düzeylerinde Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 137

4.5.15. Bütün Sınıf Düzeylerinde Eleştiri Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 137

4.5.16. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular ……138

4.5.17. Bütün Sınıf Düzeylerinde Deneme Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 138

4.5.18. Bütün Sınıf Düzeylerinde Söylev (Nutuk) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular 139

4.5.19. Bütün Metin Türlerinde Bağdaştırmaların Dağılımı Oranlarıyla İlgili Bulgular 139

4.6. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasıyla İlgili Bulgular 140

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.1. 9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 142

5.1.2. 10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 143

5.1.3. 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 144

5.1.4. 12.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 144

5.1.5. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Metin Türlerine Göre Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 145

5.1.5.1. Bütün Sınıf Düzeylerinde Hikâye Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 146

5.1.5.2. Bütün Sınıf Düzeylerinde Şiir Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 146

5.1.5.3. Bütün Sınıf Düzeylerinde Roman Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 147

5.1.5.4. Bütün Sınıf Düzeylerinde Tiyatro Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 147

5.1.5.5. Bütün Sınıf Düzeylerinde Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 148

5.1.5.6. Bütün Sınıf Düzeylerinde Biyografi / Otobiyografi Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 148

5.1.5.7. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mektup / E-posta Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 149

5.1.5.8. Bütün Sınıf Düzeylerinde Günlük / Blog Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 150

5.1.5.9. Bütün Sınıf Düzeylerinde Destan / Efsane Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 150

5.1.5.10. Bütün Sınıf Düzeylerinde Anı (Hatıra) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 150

5.1.5.11. Bütün Sınıf Düzeylerinde Haber Metni Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 151

5.1.5.12. Bütün Sınıf Düzeylerinde Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 151

5.1.5.13. Bütün Sınıf Düzeylerinde Makale Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 151

5.1.5.14. Bütün Sınıf Düzeylerinde Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 152

5.1.5.15. Bütün Sınıf Düzeylerinde Eleştiri Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 152

5.1.5.16. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 153

5.1.5.17. Bütün Sınıf Düzeylerinde Deneme Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 153

5.1.5.18. Bütün Sınıf Düzeylerinde Söylev (Nutuk) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 153

5.1.6. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi 155

5.2. ÖNERİLER 158

KAYNAKÇA 159

EKLER……...……...162

EKLER

Ek 1: MEB Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Tespit Edilen Uzak Bağdaştırmalar Listesi 162

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: 9, 10, 11 ve 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Ünite Sayıları ve Metin Türleri Dağılımı……..……...15
Tablo 2: Sınıf Düzeylerine Göre Metin Dağılımı……...19
Tablo 3: 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları…20
Tablo 4 : 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları21
Tablo 5: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları.22
Tablo 6: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları.22
Tablo 7: Kazanım Sayıları……..23
Tablo 8: Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Kazanımlarının Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi……...30
Tablo 9: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 53
Tablo 10: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 56
Tablo 11: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Masal/Fabl Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 58
Tablo 12: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 60
Tablo 13: : 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 62
Tablo 14: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Biyografi / Otobiyografi Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 64
Tablo 15: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Mektup / E posta Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 65
Tablo 16: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Günlük / Blog Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 67
Tablo 17: 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması 68
Tablo 18 : 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması 70

Tablo 19: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 73
Tablo 20:10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 77
Tablo 21: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Destan / Efsane Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 78
Tablo 22: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 81
Tablo 23: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 82
Tablo 24: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Anı (Hatıra) Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 84
Tablo 25: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Haber Metni Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 85
Tablo 26: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Gezi Yazısı Metin Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 86
Tablo 27: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması 86
Tablo 28: 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması 88
Tablo 29: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 91
Tablo 30: : 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 95
Tablo 31: :11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Makale Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 97
Tablo 32: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 99
Tablo 33: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 101
Tablo 34: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 102
Tablo 35: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Eleştiri Türündeki Uzak Bağdaştırmalar 103

Tablo 36: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 105
Tablo 37: 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması 106
Tablo 38 : 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması 108
Tablo 39: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye türündeki Uzak Bağdaştırmalar 112
Tablo 40: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir türündeki Uzak Bağdaştırmalar 118
Tablo 41: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman türündeki Uzak Bağdaştırmalar 121
Tablo 42: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro türündeki Uzak Bağdaştırmalar 123
Tablo 43: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Deneme türündeki Uzak Bağdaştırmalar 124
Tablo 44: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında söylev(nutuk) türündeki Uzak Bağdaştırmalar 125
Tablo 45: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması 126
Tablo 46: 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması 128
Tablo 47: Sınıf Düzeylerine Göre Hikâyele Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar . 129
Tablo 48: Sınıf Düzeylerine Göre Şiir Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar..... 130
Tablo 49: Sınıf Düzeylerine Göre Roman Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar... 131
Tablo 50: Sınıf Düzeylerine Göre Tiyatro Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar... 132
Tablo 51: Sınıf Düzeylerine Göre Masal/Fabl Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 132
Tablo 52: Sınıf Düzeylerine Göre Biyografi / Otobiyografi Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 133
Tablo 53: Sınıf Düzeylerine Göre Mektup Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar .. 133
Tablo 54: Sınıf Düzeylerine Göre Günlük / Blog Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 134

Tablo 55: Sınıf Düzeylerine Göre Destan / Efsane Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 134
Tablo 56: Sınıf Düzeylerine Göre Anı (Hatıra) Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 135
Tablo 57: Sınıf Düzeylerine Göre Haber Metni Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 135
Tablo 58: Sınıf Düzeylerine Göre Gezi Yazısı Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 136
Tablo 59: Sınıf Düzeylerine Göre Makale Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar .. 136
Tablo 60: Sınıf Düzeylerine Göre Sohbet ve Fıkra Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 137
Tablo 61: Sınıf Düzeylerine Göre Eleştiri Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar... 137
Tablo 62: Sınıf Düzeylerine Göre Mülakat ve Röportaj Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 138
Tablo 63: Sınıf Düzeylerine Göre Deneme Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar . 138
Tablo 64: Sınıf Düzeylerine Göre Söylev (Nutuk) Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar 139
Tablo 65: Bütün Metin Türlerinde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular..... 140
Tablo 66: Türk Dili Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması..... 141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Bağdaştırmaların Anlam Bilimi İçindeki Yeri……..30

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. :Sayı

Vb **:** Ve Benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla "Problem Durumu", "Problem Cümlesi", "Alt Problemler", "Araştırmanın Önemi", "Araştırmanın Amacı", "Sınırlılıklar" ve "İlgili Araştırmalar" başlıklarına yer verilecektir.

1.1 Problem Durumu

Anadili edinimi, anne karnında başlayan ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Anne karnında dinlemeyle başlayan bu süreç yine çevreyle etkileşim sonucu konuşma ile devam eder ve örgün eğitimle birlikte okuma ve yazma da sürece dâhil olur.

Anadili eğitimi örgün olarak okul öncesinde başlar; ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerde verilen Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı dersleri ile sona erer. Bu süreç içerisinde, öğrencilerden genel olarak dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, dinleme ve konuşmaya hâkim olmaları ve etkili iletişim becerileri kazanmaları beklenmektedir. Etkili bir Türkçe öğretiminin en önemli ögelerinden biri, ders kitaplarıdır. Ders kitapları gerek ulaşılabilirlik gerekse maliyet açısından ekonomik olduğundan Türkçe öğretiminin vazgeçilmez bir parçası konumundadır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda belirtildiği üzere Türk Dili ve Edebiyatı Dersi ile öğrencilerin, Dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak etkili iletişimciler olmaları, edebî metinler aracılığıyla Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımaları amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmada, ders kitapları ve metinler büyük bir önem taşımaktadır.

"Türkçe öğretimi büyük ölçüde kitaplara, dolayısıyla da metinlere dayalıdır; çünkü okumanın, inceleyerek yazmanın hatta örnek okumalardan hareket edersek

dinleme eğitiminin dahi ana malzemesi ders kitaplarıdır. Bu sebepledir ki eğitim teknolojisinin kullanılmasında da metne, dolayısıyla kitaplara ihtiyaç duyulmaktadır" (Özbay, 2015, s. 170).

Ders kitaplarına alınan metinler öğrenciye bir yandan dolaylı yaşantı örnekleri sunarken bir yandan dilin inceliklerini göstermeli, değerleri aşılamalı, bir diğer yandan da öğrencinin bilişsel gelişimine uygun becerileri edinmesini sağlamalıdır. Bu durumda ders kitaplarına alınacak metinlerin seçiminin birçok aşamadan geçmesi gereken bir süreç olduğu görülmektedir.

"*Ders kitapları, öğrencilerin bilişsel gelişim süreçlerini önemli ölçüde destekleyen eğitim ortamlarıdır. Bu açıdan bakıldığında, ders kitaplarındaki metinlerin taşıdıkları dilsel nitelikler bakımından, çocukların bilişsel gelişim süreçlerine ne ölçüde katkı sağladığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır"* (Tokdemir, 2011).

Piaget'e göre 11 yaş sonrası soyut işlemler dönemi olarak kabul edilir. Bu dönemle birlikte soyut düşünme becerisi kazanmaya başlayan çocuk, bununla bağlantılı olarak varsayımsal düşünme, bağdaştırarak analiz yapabilme, tümevarımsal-tümdengelimsel düşünme, analoji yapabilme gibi birtakım zihinsel faaliyetleri gerçekleştirebilir duruma gelmektedir. Bunlarla birlikte mecazlar, atasözleri ve deyimler çocuk için anlaşılır hâle gelmektedir. Bütün bunların gerçekleşmesi için öğrencinin bu kritik dönemde becerilerini kazanabilmesini sağlayacak bir çevreye ve deneyimlere sahip olması gerekir. Öğrenciye sınırsız deneyim imkânı sağlayan metinler, bu noktada önem taşımaktadır.

Onan & Tiryaki (2012), çalışmalarında metin içerisinde kullanılan uzak bağdaştırmaların, metin aracılığıyla öğrencilerin soyut düşünme becerilerini geliştirmede önemli bir unsur olduğunu ve metinlerde yer alan uzak bağdaştırmaların öğrencileri dil merkezli olarak soyut düşünme becerilerini geliştirmeye yönlendirdiğini savunurlar (Onan & Tiryaki, 2012).

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin de öğrencinin bilişsel gelişimine katkıda bulunması, bu becerileri geliştirmesi için gerekli

ortamları sağlaması gerekmektedir. Bu bağlamda uzak bağdaştırmaların öğrencilerin soyut düşünme becerilerini geliştirdiği düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranları ne düzeydedir?

1.3. Alt Problemler

1. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki metinlerde uzak bağdaştırmaların dağılım oranları ne düzeydedir?

2. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki metinlerde uzak bağdaştırmaların dağılım oranları ne düzeydedir?

3. 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki metinlerde uzak bağdaştırmaların dağılım oranları ne düzeydedir?

4. 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki metinlerde uzak bağdaştırmaların dağılım oranları ne düzeydedir?

5. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan bağdaştırmalar metin türlerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

6. Türk dili edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan bağdaştırmalar sınıf düzeylerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ders kitapları, Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin önemli bir materyali olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim-öğretimin her döneminde kullanılan bu ders kitaplarına alınan metinlerin de belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Metinler, öğrenciye bir yandan dolaylı yaşam örnekleri sunarken bir yandan dilin inceliklerini göstermeli, toplumsal ve evrensel değerleri aşılamalı, bir diğer yandan da öğrencinin bilişsel gelişimine katkıda bulunmalıdır.

"Soyut İşlemler Dönemi, metin ve çocuk ilişkisi bakımından kritik önem taşıyan bir evredir. Bilişsel gelişimin desteklenmesi için gerekli olan deneyimler (yaşantı), bu dönemde metinler aracılığıyla sezdirilmek suretiyle gerçekleştirilmekte, çocuğun zihni, dünyaya ait yeni bilgilerle karşılaşmakta ve metinler içindeki deneyimlere çocuk tanıklık etmektedir" (Tekecioğlu, 2019, s.13).

Dilde soyutlamayı sağlayan unsurlar; deyimler, aktarmalar, bağdaştırmalar, eşanlamlılık, ters anlamlılık, duygu değeri, benzetme, yan anlam, eşadlılık gibi kavramlardır. Bu çalışmada, dilde soyutlamanın gerçekleştirilmesini sağlayan unsurlardan bağdaştırma (metafor) kavramı ele alınmıştır.

Onan (2012)'a göre metaforların eğitimde iki temel işlevi bulunmaktadır: *"Birincisi, metaforlar bilgi işleme modeli çerçevesinde bilginin hızlı bir şekilde kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarımında bilişsel bir işleve sahiptirler. Bu bilgi Türkçe öğretiminde metnin dil yapısı ile öğrenme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Metindeki metafor sıklığı ile öğrenme arasında doğrudan bir ilgi söz konusudur. Metaforların eğitimdeki ikinci işlevi ise soyut düşünme becerisini geliştirme noktasındadır. Alışılmış bağdaştırmalar, aralarında anlamca ilgi kurulabilir iki unsurun birleşmesinden meydana geldiği için öğrencinin zihnini dolaylı olarak alışılmamış bağdaştırmalara hazır duruma getirme işlevine sahiptirler. Alışılmamış bağdaştırmalarda ise bağdaştırmayı oluşturan anlam ayırıcı ve anlam belirleyici unsurlar arasında toplumca onaylanmış, üzerinde uzlaşım sağlanmış bir uyum söz konusu değildir. Bu uyumun olmayışı, öğrencileri soyut düşünme sürecine yönlendirmektedir"* (Onan & Tiryaki, 2012, s. 228-238).

Metaforların eğitimdeki işlevlerine bakıldığında yukarıda da belirtildiği üzere hem hatırlamayı hem de soyut düşünmeyi arttırıcı etkileri olduğu görülmektedir. En basit ifadeyle bilinen ile bilinmeyen arasında bağlantı kurmayı sağlayan metaforlar aynı zamanda edebi eserlerin ana malzemelerinden biri konumundadır. Metaforların bir yandan edebi zevk, dilde özgünlük, yaratıcılık, sıradanlığı yıkma gibi özellikleri kazandırması diğer yandan soyut düşünme becerilerini geliştirici ve hatırlamayı kolaylaştırıcı etkiye sahip oluşu metaforları eğitimin, özellikle dil eğitiminin ve metinlerin ayrılmaz bir parçası konumuna getirmektedir. Mevcut literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Orta öğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının bağdaştırma (metafor) yönünden incelenmediği tespit edilmiştir. Bu anlamda yapılacak bu çalışmanın alandaki bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir ve araştırmanın sonucunda ulaşılacak verilerin ders kitapları için metin seçimine katkıda bulunması beklenmektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu çalışma MEB Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan 145 metin ile sınırlandırılmıştır. Giriş ünitelerinde yer alan metinler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Ayrıca etkinlik içerisinde yer alan metinler de çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

1.7. İlgili Araştırmalar

Dinçer (2004), "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar'' adlı çalışmasında, Veysel'in bütün şiirlerinin toplandığı *Dostlar Beni Hatırlasın* kitabı incelenmiş bulunan alışılmamış bağdaştırmalar bulundukları dörtlükler ile birlikte

verilmiş ve altında açıklamalarına yer verilmiştir. Sonuç olarak, Veysel'in şiirlerinde birçok söz sanatına başvurduğu, kelimelerle oynadığı, onlara yeni ve özel anlamlar yüklediği tespit edilmiştir.

Geçgel (2004), "İkinci Yeni Şiirinde Sapmalar" adlı çalışmasında İkinci Yeni şiirinde öne çıkan sapmaları; alışılmamış sözdizimi, alışılmamış sözcük seçimi (alışılmamış bağdaştırmalar), sözcükle ilgili sapmalar ve yazımla ilgili sapmalar başlıkları altında incelemiştir.

Yıldırım (2005)'ın yaptığı "Bahaettin Karakoç'un Şiirlerinde Sıra Dışı Bağdaştırmalar" adlı yüksek lisans tezinde Bahaettin Karakoç'un bütün şiirleri arasından örnekleme yöntemiyle şiirler seçilmiş, metinlerde tüm bağdaştırmalar değil sadece sıra dışı bağdaştırmalar üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmada bağdaştırmalar "cümle düzeyinde" ve "kelime grubu düzeyinde" olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

Botha (2009), "Why Metaphor Matters İn Education" adlı çalışmasında, eğitimde metafor kullanımının önemini inceler. Metaforlarla ilgili yapılan son araştırmalarda metaforun kişinin düşünce yapısını yansıttığı görüşünden hareketle özellikle eğitimde metaforların rolünün yeni yorumlara ihtiyaç duyduğunu savunur. Eğitim üzerine yazanların bir konunun anlaşılması noktasında metaforun rolüne pek dikkat etmedikleri eleştirisinde bulunmuştur. Botha, Bir öğrencinin konunun temelindeki metaforlara biraz dikkat etmeden konuyu anlayamayacağını öne sürmüş ve öğretmenlerin metaforları bu sürece dâhil etmemesinde bilinçli bir tutumunun olmadığını savunmuştur. Bunun sebepleri olarak öğretmen yetiştirme sürecinde metaforun eğitim-öğretimde nasıl kullanılacağının eğitiminin verilmemesi, özellikle ilkokul çocukları için metaforların karmaşık olduğuna inanılması ve metaforun genellikle dil derslerinde, ağırlıklı olarak şiir ve biçimsel dil bilgisinde ele alınması olduğunu belirtmiştir.

Ottati & Renström (2010), **"**Metaphor and Persuasive Communication: A Multifunctional Approach." başlıklı çalışmada metaforun, ikna edici iletişimde birden çok işleve hizmet ettiği ve metaforun ikna üzerindeki etkisi, potansiyel olarak birden çok psikolojik süreç mekanizmasına aracılık ettiği öne sürülmüştür. Bununla birlikte,

bu alandaki geçmiş ve gelecekteki araştırmaların üç basit kategoriye ayrılması veya gruplandırılabileceği önerilmiştir. Birincisi, metaforik ifadeler doğrudan iletişim konusuna uygulanan bilgiyi harekete geçirebilir ve böylece iletişim konusuna yönelik tutumları etkileyebilir. İkincisi, metaforik dil, iletişim kaynağının izlenimlerini etkileyebilir ve böylece iletişim konusuna yönelik tutumları etkileyebilir. Üçüncüsü, metaforlar, alıcıların iletişimde yer alan ifadeleri kelimesi kelimesine işlediklerinde ortaya çıkan detaylandırmanın yönünü veya miktarını etkileyerek iletişim konusuna yönelik tutumları etkileyebilir. Bu üç kategori altında geçmiş araştırmaların bir incelemesi düzenlenmiştir.

Tokdemir (2011), "İlköğretim (6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bağdaştırmalar Yönünden İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans çalışmasında, ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde bağdaştırmalara ne ölçüde yer verildiğini ve yer verilen bağdaştırmaların niteliğini araştırmıştır. Çalışmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada, bağdaştırma kavramı sıfat tamlamaları ve deyimlerle sınırlandırılmıştır. Çalışmada; uzak ve yakın bağdaştırmaların dağılım oranları, sınıf düzeylerine bağlı olarak konu ve temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yakın ve uzak bağdaştırmaların 6, 7 ve 8. sınıflara dağılım oranları incelendiğinde sınıf düzeylerine paralel olarak yakın bağdaştırma sayılarında bir artış olduğu görülmektedir. Ancak kullanılan uzak bağdaştırma sayısı en fazla 7. sınıfta (26) olduğundan dolayı uzak bağdaştırmaların zihinsel gelişimle paralellik gösterecek şekilde artmadığı görülmektedir.

Naz (2012), "Asaf Halet Çelebi'nin Şiirlerinde Sıra Dışı Bağdaştırmalar" adlı Yüksek Lisans tezinde kavramsal çerçeve "bağdaştırma ve sıra dışı bağdaştırma" bağlamında ele alınmış, bu terimler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada kullanılan şiirler için Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık tarafından 2004 yılında basılan *Asaf Halet Çelebi'nin Bütün Şiirleri* kitabı kaynak olarak alınmıştır. Çalışmanın "Bulgular ve Yorumlar" bölümünde ise Asaf Halet Çelebi'nin şiirlerindeki sıra dışı bağdaştırmalar incelenmiştir. Şiirlerde yer alan sıra dışı bağdaştırmalar, cümle düzeyinde sıra dışı bağdaştırmalar ve kelime grubu düzeyinde sıra dışı bağdaştırmalar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Sonuç olarak, yapılan çalışma çerçevesinde, Asaf Halet Çelebi'nin 48 şiirinde sıra dışı bağdaştırma tespit edilmiş ve bu şiirler dil

ve anlatım açısından incelenmiştir. Bu şiirlerde şairin yirmi sekiz farklı sıra dışı bağdaştırmaya yer verdiği, daha çok deyim aktarması ve benzetmeye dayalı sıra dışı bağdaştırmalara yer verdiği belirlenmiştir.

Onan ve Tiryaki (2012) "Türkçede Örtülü Anlam Oluşturan Unsurlar ve Ana Dili Öğretimindeki İşlevleri" adlı çalışmalarında, Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurları, ana dili öğretimindeki işlevleri çerçevesinde ele almışlar bu bağlamda mecazlar, bağdaştırmalar / metafor, duygu değeri / çağrışımlar, aktarmalar, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümleler, önvarsayım, sezdirimler, eksiltili anlatımlar, deyimler ve atasözleri örneklerle analiz edilmiştir. Sonuç olarak Metindeki metafor sıklığı ile öğrenme arasında doğrudan bir ilgi olduğu ortaya konmuştur. Metaforların, kavramsal düşünme becerisinin gelişimine de katkıda bulunduğu, özellikle uzak bağdaştırmalar üzerinden yapılacak çalışmaların, öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişimine katkıda bulunacağı tespit edilmiştir.

Çalışkan (2013), "Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi" adlı çalışmasında Kavramsal Metafor Teorisi'ne dayalı olarak hazırlanan Kavramsal Anahtar Modeli aracılığıyla figüratif dil öğretimi konusu ele almıştır. Çalışmanın amacı Kavramsal Anahtar Modeli'nin metafor ve deyim öğretimi konusundaki etkinliğini araştırmaktır. Uygulama, duygu metaforları ve deyimleri ile sınırlandırılmıştır. Son test kontrol gruplu desen doğrultusunda yürütülen çalışma, Belçika'nın Limburg Bölgesi'nde yaşayan 32 Türkçe-Flamanca iki dilli öğrenci ile sınırlıdır. Bu deneysel çalışma neticesinde duygu alanıyla ilgili metafor ve deyimlerin hatırlanması ve yorumlanması konusunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmüştür. Bu yönüyle Kavramsal Anahtar Modeli, metafor ve deyim öğretiminde etkili bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkoğlu (2013), "Rımbaud'nun Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar*" adlı çalışmasında Rimbaud'nun şiirlerinde sıkça yer alan alışılmamış bağdaştırmaları irdelemiştir. Yöntem olarak gösterge, anlam, gönderge ve bağlam gibi anlamlandırma süreçleri kullanılmıştır. Alışılmamış bağdaştırmaların, sıfat tamlamalarında, özne ve fiil bağlamında ve isim tamlamalarında olmak üzere üç aşamada ortaya çıktığı görülmüştür. Buna göre çalışma sözü edilen bu üç temel konu çevresinde ele

alınmıştır. Çalışmada, Rimbaud'nun şiirleri Fransızca ve Türkçe olarak verilmiş ve şiirlerdeki alışılmamış bağdaştırmalar incelenmiştir.

İspirli (2014), "Almanca ve Türkçe Eğretileme Süreci'' adlı çalışmada bağdaştırma iki dilin şiirlerinde incelenmiş ve bağdaştırmanın önemi araştırılmıştır. Ayrıca bağdaştırma toplumların düşünme ve dünyayı algılama biçimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış dilsel ve bilişsel figür olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada eğretilemenin günümüzdeki tanımı, anlamı ve kullanımı üzerinde durulmuş; Almanca ve Türkçede belirli dönemlerde, özellikle de modern şiir dili içerisindeki alışılmamış bağdaştırmalar ele alınmıştır. Her iki kültürde şairler belirlenirken kullandıkları alışılmamış bağdaştırmaların çokluğu göz önünde bulundurularak seçim yapılmıştır. Bu çalışmadaki amaç her bir şiirin kapsamlı bir yorumu değil, şairlerin kullandıkları alışılmamış bağdaştırmaların dilsel özelliklerinin irdelenerek her iki edebiyata ait şiirlerde karşılaştırılmasıdır.

Yıldız (2015), "Kadı Burhaneddin Divanında "Benze-" Fiilinin Sıra Dışı Kullanımı" isimli çalışmasında, Türkçede temel fiil olma özelliği gösteren benze- fiilinin, araştırmacının Kadı Burhaneddin'in dilinde tespit ettiği standart dışı bir kullanımı ve anlamı söz konusudur. Bu çalışmada, fiilin belirli bir bağlam ve gramer yapısı içinde kazanmış olduğu bu yeni anlamı ve görevi üzerinde durulmuş ve *benze-* fiilinin –A zarf-fiil eki ile kullanımından ortaya çıkan alışılmamış bağdaştırma örnekleri incelenmiştir

Taşdemir(2016), "5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yakın ve Uzak Bağdaştırmalar ve Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bağdaştırma Algıları'' başlıklı yüksek lisans çalışmasını iki aşamada yapılandırmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında doküman incelemesi, ikinci aşamasında, tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında, 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alıp yazarı/kaynağı belirtilen 130 metin incelenmiştir. Çalışmada yakın bağdaştırmaların çok geniş ve sayıca fazla olması nedeniyle işaret, sayı ve belgisiz sıfatlardan oluşan tamlamalar ile fiilimsilerle oluşan tamlamalar kapsam dışı bırakılmıştır. Öğretmen adaylarının bağdaştırma algılarının belirlenmesi aşamasında ise üniversitede Türkçe Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarından birinci sınıftan 50, ikinci sınıftan 30, üçüncü sınıftan 40 ve dördüncü sınıftan 40 olmak üzere toplam 160 öğretmen adayı yer almıştır.

Araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak ve ön uygulamalar yapılarak geliştirilen veri toplama aracı kullanılmıştır. Sonuç olarak, sınıf düzeyinin artışı ile ders kitaplarındaki yakın ve uzak bağdaştırma oranının artışı arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Yakın bağdaştırma oranı en çok "Millî Kültür" temasında ve bilgilendirici metin türünde yer alırken; uzak bağdaştırma oranı en çok "Zaman ve Mekân" temasında ve şiir türünden metinlerde yer almıştır. Beş farklı metnin başlığında uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının bağdaştırma algılarının belirlenmesi aşamasında, yakın bağdaştırma tarafında uzman görüşüyle en fazla tutarlılık gösteren sınıf üçüncü sınıf olurken; uzak bağdaştırma tarafında birinci sınıf olmuştur. Toplam bağdaştırma sayısında ise sıralama 1, 4, 3 ve 2. sınıf şeklinde olmuştur.

Thilbodeau, Matlock, & Flusberg, (2019) "The Role Of Metaphor In Communication And Thought'' adlı çalışmalarında metaforun günlük konuşma dilini ve düşünceyi etkilemesinin yanı sıra, metaforların altında yatan düşünceleri nasıl yansıttığını ve akıl yürütmeye yön verip vermediğini incelemişlerdir.

Abiç (2020), "Nazım Hikmet'in '835 Satır' Kitabında Alışılmamış Bağdaştırmalar Üzerine Bir İnceleme'' adlı çalışmasında şair Nazım Hikmet Ran'ın "835 Satır" adlı şiir kitabını alışılmamış bağdaştırmalar yönünden incelemiştir. Nazım Hikmet'in şiirlerinde tespit edilen alışılmamış bağdaştırmalar örneklendirilerek sunulmuştur. Sonuç olarak, şairin şiirinin asli bir unsuru olmamakla beraber, alışılmamış bağdaştırmalar kullandığı tespit edilmiştir. Bu örneklerle şiirini estetik açıdan zenginleştirdiği, dilbilgisinin kuralcılığından sıyrılarak şiire sanatsal bir söyleyiş kazandırdığı, yeni anlam birimcikleri oluşturduğu ortaya konulmuştur. Nazım Hikmet'in şiirlerinde, uzak çağrışımlı sözcüklerin yanı sıra, meslek dili, argo gibi unsurlarla da alışılmamış bağdaştırmalar yapıldığı saptanmış. Şiirlerde, alışılmamış bağdaştırmaların yoğun olarak "gibi" edatıyla oluşturulan benzetmelerle yapıldığı görülmüştür.

Eker (2020) "Kutadgu Bilig'de Kanal Metafor İpek Gönder- Diken İşle-*" adlı çalışmanın konusu Kutadgu Bilig'in 3846. beyitinde bulunan iletişimin niteliğini aktaran *ipek gönder-* ve *diken işle-* ifadeleridir. Bu metaforik ifadeler kavramsal metaforlar ve kanal metaforlar bağlamında açıklanmıştır.

Yukarıdaki araştırmalar incelendiğinde uzak bağdaştırmanın daha çok şiir dilindeki varlığının araştırıldığı bunun yanında bağdaştırmaların eğitim üzerindeki etkilerine yer verilen çalışmaların da olduğu görülmektedir. Uzak bağdaştırmaların ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında incelendiği ancak ortaöğretim düzeyinde böyle bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu araştırma ile birlikte alanyazındaki bu açığın kapatılacağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla "Araştırma Modeli", "Çalışma Grubu", "Verilerin Toplanması", "Verilerin Çözümlenmesi" başlıkları altında araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranlarını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. *"Bu tür incelemeler mevcut durumları, şartları ve özellikleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışır. Verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi işlemlere yer vermektedir"* (Şen, 2010, s. 347).

Büyüköztürk (2019)'e göre tarama çalışması, eğitim alanındaki en yaygın betimsel yöntemdir (Büyüköztürk, 2019). *"Tarama, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde gözleyip belgeleyebilmektir*" (Karasar, 2020, s. 109). Bu çalışmada da Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki 145 metin, uzak bağdaştırmalar yönünden incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki 145 metin oluşturmaktadır. Giriş ünitelerinde yer alan metinler kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca etkinlik içerisinde yer alan metinler de çalışmaya dâhil edilmemiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki 145 metnin incelendiği bu çalışmada veriler, doküman analizi tekniği ile elde edilmiştir.

2.4.Verilerin Çözümlenmesi

Araştırmayla ilgili veriler, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki 145 metin betimsel analiz tekniğiyle elde edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Yukarıda belirtilen 145 metin incelenmiş ve bu metinlerde geçen uzak bağdaştırmalar tespit edilmiştir. Tespit edilen uzak bağdaştırmaların, alt problemler doğrultusunda sınıf düzeylerine ve metin türlerine göre dağılımı incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla; "Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı", "Öğretim Programının Özel Amaçları", "Alana Özgü Beceriler", "Ders Kitaplarının Tür ve Metin Açısından Özellikleri", "Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programındaki Kazanımların Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi", "Bağdaştırmaların Anlam Bilimi İçindeki Yeri", "Bağdaştırmaların Dil ve Zihin Becerilerini Geliştirmedeki İşlevleri" başlıklarına yer verilmiştir.

3.1.ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ (9, 10, 11 ve 12. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI

3.1.1. Programın Genel Özellikleri

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi, okullarda belirli bir plan, program çerçevesinde önceden belirlenmiş ders materyalleriyle ve alanında uzman kişilerce verilmektedir. Bu dersle öğrencilerin dönem sonunda neler kazanacakları, dersin önemli bir materyali olan ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler, öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler, ölçme ve değerlendirme gibi eğitim sürecini planlı hâle getiren unsurlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programıyla belirlenmiştir.

"Öğretim programı, eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleşmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fiziki imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütündür" (Özbay, 2015, s. 15). *"Öğretim programı, eğitim programının hangi alanla ilgili olursa olsun, bilgi ve beceri kazandırmak için önceden tespit edilmiş hedeflere yönelmiş şeklidir"* (Onan, 2017, s. 177).

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Programı'nın genel özellikleri şunlardır:

- Programda tür odaklı bir yaklaşım benimsenmiş ve ünitelendirme de buna göre yapılmıştır. Programa göre 4 sınıf seviyesinde toplamda 18 metin türüne yer verilmiştir. Bunlar: Hikâye, şiir, roman, tiyatro, masal/fabl, biyografi/otobiyografi, mektup/e-posta, günlük/blog, destan/efsane, anı(hatıra), haber metni, gezi yazısı, makale, sohbet/fıkra, eleştiri, mülakat/ röportaj, deneme ve söylev(nutuk)'dir. Bu metin türlerinin sınıf düzeylerine göre dağılımı ve ders kitaplarındaki ünite sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1

9, 10, 11 ve 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Ünite Sayıları ve Metin Türleri Dağılımı

Sınıflar	Ünite sayıları	Metin Türleri
9. Sınıf	9	Hikâye, şiir, masal / fabl, roman, tiyatro, biyografi / otobiyografi, mektup / e-posta, günlük / blog
10. Sınıf	9	Hikâye, şiir, destan / efsane, roman, tiyatro, anı (hatıra), haber metni, gezi yazısı
11. Sınıf	9	Hikâye, şiir, makale, sohbet / fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat / röportaj
12. Sınıf	7	Hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme, söylev (nutuk)

Kaynak: (MEB, 2018)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 9, 10, 11. sınıf düzeylerinde 9'ar ünite varken 12. sınıf düzeyinde 7 ünite bulunmaktadır. Dört sınıf düzeyinde de, ilk ünite "Giriş" ünitesi olarak belirlenmiştir. Bu ünitede diğer metin türlerinden ve edebî dönemlerden bağımsız olarak edebiyat ve edebiyatın diğer bilimlerle olan ilgileri ele alınmıştır. Roman, hikâye, şiir ve tiyatro türleri her sınıf seviyesinde ele alınan ortak türlerdir.

"Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin kazanımları "Okuma", "Yazma" ve "Sözlü İletişim" olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Öğretim programı tür odaklı olduğu için "Okuma" bölümündeki kazanımlar, "Şiir", "Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler", "Tiyatro" ve "Bilgilendirici (Öğretici) Metinler" şeklinde sınıflandırılmıştır. Sözlü iletişim kazanımları ise "Konuşma" ve "Dinleme" şeklinde iki ana başlığa ayrılmıştır" (MEB, 2018, s. 18).

"Ünite, süre ve içerikler tablosu "Okuma", "Yazma" ve "Sözlü İletişim" olmak üzere üç sütun hâlinde düzenlenmiştir "Okuma" sütununda işlenecek konu ve

metinlere yer verilmiş ve altlarında bunlarla ilgili kısa açıklama ve yönergeler yer almıştır. Burada verilen konu ve metinler, ilgili "okuma kazanımları" çerçevesinde işlenecektir. 'Giriş' üniteleri ise ünite tablosunda belirtilen kendi konuları/kazanımları çerçevesinde ele alınacaktır. "Yazma" ve "Sözlü İletişim" sütunlarında ise "Okuma" sütunundaki konu ve metinlerle bağlantılı olarak yazma ve sözlü iletişim konu ve etkinliklerine yer verilmiş olup bunlar da yine ilgili "Yazma" ve "Sözlü İletişim" kazanımları çerçevesinde işlenecektir" (MEB, 2018, s. 18).

- *"2018 Türk Dili ve Edebiyatı Programı, beceri odaklı hazırlanmıştır. Derse hazırlık aşamasında, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılacak bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla kısa bir çalışma planlanır ve uygulanır. Her ünitenin sonunda, o ünitede kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak 'Ünite Değerlendirme Çalışmalarına' yer verilir"* (MEB, 2018, s. 14-15).

- *"2018 Türk Dili ve Edebiyatı Programı, değer kazandırmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Öğretim programlarında yer alan "kök değerler" şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Programa göre bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınacaktır*" (MEB, 2018, s. 6).

Sonuç olarak, Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programı tür odaklı hazırlanmış olup programda dört sınıf seviyesinde toplamda 18 metin türüne yer verilmiştir. Dört sınıf seviyesinde ortak olarak hikâye, şiir, roman ve tiyatro türleri işlenmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi kazanımları "Okuma", "Yazma" ve "Sözlü İletişim" olarak üç başlık altında toplanmış olup ayrıca "Dil Bilgisi" başlığı bulunmamaktadır. Dil bilgisi ile ilgili yapılacak çalışmalara ünite, süre ve içerikler tablosunun alt bölümünde verilmiştir. Programa göre Türk Dili ve Edebiyatı dersi, sadece edebi bilgi verme alanı olarak görülmemiş aynı zamanda öğrencilerin dil becerilerini, iletişim becerilerini geliştirebildiği, okuduğu metinleri değerlendirebildiği bir beceri geliştirme alanı olarak da görülmüştür. Bunların yanı sıra, Türk Dili ve Edebiyatı Dersi, öğrencilerin edebi eserler aracılığıyla milli, manevi

ve evrensel değerleri anlamaları ve özümsemeleri için bir platform olarak da görülmüştür.

3.1.2. Öğretim Programının Özel Amaçları

"Bu programla öğrencilerin;

- *Edebiyatın doğasını, işlevini, birey ve toplum için önemini kavramaları,*
- *Edebî metinler aracılığıyla Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımaları,*
- *Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamaları,*
- *Dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak etkili iletişimciler olmaları,*
- *Metinler aracılığıyla okuduğunu anlama ve eleştirel okuma becerilerini geliştirmeleri ve okuma alışkanlığı kazanmaları,*
- *Çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, soruları cevaplamak, çözüm önerileri üretmek, bulgularını paylaşmak vb. amaçlar için analiz etmeleri ve değerlendirmeleri amaçlanmaktadır"* (MEB, 2018, s. 12).

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nın özel amaçları incelendiğinde edebiyatın öneminin kavranması, Türkçenin inceliklerinin ve tarihi gelişiminin tanınması, öğrencilerin iletişimde etkili olmaları ve okuma alışkanlığı kazanmaları amaçlanmıştır. Bu amaçların Türk Dili ve Edebiyatı Dersiyle doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Metinler aracılığıyla değerlerin anlaşılması ise daha önce de değinildiği gibi programın değer kazandırma hedefli hazırlandığını göstermektedir. Öğrencilerin analiz ve değerlendirme yapmasının amaçlanması, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeleri anlamına gelmektedir.

3.1.3. Alana Özgü Beceriler

"Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ile dört temel dil becerisinin yanı sıra öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler, aşağıda sunulmuştur.

- *Bilgi Okuryazarlığı*
- *Eleştirel düşünme*
- *Görsel Okuryazarlık*
- *İletişim ve İş birliği*
- *Medya okuryazarlığı*
- *Yaratıcı düşünme*

Bu yeterlilik ve beceriler, ünite süre ve içerikler tablosunda okuma, yazma ve sözlü iletişim başlıkları altındaki açıklama ve etkinlikler ile doğal olarak ilişkilidir" (MEB, 2018, s. 13).

İçinde yaşadığımız dünya her gün değişmekte, yenilenmektedir. Özellikle son 20 yılda teknolojik gelişmelerin hızlanması ve aynı hızla da yaşamımıza etkileri kaçınılmaz olmuştur. Giyimimizden alışkanlıklarımıza, eğitimimizden sosyalleşmemize, alışverişimizden beslenmemize kadar her türlü faaliyetimiz teknolojiyle iç içe hâle gelmiştir. İşte bu gelişmeler göz önüne alındığında "okuma" eyleminin olmaması kişinin bulunduğu çağın gerisinde kalmak anlamına gelmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterliliklere bakıldığında, öğrencinin içinde bulunduğu çağa ayak uydurmasının hedeflendiği görülmektedir. Gündelik yaşantımızın belirli bir kısmında maruz kaldığımız televizyon, telefon, bilgisayar ekranları ve burada sunulan bilgiler klasik okuma yönteminden ziyade görsel okuma, medya okuryazarlığı gibi becerilerle analiz edilecektir. Aynı şekilde, bilgi kirliliğinin çok yoğun olduğu internet ortamında öğrenciyi doğru bilgiye götürecek olan beceriler eleştirel düşünme ve bilgi okuryazarlığı olacaktır.

3.2. DERS KİTAPLARININ TÜR VE METİN AÇISINDAN ÖZELLİKLERİ

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları incelendiğinde 9. sınıf kitabında 8, 10.sınıf kitabında 8, 11. sınıf kitabında 8 ve 12. sınıf kitabında 6 metin türüne yer verildiği tespit edilmiştir. Hikâye, roman, şiir ve tiyatro türleri her sınıf düzeyinde yer alan türler olmuştur. Dört sınıf düzeyinde toplamda 18 farklı metin türüne yer verilmiştir. Kitapların içerdikleri metin sayıları da sınıf düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Buna göre, 9. sınıf düzeyinde 29 metin, 10. sınıf ve 11.sınıf düzeyinde 38'er metin, 12.sınıf düzeyinde ise 40 metin yer almaktadır. 4 sınıf düzeyinde toplamda 145 metin bulunmaktadır.

Tablo 2

Sınıf Düzeylerine Göre Metin Dağılımı

Sınıf Düzeyleri	Metin Sayıları
9.sınıf	29
10.sınıf	38
11.sınıf	38
12.sınıf	40
Toplam	145

Metin sayıları incelendiğinde en az metnin 29 metin ile 9. sınıf düzeyinde yer aldığı, en çok metnin ise 40 metin ile 12. sınıf düzeyinde yer aldığı görülmektedir. 10 ve 11. sınıflarda eşit sayıda metne yer verilmiştir. Bu sayılar incelendiğinde 9. sınıftan 12. sınıfa doğru metin sayılarında bir artışın olduğu görülmektedir.

3.2.1. 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 9 ünite bulunmaktadır. İlk ünite "Giriş" ünitesi olduğundan araştırmaya dâhil edilmemiştir. İkinci üniteden itibaren, ünitelere adını veren türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, masal / fabl, roman, tiyatro, biyografi / otobiyografi, mektup / e-posta ve günlük / blog.

Ünitelerde yer alan metin sayıları değişiklik göstermektedir. Buna göre 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında; hikâye türünden 2, şiir türünden 5, masal / fabl türünden 4 (2 masal, 2 fabl), roman türünden 2, tiyatro türünden 3, biyografi/otobiyografi türünden 3 (1 biyografi, 1 otobiyografi, 1 tezkire), mektup/e-

posta türünden 6 (4 mektup, 2 e-posta) ve günlük/blog türünden 4 (2 günlük, 2 blog) olmak üzere toplamda 29 metin örneğine yer verilmiştir.

Tablo 3

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları

Metin Türü	Metin Sayısı
Hikâye	2
Şiir	5
Masal / Fabl	4
Roman	2
Tiyatro	3
Biyografi / Otobiyografi	3
Mektup / e-posta	6
Günlük / Blog	4
Toplam	29

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında en çok yer verilen tür Mektup / e-posta olmuştur. Mektup türünden dört, e-posta türünden 2 metne yer verilmiştir. En az yer verilen türler ise ikişer metinle hikâye ve roman olmuştur. Dikkat edilecek bir diğer nokta ise, kitapta yer verilen e-posta ve blog türleridir. Teknolojinin getirdiği yenilikler ve bunların gündelik hayata etkileri göz önüne alındığında öğrencinin internet ortamında bu metin türlerine rastlaması kaçınılmaz olmuştur. Ders kitabında bu metinlerin yer alması öğrenci, ders ve gündelik hayat arasında köprü oluşturmaktadır.

3.2.2. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 9 ünite bulunmaktadır. Ünitelerde yer alan türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, destan / efsane, roman, tiyatro, anı (hatıra), haber metni, gezi yazısı. Ünitelerde bulunan metin sayıları her ünitede aynı olmayıp değişiklik göstermektedir. Buna göre; hikâye türünden 6, şiir türünden 12, destan / efsane türünden 5 (4 destan, 1 efsane), roman türünden 4, tiyatro türünden 3, anı (hatıra) türünden 2, haber metni türünden 3 ve gezi yazısı türünden 3 olmak üzere toplamda 38 metin örneğine yer verilmiştir.

Tablo 4

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları

Metin Türü	Metin Sayısı
Hikâye	6
Şiir	12
Destan / Efsane	5
Roman	4
Tiyatro	3
Anı (Hatıra)	2
Haber Metni	3
Gezi Yazısı	3
Toplam	38

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında en çok şiir türüne yer verilmiştir. En az yer verilen tür ise anı (hatıra) olmuştur.

"Haber metinleri: elde edilen bilgilerin gazete, dergi gibi yayın organları ya da televizyon, radyo gibi iletişim araçlarıyla topluma duyurulması amacıyla hazırlanan yazılı metinlere denir" (MEB, 2018, s. 272). Okul ortamı öğrenciyi gerçek hayattan koparmamalıdır aksine öğrenciye gerçek yaşam deneyimleri sunmalıdır. Haber metni gibi gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan ve anlaşılması elzem metinlerin sınıf ortamına getirilmesi, incelenmesi öğrenciyi günlük hayata hazırlamakla beraber öğretimin temel ilkelerinden olan "Güncellik" ilkesiyle de örtüşmektedir.

3.2.3. 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 9 ünite bulunmaktadır. Ünitelerde yer alan türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, makale, sohbet / fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat / röportaj. Metin türlerine göre kitapta bulunan metin dağılımı şu şekildedir: 5 hikâye, 11 şiir, 3 makale, 4 sohbet / fıkra (2 sohbet-2 fıkra), 5 roman, 4 tiyatro, 3 eleştiri, 3 mülakat / röportaj (2 mülakat-1 röportaj). 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında toplamda 38 metin bulunmaktadır.

Tablo 5

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları

Metin Türü	Metin Sayısı
Hikâye	5
Şiir	11
Makale	3
Roman	5
Sohbet / Fıkra	4
Tiyatro	4
Eleştiri	3
Mülakat / Röportaj	3
Toplam	38

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabına bakıldığına kitapta en çok yer verilen metin türü şiirdir. En az yer verilen türler üçer metinle makale, eleştiri ve mülakat/ röportajdır.

3.2.4. 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabının Tür ve Metin Açısından Özellikleri

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 7 ünite bulunmaktadır. Ünitelerde yer alan türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme, söylev. Hikâye türünden 5, şiir türünden 18, roman türünden 6, tiyatro türünden 3, deneme türünden 4, söylev türünden 4 olmak üzere bu kitapta toplamda 40 metine yer verilmiştir.

Tablo 6

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Metin Türleri ve Sayıları

Metin Türü	Metin Sayısı
Hikâye	5
Şiir	18
Roman	6
Tiyatro	3
Deneme	4
Söylev	4
Toplam	40

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders kitabında en çok yer verilen metin türü şiirdir. En az yer verilen metin türü ise tiyatrodur. Ders kitabında yer verilen metin türü sayısına bakıldığında; 9, 10 ve 11. sınıf ders kitaplarında 8'er metin türüne yer verilirken 12. sınıf ders kitabında 6 metin

türüne yer verildiği görülmektedir. Tür sayısı azalmasına rağmen toplam metin sayısı en çok 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabında olmuştur.

3.3. ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ(9, 10, 11 VE 12. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ KAZANIMLARIN SÖZCÜK ANLAM BİLİMİ YÖNÜNDEN ANALİZİ

3.3.1. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Kazanımları

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi kazanımları "Okuma", "Yazma" ve "Sözlü İletişim" olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Öğretim programı tür odaklı olduğu için "Okuma" bölümündeki kazanımlar, "Şiir", "Öyküleyici Edebî Metinler", "Tiyatro" ve "Bilgilendirici Metinler" şeklinde sınıflandırılmıştır. Sözlü iletişim kazanımları ise "Konuşma" ve "Dinleme" şeklinde iki ana başlığa ayrılmıştır. Bu kazanımlar 9, 10, 11 ve 12. sınıflar için ortak olarak belirlenmiştir ve sınıf seviyesine göre bir ayrıma gidilmemiştir. Aşağıdaki tabloda kazanım sayıları verilmiştir.

Tablo 7

Kazanım Sayıları

Kazanım	Kazanım Sayısı
A) OKUMA (METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME)	
1.Şiir	13
2.Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler	16
3.Tiyatro	14
4.Bilgilendirici (Öğretici) Metinler	15
B) YAZMA	12
C) SÖZLÜ İLETİŞİM	
1.Konuşma	17
2.Dinleme	8
Toplam	95

Kaynak: (MEB, 2018)

Tablo 7'de görüldüğü üzere "Okuma" kazanımları; şiir 13, öyküleyici edebi metinler 16, tiyatro 14, bilgilendirici metinler 15 olmak üzere toplamda 58 adet kazanımdan oluşmaktadır. "Yazma" kazanımları 12, sözlü iletişim kazanımları ise "Konuşma" 17, "Dinleme" 8 olmak üzere 25 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üç başlıkta toplam 95 kazanım bulunmaktadır ve yukarıda da ifade edildiği üzere kazanımlar 4 sınıf düzeyi için ortak olarak belirlenmiştir. *"Gerek görülen kazanımların hemen*

altında kazanımın çerçevesini ve içeriğini netleştirmeye yönelik açıklamalar yer almaktadır" (MEB, 2018, s. 18).

3.3.2. Sözcük Anlam Bilimi

Sözcük anlam bilimi, çalışmada "Bağdaştırmanın Anlam Bilimi İçerisindeki Yeri" başlığında ayrıntılı olarak ele alınacağından bu bölümde ayrıntıya girilmeyecektir. Dilde iletişimi sağlayan anlamlı en küçük yapı birimlerine sözcük denir. Sözcük anlam bilimi de bu yapıları düşünce ve dil açısından inceleyen, irdeleyen bilim dalıdır. Sözcüğün anlamını Aksan (2020), şöyle tanımlanmıştır: "*Dilde birer 'gösterge' niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram"* (Aksan, 2020, s. 61). *"Sözcük anlam biliminin başlıca inceleme alanı, sözcüğün dizge içinde ve dışında sahip olduğu anlam özellikleridir"* (Onan, 2020, s. 117).

Sözcük anlam bilimin temel unsurları şunlardır: temel anlam, yan anlam, mecaz anlam, çok anlamlılık, eş anlamlılık, eş seslilik, tasarım, duygu değeri, benzetme, aktarmalar, karşıt anlamlılık, bağdaştırma (metafor), örtülü anlam, kılınış, görünüş, terim, yerlileştirme, ikilemeler, yansıma sözcükler, soyut ve somut anlam. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi kazanımları yukarıda sayılan sözcük anlam bilimin unsurlarını içerme durumlarına göre incelenecektir.

3.3.3. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı Kazanımları ve Bunların Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programında, kazanımlar sınıf seviyesine göre ayrı ayrı gruplandırılmamış olup dört sınıf düzeyi için ortak olarak belirlenmiştir. Bu kazanımlar; okuma, yazma ve sözlü iletişim olmak üzere 3 temel başlık altında toplanmıştır. Okuma başlığı altında 58, yazma başlığı altında 12, sözlü iletişim başlığı altında ise 25 kazanım olmak üzere toplamda 95 kazanım yer almıştır. Bu kazanımlar sözcük anlam biliminin temel unsurlarıyla ilgileri olup olmaması noktasında incelenmişlerdir. Bu inceleme sonucunda sözcük anlam biliminin temel unsurlarıyla bağlantılı olan kazanımlar aşağıda verilmiştir.

A) Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme)

1. Şiir

A.1. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.

"(Öğrencilerin bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin etmesi ve tahminini kaynaklardan yararlanarak kontrol etmesi sağlanır.)" (MEB, 2018)

Okuma alanında yer alan bu kazanımla, sözcük ya da sözcük grubunun anlam özelliklerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde sözcük anlam biliminin; temel anlam, mecaz anlam, gerçek anlam ve çok anlamlılık unsurlarıyla doğrudan ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

A.1. 5. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendirir.

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde; sözcük anlam bilimi unsurlarından benzetme, bağdaştırma (metafor) karşıt anlamlılık, gerçek anlam, mecaz anlam ve çok anlamlılık ile bağlantılı olduğu belirlenmiştir.

A.1. 9. Şiiri yorumlar.

"(Şiirdeki açık ve örtük iletileri; şiirle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır.") (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde açıklamada belirtilen açık ve örtük iletileri tespit etme işlemi, sözcük anlam biliminin örtülü anlam unsursuyla ilişkilidir. *"Mecazlı kullanımlar Türkçede örtülü anlam oluşturmaktadır. Mecazda gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki değişime uğramıştır. Gösterilen farklı bir gösterenle dile getirilir. Örtülü anlam bu noktada ortaya çıkar"* (Onan, 2020, s. 145).

2. Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler (Masal / Fabl, Destan, Mesnevi, Hikâye, Roman vb.)

A.2. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.

Sözcük ya da sözcük grubunun anlam özelliklerinin kazandırılması hedeflenen bu kazanım analiz edildiğinde sözcük anlam biliminin; temel anlam, mecaz anlam, gerçek anlam ve çok anlamlılık unsurlarıyla doğrudan ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

A.2. 10. Metnin üslup özelliklerini belirler.

"Metinde yazara özgü dil ve anlatım özellikleri belirlenir. Cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık, coşkunluk gibi hususlar dikkate alınır." (MEB, 2018)

Kazanımın açıklaması incelendiğinde sözcük anlam biliminin temel unsurlarından benzetme, aktarma, bağdaştırma (metafor), mecaz anlam, gerçek anlam ve karşıt anlamlılık ile ilgili olduğu görülmektedir.

A.2. 13. Metni yorumlar.

"Metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek ilgili kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır." (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde belirtilen açık ve örtük iletileri tespit etme işlemi, sözcük anlam biliminin örtülü anlam unsuruyla ilişkilidir.

3. Tiyatro

A.3. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder. (MEB, 2018)

Sözcük ya da sözcük grubunun anlam özelliklerinin kazandırılması hedeflenen bu kazanım analiz edildiğinde sözcük anlam biliminin; temel anlam, mecaz anlam, gerçek anlam ve çok anlamlılık unsurlarıyla doğrudan ilgili olduğu sonucuna varılmıştır

A.3. 11. Metni yorumlar.

"Metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek ilgili kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır." (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde belirtilen açık ve örtük iletileri tespit etme işlemi, sözcük anlam biliminin örtülü anlam unsuruyla ilişkilidir.

4. Bilgilendirici (Öğretici) Metinler

A.4. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.

Sözcük ya da sözcük grubunun anlam özelliklerinin kazandırılması hedeflenen bu kazanım analiz edildiğinde sözcük anlam biliminin; temel anlam, mecaz anlam, gerçek anlam ve çok anlamlılık unsurlarıyla doğrudan ilgili olduğu sonucuna varılmıştır

A.4. 7. Metnin üslup özelliklerini belirler.

"Metinde yazara/metne özgü dil ve anlatım özellikleri belirlenir (Cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık, coşkunluk gibi hususlar dikkate alınır.)" (MEB, 2018)

Kazanımın açıklaması incelendiğinde sözcük anlam biliminin temel unsurlarından benzetme, aktarma, bağdaştırma (metafor), mecaz anlam, gerçek anlam ve karşıt anlamlılık ile ilgili olduğu görülmektedir.

A.4. 12. Metni yorumlar.

"Metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek ilgili kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır." (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde belirtilen açık ve örtük iletileri tespit etme işlemi, sözcük anlam biliminin örtülü anlam unsuruyla ilişkilidir.

B) Yazma

B.6. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazar.

a) *Türle ilgili okuma kazanımlarında ifade edilen anlatım teknikleri, anlatım biçimleri/türleri ve düşünceyi geliştirme yollarından uygun olanlarını kullanması sağlanır.*
b) *Şiirde ahenk unsurlarını, imge ve söz sanatlarını kullanması sağlanır.*
c) *"Metnin türüne göre terim, kavram, deyim, atasözü, ağız özellikleri kullanır."* (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde sözcük anlam biliminin temel unsurlarından benzetme, aktarma, bağdaştırma (metafor), mecaz anlam, gerçek anlam, terim anlam ve karşıt anlamlılık ile ilgili olduğu görülmektedir.

C) Sözlü İletişim

Konuşma

C.1. 13. Konuşmasının içeriğini zenginleştirir.

"Bir konuşmanın deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları, istatistiklerden yararlanma vb. unsurlarla zenginleştirilebileceği vurgulanır." (MEB, 2018)

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde sözcük anlam biliminin temel unsurlarından benzetme, aktarma, bağdaştırma (metafor), mecaz anlam, gerçek anlam, terim anlam ve karşıt anlamlılık ile ilgili olduğu görülmektedir.

Dinleme

C.2. 4. Dinlediği konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirler.

Kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde belirtilen açık ve örtük iletileri tespit etme işlemi, sözcük anlam biliminin örtülü anlam unsuruyla ilişkilidir.

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programındaki Kazanımlar, sözcük anlam bilimi yönünden analiz edildiğinde Okuma başlığı altında, Şiir bölümündeki 13 kazanımın 3 tanesi, Öyküleyici Edebi Metinler bölümündeki 16 kazanımın 3 tanesi, Tiyatro bölümündeki 14 kazanımın 2 tanesi, Bilgilendirici Metinler bölümündeki 15 kazanımdan 3 tanesi sözcük anlam bilimiyle ilgili bulunmuştur. Sonuç olarak Okuma başlığı altında toplamda 58 kazanım bulunmaktadır ve bunların 11 tanesinin sözcük anlam bilimiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Yazma başlığı altında 12 kazanım bulunmaktadır ve bu kazanımlardan 1 tanesinin sözcük anlam bilimiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sözlü iletişim başlığı altında 17 konuşma ve 8 dinleme olmak üzere 25 kazanım bulunmaktadır ve Konuşma bölümünde 1, Dinleme bölümünde 1 olmak üzere toplam 2 kazanımın sözcük anlam bilimiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Kazanımlarının Sözcük Anlam Bilimi Yönünden Analizi

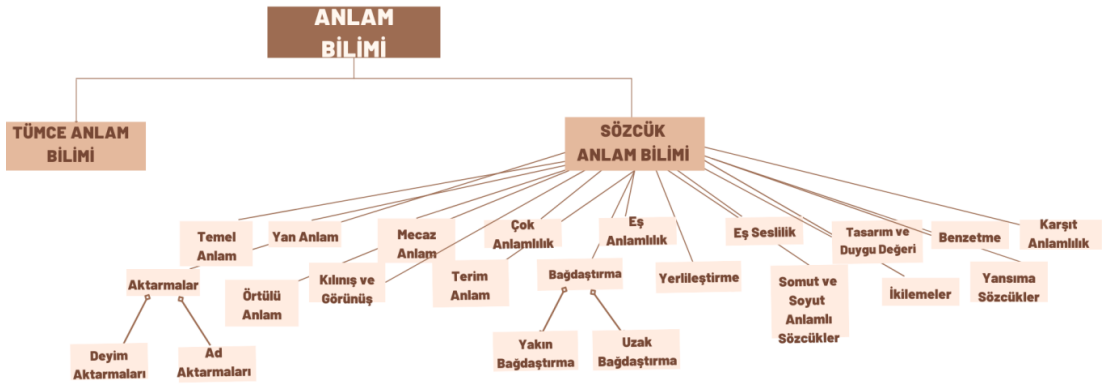
Kazanım	Kazanım Sayısı	Sözcük Anlam Bilimi İle İlgili Kazanımlar
A) OKUMA (METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME)		
1.Şiir	13	3
2.Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler	16	3
3.Tiyatro	14	2
4.Bilgilendirici(Öğretici) Metinler	15	3
B) YAZMA	12	1
C) SÖZLÜ İLETİŞİM		
1.Konuşma	17	1
2.Dinleme	8	1
Toplam	95	14

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Türk Dili ve Edebiyatı Dersi kazanımları incelendiğinde 95 kazanımın 14'ünün sözcük anlam bilimiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sözcük anlam bilimiyle ilgileri noktasında en çok kazanımın okuma alanında, en az kazanımın ise yazma alanında olduğu görülmüştür.

3.4. BAĞDAŞTIRMALARIN ANLAM BİLİMİ İÇİNDEKİ YERİ

Bağdaştırmaların anlam bilimi içindeki yerini tam olarak gösterebilmek amacıyla aşağıda bu konunun başlıklarının yer aldığı kavram haritasına yer verilmiştir.

Şekil 1: *Bağdaştırmaların Anlam Bilimi İçindeki Yeri*

Uzak Bağdaştırmaların anlam bilimi içindeki yerini tespit edebilmek için öncelikle Anlam Bilimi, Sözcük Anlam Bilimi ve Tümce Anlam Bilimi gibi kavramların incelenmesi gerekmektedir. Böylece bağdaştırmaların anlam bilimi içindeki yerinin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

3.4.1. Anlam Bilimi

Anlam bilimi, dilin anlam yönünü inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Doğal olarak da dili oluşturan unsurlardan sözcük ve tümcenin anlam olarak incelenmesi anlamına da gelmektedir. Bu başlık altında anlam bilimin iki temel inceleme alanı olan *Sözcük Anlam Bilimi* ve *Tümce Anlam Bilimi* kavramları incelenecektir.

3.4.1.1. Tümce Anlam Bilimi

"*Tümce anlam bilimi, anlam biliminin iki temel inceleme alanından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tümce anlam bilimi, anlaşmayı sağlayan tümcelerin (ve sözcelerin) anlam açısından incelenmesini üstlenir. Her ne kadar tek tek sözcükler (göstergeler) belli bir kavramı, yerine göre belli bir durum içindeki belli bir anlamı yansıtabilirlerse de tümce içinde bu anlam değişebilir*" (Aksan, 2020, s. 175).

Bir tümcenin anlamını sadece içerisinde bulunan sözcükler ve sözcüklerin anlamları belirlemez. Tümcenin anlamı birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Kaynak ile alıcı arasındaki iletişim, mevki farkı veya deneyimler tümcenin vermek istediği anlamı doğrudan etkilemektedir. Yine aynı şekilde, iki tarafın niyeti, nitelikleri, ruhsal vaziyetleri gibi tümcenin yer aldığı bağlam da tümcenin anlamını doğrudan etkileyen unsurlardandır.

3.4.1.2. Sözcük Anlam Bilimi

En genel tanımıyla sözcüklerin anlamını inceleyen bu bilim dalı ile ilgili literatürde birçok tanım bulunmaktadır.

" *Bu alan, dilbilimde çeşitli adlarla anılan, genel dilde sözcük (word) olarak adlandırılan ögeleri, bunların türemiş ve başka ögelerle bir araya gelmiş biçimlerini anlam açısından inceleyen bir anlambilim dalıdır*" (Aksan, 2020, s. 35).

"Sözcük anlam biliminin başlıca inceleme alanı, sözcük ve düşünce arasındaki ilişkilerdir. Kısacası, sözcüğün dizge içinde ve dışında sahip olduğu anlam özellikleridir" (Onan, 2020, s. 117).

3.4.2. Türkçede Sözcüklerin Anlam Bilimsel Özellikleri

Bu başlık altında sözcük anlam biliminin temel unsurlarından olan; temel anlam, yan anlam, mecaz anlam, çok anlamlılık, imge, tasarım, duygu değeri, benzetme, aktarmalar, eş anlamlılık, karşıt anlamlılık, bağdaştırma (metafor), örtülü anlam, kılınış, görünüş, terim, yerlileştirme, ikilemeler, yansıma sözcükler, somut ve soyut anlam kavramları ile ilgili bilgi verilecektir.

3.4.2.1. Temel Anlam (Gerçek Anlam, Göndergesel Anlam, Düz Anlam)

"Belli bir bağlam ve konu içinde olmaksızın tek tek sözcüklerden yola çıkarak örneğin kedi, bir çiçek bir balık göstergelerini ele alacak olursak bunlar söylendiğinde ya da yazılı olarak önümüze geldiğinde zihnimizde bir tasarım, bir görüntü oluşturdukları görülür ki, bu görüntüler köpek, ot ya da kuş göstergelerinden bütün bütün farklıdır. İşte biz, örneğin kedi sözcüğü söylendiğinde zihnimizde beliren bu tasarıma temel anlam adını veriyoruz" (Aksan, 2020, s. 64). Yukarıdaki tanıma bakıldığında göstergenin insan zihnindeki ilk tasarımına temel anlam adının verilmekte olduğu ve temel anlamın bağlamdan ayrı ele alındığı görülmektedir.

3.4.2.2. Yan Anlam

"Yan anlam, bir sözcüğün, bir dilsel birimin düz anlamının dışındaki ya da ötesindeki o sözcüğü dillendiren kişinin duygusal yorumlaması ve değerlendirmesi gibi niteliklerin toplamıdır. Bir sözcüğün temel anlamına bağlı olarak okuyucu ve dinleyici üzerinde oluşturmuş olduğu her bir izlenim, yan anlamdır" (Onan, 2020, s. 121).

Bu tanıma bakıldığında bir sözcüğün düz anlamı (temel anlamı) dışında kalan bütün anlamlarına yan anlam adı verildiği anlaşılmaktadır. Temel anlam daha nesnel bir tasarım öğesi durumundayken yan anlam okuyucu-dinleyicinin izlenimleri ve duygusal yorumlamasını içerdiğinden daha öznel bir içeriğe sahiptir, denilebilir. Yan anlam ayrıca temel anlamdan tamamen uzaklaşmamış, temel anlamıyla bağlantılı olarak zaman içinde ortaya çıkmıştır.

3.4.2.3. Mecaz Anlam

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, "Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma.'' şeklinde tanımlanan mecaz anlam sözcüğün temel anlamından tamamen koparak yeni anlamlar ifade etmesi olarak da tanımlanabilir. Onan, mecaz anlamı şöyle ifade etmiştir: "*Bir kelimenin gerçek anlamından tamamen uzaklaşmış ve soyut nitelik kazanmış anlam değeridir"* (Onan, 2020, s. 124). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bir sözcük mecaz anlam kazanırken hem temel anlamdan kopmakta hem de soyut bir nitelik kazanmaktadır. Gerçek anlamdan kopma noktasında mecaz anlam, yan anlamdan ayrılmaktadır. Yan anlamda gerçek anlamdan tamamen kopma söz konusu değildir.

İnsan beyni sayısız düşünce üretmekte fakat bunları dışa vurmak için dil yetersiz kalmaktadır, mecaz anlam, dilin esnekliğini artırarak kişinin duygu ve düşüncelerini daha doğru ifade edebilmesi için de bir olanak sağlar. Bunun yanı sıra mecaz anlam dili zenginleştirerek, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir.

3.4.2.4. Çok Anlamlılık

Bir kelimenin birçok anlam bildirme niteliği olarak tanımlanabilen çok anlamlılık sözcüklerin anlam genişlemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Literatürde en çok kabul edilen tanımı şöyledir: Bir göstergenin yansıttığı temel anlamın yanı sıra, yeni yeni kavramları da anlatır duruma gelmesine çok anlamlılık (polysemy) adı verilir.

"Başlangıçta tek bir kavramın simgesi olan gösterge, genellikle kolay ve etkili anlatım eğilimiyle, aktarmalarla ve kullanım sıklığının artmasıyla her dilde, ilişkili, yeni kavramları da anlatır duruma gelmektedir" (Aksan, Anlambilim, 2020, s. 90).

Örneğin “saymak” kelimesine baktığımızda: "Sınıfta kaç kişi olduğunu saydım." Bu cümlede “saymak” kelimesi, bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak anlamında kullanılmıştır. “Bu dönemi de bitti sayabiliriz.” cümlesinde, herhangi bir sıraya koymak, herhangi bir sırada yer aldığını kabul etmek anlamında kullanılmıştır. "Kim ne derse desin, ben artık gittin sayıyorum." cümlesinde ise varsaymak, tutmak, farz etmek anlamında kullanılmıştır.

3.4.2.5. Eş Anlamlılık

“*Eş anlamlılık, iki ya da daha çok sözcüğün yani göstergenin aynı ya da yakın anlama gelmesidir”* (Onan, 2020, s. 126). Eş anlamlılık genellikle birbirine anlamca çok yakın kelimeleri ifade eder. Bu durumun meydana gelmesindeki sebeplerden biri dilde hâlihazırda var olan bir kelimenin üstüne başka bir dilden aynı anlama gelen bir kelimenin dile girmesidir. Örneğin: yaşlı- ihtiyar, okul- mektep, kelime-sözcük gibi eş anlamlı sözcükler bu gruba dâhil edilebilir. Bir dilde, çok yakın anlama gelen sözcüklerin sayısının çok olması o dilin zenginliği olarak görülmektedir.

3.4.2.6. Eş Seslilik

Bir dilde okunuşları ve yazılışları aynı olup birbirlerinden farklı anlamlara gelen sözcüklere eş sesli denir.

“Bir dilde eşadlılığın oluşmasında genel olarak iki etken ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi, farklı anlamdaki iki ya da daha çok sözcüğün, zaman içinde geçirdikleri ses ya da biçim değişikliği nedeniyle birbirlerine yaklaşması, sesteş duruma gelmeleridir. Örneğin Türkçede organ adı olan el, VII. yüzyılda elig biçimindeyken bugünkü duruma gelmiş, bugün ele güne karşı, yad eller, el oğlu gibi sözlerde görülen el ise VIII. yüzyılda halk, ülke, devlet demek olan il (el) sözcüğünün anlam ve biçim değişmesiyle, ötekiyle eşadlı olmuştur. Eşadlılığa neden olan ikinci etken, yabancı dilden alınan bir sözcüğün yerli dildeki bir başkasıyla sesteş olarak birlikte yaşar duruma gelmesidir. Örneğin Türkçede ince kamışları, hasır otunu anlatan eski bir söz olan saz, Farsçadan gelen ve ünlüsü uzun olan, çalgı anlamındaki

/sa:z/ la –ünlüsü kısalarak –sesteş olmuş bulunmakta, dilde her ikisi de yaşamaktadır" (Aksan, 2020, s. 93).

Erkınay Tamtamış(2021), eş adlı sözcükler üzerine yaptığı çalışmasında, Türkçede eş adlı olarak tespit edilen sözcüklerin yarısından fazlasını başka dillerden alınmış ve dilimize yerleşmiş kelimelerden oluştuğunu ortaya koymuştur. Yani Türkçede eş sesli olarak nitelendirdiğimiz sözcüklerden yarısından azı tarihsel olarak biçim ya da anlam değişikliği yaşamış Türkçe sözcüklerden oluşmaktadır, denilebilir.

3.4.2.7. Tasarımlar ve Duygu Değeri

"Tasarım, geniş çaplı bir çağrışımlar dizisidir. Yan anlam, temel anlam dışındaki anlamlar dizisidir" (Onan, 2020, s. 130). Bir kelime okunduğunda ya da işitildiğinde zihinde canlandırdığı kavramlar tasarımı ifade etmektedir. Tasarımlar genel tasarım ve özel tasarım olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel tasarım kişinin duygularından ve tecrübelerinden bağımsız olarak bir kelimenin zihinlerde canlandırdığı tasarımlardır. Örneğin, "kumsal" kelimesinin deniz, sahil gibi tasarımları uyandırması kişisel bir tecrübe ya da duyguya bağlı olarak gerçekleşmez. Özel tasarımlar ise daha kişiseldir. Bu tasarımlar kişinin tecrübeleri, eğitim seviyesi ve duygularıyla doğrudan ilgilidir. Yine "kumsal" kelimesine baktığımızda evladını boğularak kaybeden bir anne için "kumsal" kelimesinin uyandırdığı tasarımlar öncekinden çok farklı olacaktır.

"Duygu Değeri, kişi üzerinde olumlu ve olumsuz duygular uyandıran çağrışımlar dizisi olarak tanımlanabilir" (Onan, 2020, s. 130). Bu tanıma bakıldığında duygu değeri kavramı ile özel tasarım kavramının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Duygu değeri kavramı şiirlerde çok sık yer almaktadır. Yazın, özellikle de şiir dilinde çok sık başvurulan bu öğeler şiir dilini günlük bildirişim amacının dışına çıkarmakta, dilin şiirsel işlevini, duygulandırmaya, etkilenmeye yönelik yönünü oluşturmaktadır (Aksan, 2020, s. 72). Özel tasarımlar ve duygu değeri kavramlarının ikisi de öznel anlamlar içermektedir ancak özel tasarımlar kavramı doğrudan yaşantı ile ilgiliyken duygu değeri ise kişinin o anki ruh hâliyle ilgili bir kavramdır.

3.4.2.8. Benzetme

Aralarında ortak nitelik bulunan iki varlıktan, ortak nitelik bakımından zayıf olanın güçlü olana benzetilmesidir. Benzetmelerin dilde anlatımı güçlendirme, dile yeni formlar kazandırma artılarının dışında anlaşılmayı arttırıcı bir etkiye sahip olduğu da söylenebilir.

Eksiksiz bir benzetme dört unsurdan oluşmaktadır, bunlar: benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatıdır. *"Her benzetmede mutlaka bir 'benzeyen' bir de 'kendisine benzetilen' öğe birlikte kullanılır. Bu öğelere, benzetmenin temel öğeleri denir. Benzetmelerde kullanılan 'benzetme yönü' ve 'benzetme edatı' ise yardımcı öğelerdir"* (Sağaltıcı, 2009, s. 13).

"Benzetmenin yaygın amacı, somutlaştırmadır. Nesneyi, durum ya da eylemin özelliklerini en iyi şekilde anlatacak tipik özelliklere sahip bir başka nesne, durum ya da eylemle eşleştirmektir. Benzetileni, onu somutlaştıracak en tipik benzeyenle ifade etmektir" (Onan, 2020, s. 132). Bu tanıma bakıldığında benzetmelerin somutlaştırıcı özelliğinin eğitim alanında, özellikle ilköğretim düzeyinde soyut konuların öğretiminde kullanılabileceği görülmektedir.

3.4.2.9. Aktarmalar

"*Birçok dilbilimcinin, dillerin temel niteliklerinden saydığı ve çok anlamlılığı doğuran etkenlerin başında gelen anlam olayı, aktarmalara başvurulmasıdır. Değişik türleri bulunan aktarmalarda, benzetmelerde olduğu gibi, anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır; böylece bir gösterge yeni bir anlam kazanır"* (Aksan, 2020, s. 79).

Benzetme başlığı altında söz edildiği üzere eksiksiz bir benzetmenin dört unsuru vardır. Zaman içerisinde bu unsurların bazılarının kullanımdan düşmesi sonucu aktarmalar oluşmaktadır. Aktarmalar, ad aktarmaları ve deyim aktarmaları olarak iki gruba ayrılmaktadır.

a) Deyim Aktarmaları

"Deyim aktarmalarının oluşmasında dil, tabiatta yer alan unsurlar arasında bir aktarma işlevi görmektedir. Deyim aktarmalarında, benzetme kalıbının kullanım sıklığına ve en az çaba yasasına bağlı olarak kısalması söz konusudur. Türkiye Türkçesi, deyim aktarmaları yönünden zengin bir dildir" (Onan, 2020, s. 136). Dilimizde deyim aktarmalarının birkaç türü vardır:

1. İnsandan doğaya aktarma
2. Doğadan insana aktarma
3. Doğadaki nesneler arasında gerçekleşen aktarma
4. Somutlaştırma yoluyla gerçekleşen aktarma
5. Duyular arasında gerçekleşen aktarma

İnsanda olan bir özelliğin doğadaki bir varlığa aktarılması, insandan doğaya aktarma olarak tanımlanmaktadır. *Dertli bulutlar, yalnız ışıklar, Umutsuz sokaklar* gibi tamlamalar incelendiğinde dertli olma durumunun insana mahsus bir özelliktir ve bu nedenle bulut sözcüğüne aktarılması durumunda, insandan doğaya aktarma meydana gelmektedir. Bu açıklamanın tam tersi olarak doğaya ait olması gereken bir durumun insana atfedilmesi durumuna da doğadan insana aktarma adı verilmektedir. *Sıcak davranış, soğuk tavır* tamlamalarında bu durum örneklenmektedir. Doğadaki nesneler arasındaki aktarım adından da anlaşılacağı üzere doğada olup başka bir nesneye ait olan bir özelliğin, başka bir varlık için kullanılması anlamına gelmektedir. *Ötüşen dalgalar, yırtılan gök* tamlamaları bu durumu örneklemektedir. Soyut bir kavramın somut bir kavram üzerinden anlatılması durumuna da somutlaştırma denilmektedir. *"Hepsinin düşüncesini çürüttüm."* Örneğindeki gibi soyut olan düşünme eylemi çürütmek gibi somut bir sözcükle ifade edilmiştir. Beş duyu organından birine ait bir sözcüğün, başka bir duyuyu ifade etmek için kullanılması durumu duyular arası aktarma olarak isimlendirilmektedir. *Sıcak bakışlar, yumuşak bir ses, sert bir tat* tamlamalarında bu durum örneklenmektedir. Duyular arasında gerçekleşen aktarmalara *sinestezi* adı verilmektedir.

b) Ad Aktarmaları

"Ad aktarmaları temelde, dildeki sözcüklerin birbirini temsil etmesi üzerine kurgulanmış yapılardır. Anlatılmak istenen kavram kullanılmadan onunla ilişkisi bulunan bir başka kavramla dile getirilmesi yoluyla gerçekleşir" (Onan, 2020, s. 136).

3.4.2.10. Karşıt (Ters-Zıt) Anlamlılık

Karşıt anlamlılık, anlamsal olarak birbirinin karşıtı olma durumu anlamına gelmektedir. *"Her bilgi, karşıt bilgiyle doğar; bu yüzden karşıtlık, bilgilerimizdeki en temel komşuluktur. Karşıt anlamlı sözler birbirlerinin ses, yapı ve kullanım alanlarını doğrudan etkiler. Var oluşla ilgili bir durum olduğu için yalnızca varlık adı olan genel adların karşıt anlamı yoktur; çünkü varlık varsa vardır; yoksa kendisi de adı da, karşıtı da yoktur. Ağaç, taş, süt sözlerinin karşıtı olamaz bu yüzden karşıtlık, özellik adı olan sıfat ve zarf olabilen niteleme sözleri ile eylemlerde söz konusudur" (Onan, 2020, s. 137-138).* Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere karşıtlık adlarda aranmamaktadır. Sıfat, zarf ve eylemler karşıtlık içerebilen sözcük türleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.2.11. Bağdaştırma

"Yeryüzündeki hiçbir dilin tek tek sözcüklerle konuşulmadığı bir gerçektir. Belli bir kavramı anlatmak üzere her dilde birden fazla sözcük bir araya getirilerek çeşitli tamlamalar, deyimler, oluşturulmakta, değişik düşünce, duygu ve bildirileri yansıtmak için de tümceler ve sözceler kurulmaktadır. Bu şekilde, tamlama, deyim gibi, sözvarlığı içindeki öğeleri ve tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler halinde bir araya getirmeye bağdaştırma adı verilmektedir" (Aksan, 2020, s. 105).

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı gibi bağdaştırmalar, birden fazla sözcüğün bir araya gelerek anlamlı birimler oluşturması anlamına gelmektedir. Bağdaştırmalar, yakın bağdaştırma ve uzak bağdaştırma(metafor) olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

a. Yakın Bağdaştırma

"Dildeki sözcüklerin, anlamlı kabul edilebilir birimler hâlinde bir araya gelerek oluşturdukları yapılara, yakın bağdaştırma adı verilmektedir" (Onan, 2020, s. 139). Bu tanımdan yola çıkarak günlük hayatta kurduğumuz birçok tamlama bu kapsamda değerlendirilmektedir. *Kırmızı şemsiye, kırık gözlük, kapı kolu, kaygan yol, yağmurlu hava* gibi tamlamalar yakın bağdaştırmaya örnek olarak verilebilir. Yakın bağdaştırmalar literatürde "alışılmış bağdaştırma" olarak da geçmektedir.

"*En yalın bağdaştırma örneği olarak, sokağı aydınlatmak için kullanılan lamba ile sokak sözcüğünün böyle bir bağdaştırma sonucunda sokak lambası, masaya örtülen örtüye de masa örtüsü denmesi gösterilebilir. Çavdar ekmeği, kadın ayakkabısı, sınav günü; körpe patlıcan, demir köprü, çıkmaz sokak, yatılı okul gibi binlerce tamlama incelenecek olursa, bunlarda bağdaştırılan öğelerin anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları açısından birbirleriyle uyuşabildikleri görülür. Örneğin çavdar ekmeği tamlamasında bu özellikleri bakımından uyum sağlayan iki öğenin bağdaştırılması mantığa uygun gelen, bu nedenle dile yerleşen bir alışılmış bağdaştırmadır"* (Aksan, 2020, s. 105).

"Dilde, anlam belirleyici ve anlam ayırıcı unsurlar arasındaki uyum, yönlendirme kuralları ile belirlenmektedir. Sözcüklerin daha büyük birleşimlere bağlanabilmesini sağlayan yönlendirme kuralları, doğru, mantığa uygun tamlamaların ve tümcelerin kurulmasını olanaklı kılar" (Onan, 2020, s. 140).

"*Yakın bağdaştırmalar, anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcı unsurlar arasındaki uyum sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu uyum beraberinde uzlaşımsal olma niteliğini de getirmektedir. Yakın bağdaştırmalarda, uzlaşım önemlidir. Uyumdan daha önemli olan ölçüt, uzlaşımsallıktır. Anlam belirleyicileri ve anlam ayrıcıları arasında mantık açısından daha belirsiz bir uyum olan deyimlerin yakın bağdaştırma grubuna dâhil edilmesi, temelde uzlaşımsal nitelik taşımalarından kaynaklanmaktadır"* (Onan, 2020, s. 141).

Sonuç olarak birden fazla öğenin yan yana gelerek anlamlı, mantığa uygun ve uzlaşımsal bir birim oluşturmaları yakın bağdaştırmaları meydana getirmektedir.

Dilimizde sık sık kullandığımız deyimler, tamlamalar ve tümceler uzlaşımsal oldukları sürece bu gruba dâhil edilirler. Bu tür bağdaştırmaları uzak bağdaştırmalardan ayırmanın temel koşulu, anlam ayrıcı ve anlam belirleyici unsurlar arasında mantıksal uyum bulunmasıdır.

b. Uzak bağdaştırma (Metafor)

Uzak bağdaştırmalar, anlam ayırıcıları ve anlam belirleyicileri arasında uyum bulunmayan birleştirmelerdir. *"Biz Türkiye Türkçesinde körpe patlıcan, körpe salatalık, körpe fidan tamlamalarını kurabildiğimiz hâlde körpe matematik, körpe merdiven gibi tamlamalar oluşturamayız. Çünkü körpe, ancak bitkiler, yeni bitmiş bitkiler için kullanılan bir sıfattır. Ancak burada hemen belirtmeliyiz ki, çeşitli aktarmalarla oluşarak dile yerleşmiş şeytan çekici, kavga kaşağısı, piç kurusu, laf ebesi, çene kavafı gibi alışılmamış bağdaştırmalar da vardır ki, bunlar da aktarmalara dayanır" (Aksan, 2020, s. 106).*

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı gibi uzak bağdaştırmalarda anlam ayırıcı ve anlam belirleyiciler arasında mantıksal bir uyum bulunmamakta ve alışılmamış bağdaştırmalar dile yerleştiğinde yani uzlaşımsal nitelik kazandığında alışılmamış bağdaştırma olma özelliğini yitirmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere uzlaşımsallık yakın ve uzak bağdaştırmayı birbirinden ayırmanın temel ölçütüdür.

"Eğer bir eğretilemeli ifade şair/ yazara özgü olarak ilk kez ortaya çıkıp alanlar arasında mantıksal bir bağdaşmadan sapma gösteriyor, alanlar arasında hâlâ anlamsal bir bağlantı kurulabiliyor ve bunun sonucunda ortaya çıkan karşıtlığı da algılamamızı sağlıyorsa bunun bir alışılmamış bağdaştırma olduğunu söyleyebiliriz" (İspirli, 2014, s. 127).

"Uzak bağdaştırma literatürde metafor olarak da geçmektedir. Eski Yunancada "aktarma" anlamındaki metafor (metaphora); taşıma, çeviri, transport kelimelerinden gelir. Parçalarsak meta; sonra, ile, birlikte, karşısında ve phero ise taşımak, aktarmak anlamlarındadır" (Duman, 2019, s. 18).

"*Metafor, bir kavram alanının başka bir kavram alanına göre anlaşılması olarak tanımlanabilir: Kavram alanı(A), Kavram alanı(B)'dir. Burada, kavram metaforunu metaforik linguistik ifadelerden ayırt etmek gerekir. Metaforik linguistik ifadeler somut konuşma tarzlarımız, kavram metaforları ise soyut düşünme tarzlarımızdır. Kavram metaforu, bir alan başka bir alana göre anlaşıldığından, iki kavram alanından oluşur. Bir başka alanı anlamak için kullandığımız metaforik linguistik ifadeleri mümkün kılan alan 'kaynak alan', bu yolla anladığımız alan ise 'hedef alan'dır"* (Demir, 2018, s. 136).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, metaforlardaki aktarma işlevi metaforun sahip olduğu iki alan arasında gerçekleşmektedir: kaynak alan ve hedef alanı. Kaynak alan bilinendir, var olandır. Hedef alan ise ulaşılmak istenendir, kaynak alan vasıtasıyla bağlantı kurulmaya çalışılan alandır. Yukarıda bahsedilen aktarma işlemi işte bu iki alan arasında, kaynak alandan hedef alana doğru gerçekleşmektedir. Metaforik linguistik ifade ile kavram metaforunu tam olarak ayırt etmek ve faklarını netleştirmek amacıyla aşağıda örnekler verilmiştir.

"Aşk, savaştır" cümlesine bakıldığında, aşk (hedef alan), savaş (kaynak alan)'dır. Soyut bir anlama sahip olan *aşk*, somut bir anlama sahip olan *savaş* sözcüğüyle bağdaştırılmıştır. Bu bir kavram metaforudur. " Bu ilişki için mücadele etmekten yoruldum." cümlesine bakıldığında ise daha somut bir durum söz konusudur. Bu somutluğun sebebi zihnimizde önceden "Aşk, savaştır." kavram metaforunun bulunmasıdır. Yine aynı örnek üzerinden gidildiğinde soyut olan aşk sözcüğü, somut olan savaş sözcüğüyle anlatılmaktadır. Metaforlardaki işleyiş bu şekilde somut olandan soyut olana doğrudur.

"Metafor aracılığıyla, dil yoluyla duyu organlarımızla algılayamadığımız bir dil birimini, duyu organlarımızla algılanabilir (somut) bir duruma getirmeye çalışırız. Dilin kelime hazinesinde, göreceli olarak duyu organlarına yakın ve uzak olan kelimeler vardır. Metafor yapısındaki hedef alanı somutlaştırırken, genellikle duyu organlarına yakın kelimelerden yararlanırız" (Onan, 2020, s. 142).

Sonuç olarak, yakın ve uzak olmak üzere iki türü olan bağdaştırmalar, birden fazla sözcüğün bir araya gelerek aralarında oluşturduğu anlam ilişkisine ve uzlaşıma

göre adlandırılmaktadır. Bağdaştırmaların dil becerilerine ve soyut düşünme becerilerine katkı sağladığı düşünülmektedir ancak bununla ilgili açıklamalara başka bir başlık altında yer verileceğinden bu başlık altında bu konuya değinilmeyecektir.

3.4.2.12. Örtülü Anlam

Her cümle bir yargıyı iletmek için vardır. Örtülü anlam, cümlenin taşıdığı bu asıl yargının dışında, cümlenin anlamından çıkarılan gizli ileti anlamına gelmektedir. *"Örtülü anlamlar, dili kullanan bireyin zihnindeki asıl uzlaşım alanının dışında, ikinci bir uzlaşım alanı oluşturmaktadır. Bu doğrudan doğruya birey açısından dilin kullanım alanının genişlemesi demektir"* (Onan, 2020, s. 144). Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar mecaz, bağdaştırma, duygu değeri, aktarmalar, eksiltili anlatımlar, deyimler, atasözleri, derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren ifadeler, önvarsayım ve sezdirimlerdir.

3.4.2.13. Kılınış ve Görünüş

"*Adların ve sıfatların çoğunluğunun durağan nitelik taşımalarına karşılık eylemler bir başlama, bir sürme, bir bitme anlatır. İşte eylemlerin bu özelliğine kılınış denmektedir"* (Aksan, 2020, s. 109). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere eylemlerde kılınış herhangi bir zaman eki almadan eylemin kendisinde var olan başlama, sürme, bitme anlamlarını ifade etmektedir. Örneğin başlamak, beklemek, sönmek eylemlerine baktığımızda bu eylemlerin ek almadan zaman anlamı içerdiği görülmektedir. Eylemlerdeki bu durum konuşmacıya ya da konuşmacının içinde bulunduğu duruma göre değişmez yani nesneldir.

"Görünüş kavramı yine, eylemlerle ilgili bir dilbilgisi ulamıdır. Konuşan, tümceler üreten bir konuşmacının eylemi, içinde bulunulan durumla ilişkili olarak, kişisel görüş be yorumuyla kullanışını, eylemi öznel yorumlayışını anlatır" (Aksan, 2020, s. 110). Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere kılınışın aksine eylemlerde görünüş öznel bir durumu ifade etmektedir.

3.4.2.14. Terim

Terim anlam, bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime olarak tanımlanır. Terim anlam, bu sayılan grupların üyeleri arasındaki iletişimi kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

"Terim dışındaki bir kelimenin anlam değeri, sözdizimsel bağlam içinde belirlenirken terimler bu kapsamın dışında kalmaktadır. Bir kelimenin terim anlamı sabittir. Farklı anlam değerleri içermemektedir. Nesnel bir anlam özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle belirli bir çalışma alanı içerisinde hem düşünme hem de iletişim sürecini kolaylaştırmaktadır" (Onan, 2020, s. 149). Terim anlamın uzlaşımsallığı, iletişim sürecini kolaylaştırsa da yaratıcı düşünme gibi süreçlere katkıda bulunmadığı söylenebilir.

3.4.2.15. Yerlileştirme

Yerlileştirme, yabancı kökenli sözcükleri dile uydurma çabaları olarak görülebilir. *"Sözcüğün isimlendirme boyutunu ilgilendiren yerlileştirme olayı, Türkçede üç şekilde gerçekleşmektedir. Birincisinde ses çağrışımı esas alınmaktadır. İkinci türünde, yakıştırma yoluyla isimlendirme yapılmaktadır. Yerlileştirmenin üçüncü türünde anlam ilgisi esas alınmaktadır"* (Onan, 2020, s. 150). Kasıtlı ya da kasıtsız olarak yabancı bir sözcüğün dile uydurulması olarak karşımıza çıkan yerlileştirmede ses çağrışımlarının etkin görevi olması, ses uyumlarının dildeki önemini vurgulamak açısından önemli görülebilir.

3.4.2.16. Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler

En basit tanımıyla somut anlam, insanın beş duyu organından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan sözcüklere denir. Somut anlamlı sözcükler kişiden kişiye değişmez yani nesneldir. Kitap, çikolata, mavi gibi sözcüklere bakıldığında bu sözcüklerin duyular yoluyla algılanabildiği görülmektedir bu nedenle bu sözcüklere somut anlamlı sözcükler denir.

Soyut anlam ise beş duyu organı ile algılanamayan varlıkları, kavramları karşılayan sözcükler için kullanılmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi duyularla algılanamadığı için bu sözcüklerin öznel olduğu sonucuna varılabilir. Yalnızlık, umut, üzüntü, hayal gibi sözcükler duyu organları yoluyla algılanamadıkları için soyut anlamlı sözcüklerdir.

3.4.2.17. İkilemeler

Anlamı güçlendirmek, anlatımı daha etkili kılmak amacıyla aralarında anlam ya da ses bakımından ilgi bulunan sözcüklerin tekrarı anlamına gelmektedir. İkilemeler; kelimenin aynen tekrarı, zıt kelimelerin tekrarı, yakın veya eş anlamlı kelimelerin tekrarı, yansıma sözcüklerin tekrarı gibi birçok yolla oluşturulabilir.

"*Tekrarların başlıca üç fonksiyonu vardır: 1. kuvvetlendirme, 2. çokluk, 3. devamlılık. Bir tekrar o tekrarı meydana getiren kelimenin ya manasını kuvvetlendirmek için, ya da bir çeşit çokluğunu ifade için veya devamlılığını belirtmek için yapılır. Örneğin kara kara(gözler)'de karanlığın kuvvetli olduğu, kapı kapı (dolaştım)'da bir çok kapıların dolaşıldığı, gide gide ve koşa koşa'da ise hareketin devamlılığı ifade edilmektedir"* (Ergin, 2013, s. 377). Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere aynı kelimenin tekrar edilmesi ile oluşan ikilemeler, dilde kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık işlevlerine sahiptirler.

3.4.2.18. Yansıma Sözcükler

Doğadaki canlı veya cansız varlıkların çıkardıkları sesleri taklit eden sözcüklere yansıma sözcük denir. *Patırtı, çıt çıt, pat pat, miyav* gibi sözcük ve ikilemeler yansıma sözcüklere örnek olarak verilebilir.

"Yansıma sözcükler fonostemik[1] *bir ilişki sonucunda ortaya çıkmışlardır. Yansıma sözcüklerin ses ve şekil yapısı dilden dile değişmektedir. Bu sebeple nedenli*

[1] Sesin anlam telkin etmesi anlamında kullanılan bir terimdir Dil, Diller ve Dilcilik (Akt., Onan, 2017, s.108).

bir gösterge olarak nitelendirilemezler" (Onan, 2020, s. 153). Yansıma sözcükler yapım eki eki alabilir ve cümlede isim, sıfat, zarf, fiil gibi görevlerde kullanılabilirler.

3.5. BAĞDAŞTIRMALARIN DİL VE ZİHİN BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDEKİ İŞLEVLERİ

Lakoff ve Johnson, metaforun sadece günlük hayatta değil düşünce ve eylemde de yaygın olduğunu öne sürdüler ve daha da ileri giderek düşüncelerini şu şekilde devam ettirdiler: "*Düşüncemize yön veren kavramlar sadece zihne özgü sorunlar değildir. Onlar en sıradan detaylara kadar bizim gündelik faaliyetlerimize yön verir. Algıladığımız şeyi, dünyada yolumuzu bulma tarzımızı ve diğer insanlarla ilişki kurma biçimimizi kavramlarımız yapıya kavuşturur. Bu nedenle kavram sistemimiz gündelik gerçekliklerimizi tanımamakta merkezi bir rol oynar. Eğer biz kavram sistemimizin büyük ölçüde metaforik olduğunu öne sürmekte haklıysak, o vakit düşünme tarzımız, tecrübe ettiğimiz şey ve her gün yaptığımız şeyler, daha çok bir metafor sorunu demektir "* (Lakoff & Johnson, 2015, s. 27-28).

Yukarıda da ifade edildiği üzere düşünce sistemimizi bu kadar etkileyen hatta eylemlerimizi belirleyen metaforların, dil becerileri ve soyut düşünme becerilerinin gelişimine de katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bu başlık altında, bağdaştırmaların dil becerileri ve soyut düşünme becerilerinin gelişimine nasıl katkıda bulunduğu incelenecektir.

3.5.1. Dil Becerilerinin Gelişimi Açısından Bağdaştırmalar

Bilindiği gibi beyin ve dil ilişkisi birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışma kapsamında, bağdaştırmaların dil becerilerinin gelişimi açısından incelenmesinden önce bağdaştırma ve beyin ilişkisi incelenecektir.

"Geleneksel olarak dil sol yarım küre ile ilişkilendirilir. Genellikle inme geçirmiş ve beyinin bir bölgesinde hasar oluşmuş, "lezyonlu" hastalarda yapılan çalışmalarda, sol yarım küre literal dil ile ilişkiliyken, sağ yarım küre sıklıkla figüratif dil ile ilişkilendirilmiştir. Bu konuda elektrofizyoloji, yani beynin elektriksel aktivitesinin doğrudan ya da bazı uyaranlar verildikten sonra (ERP/uyandırılmış

potansiyel) kaydedilmesine dayalı çalışmalar da genel olarak sağ yarım kürenin bu alandaki baskınlığını destekler niteliktedir. Ayrıca bu çalışmalarda; sağ yarım küre, kompleks semantik ve sentaks yapıların genel olarak anlaşılmasına katkı sağlarken sol yarım kürenin de süreçte rolü olduğu, sol frontal ve temporal bölgelerin metaforun kelime anlamının kodlanmasına katıldığı gözlenmiştir. Beyinde metaforların işlemlenmesinde sağ ve sol yarım kürelerin rolüne dair yapılan çalışmaların bir diğer ayağını oluşturan fonksiyonel nörogörüntüleme (fMRI) çalışmalarında ise, diğer çalışmalarda görülen sağ yarım küre baskınlığı (dominant) bulunmamıştır. Bu çalışmalarda figüratif dilin işlemlenmesinde literal süreç ile aynı ağların etkili olduğu fakat daha fazla beyin alanın işlemlemeye katıldığı gösterilmektedir" (Yamanoğlu & Hanoğlu, 2016).

Yukarıdaki açıklamaya göre, metafor kullanımı ve beyin ilişkisi ile ilgili araştırmalardan elde edilen sonuçlarda birtakım farklılıklar ortaya çıksa da genel olarak ulaşılabilecek sonuç şudur: metafor kullanımı, metaforsuz yani literal kullanımdan daha fazla beyin alanını sürece dâhil etmektedir. Bu da bilgilerin daha kolay kodlanmasını ve daha uzun süre saklanmasını sağlamaktadır.

"Metaforların ana dili eğitiminde öğrenme ve soyut düşünme becerilerini geliştirme noktasında iki temel işlevi olduğu düşünülmektedir. Öğrenme sürecindeki işlevleri 17. yüzyıldan itibaren tartışılmaya ve araştırılmaya başlanmıştır. Yapılan araştırmalar, metaforların sadece edebî metinlerde değil, bilimsel literatürde de yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır" (Onan & Tiryaki, 2012, s. 226).

"Bilgi işleme süreci çerçevesinde değerlendirildiğinde örtülü anlam oluşturan metaforlar, bilgiyi kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe ikili kod sistemiyle kaydetmektedir. Bu durum kısa süreli bellekteki bilginin iki özerk ama etkileşimli birim yardımıyla uzun süreli belleğe aktarılması anlamına gelmektedir. Sözel ve görsel niteliğe sahip bu ikili kod, ara bul geriye getir sürecinde de devreye girmektedir. Bilgi, özerk ve aynı zamanda etkileşimli sözel ve görsel kodlar sayesinde hızlı bir şekilde hatırlanmaktadır. Bu çalışmalar, metaforların öğrenme ve bilgi işleme sürecindeki işlevini göstermesi bakımından son derece önem taşımaktadır" (Onan & Tiryaki, 2012, s. 226).

Bağdaştırmaların bilgi işleme sürecindeki ikili kodlama işlevi, uzun süre hatırlamayı sağlayarak bireyin kelime dağarcığını sürekli genişletebilmesine olanak sağlar. Yine bu işlev sayesinde birey konuşma sırasında istediği kelimeyi daha hızlı çağırabilir ve konuşması daha akıcı bir duruma gelir.

"Metaforların belirsizlikler açısından zengin olması, sonsuz çağrışımlara ve yorumlara açık olma özelliğinden kaynaklanan yaratıcı gücüdür. Metaforlar yaratıcıdır; çünkü zihnimizi mevcut ve aşikâr benzerliklerin, ilişkilerin ve görüşlerin ötesine, kendi yarattıkları yeni benzerliklere, ilişkilere ve görüşlere yönlendirir. Metaforlar keşiftir; çünkü kelimenin tek başına daha önce taşıyamayacağı bir anlam boyutu keşfedilir ve böylece hem kelimenin hem de düşüncenin anlam ufku genişler" (Demir, 2018, s. 148).Metaforların içerdiği anlam bulanıklığı kişinin o bulanıklığı gidermek için kendi hayal gücüne başvurması anlamına gelmektedir. Bu da metaforların yaratıcılık ile doğrudan ilgisini göstermektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ile dört temel dil becerisinin yanı sıra öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve becerilerden biri olan yaratıcı düşünme ile metafor arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ, doğal olarak da yaratıcı yazma ve metafor arasında ortaya çıkmaktadır. *"Yaratıcı yazma, birçok düşünce ve hayal arasında daha önceden kurulmamış, ilginç ve akıcı ilişkiler kurmaya dayanır"* (Temizkan, 2010, s. 628) Bu tanıma bakıldığında, "Birden fazla sözcük arasında daha önceden kurulmamış bir ilişki kurmak" anlamına gelen uzak bağdaştırma tanımı ile çok yakın olduğu görülecektir.

"Bir sınıf ortamında, çağrışımlar sadece öğrencilerin düşüncelerini gevşetmek ve dili aktive etmekle kalmaz, aynı zamanda bir dilin inşa edildiği anlam ağlarını keşfetmelerine yardımcı olabilir. Bu şekilde, bir öğretmen, olumlu zihin durumlarını tanımlamak için "yukarı mutludur" gibi kavramsal bir metafor kullanabilir. Ayrıca metafor, öğrenciye kendi anılarını keşfetmeleri için kısa ve etkili bir yol sağlar. Böylece metafor onları bir dilin kavramsal özüne yönlendirir ve onunla duygusal özdeşleşmeyi teşvik eder" (Yağız & Yiğiter, 2010, s. 239).

Dil becerilerinin gelişimi açısından metaforlar incelendiğinde metaforların, literal dilden daha fazla beyin bölgesini aktive ettiği, ikili kodlama sistemi sayesinde

bilgilerin kaydedilmesini kolaylaştırıcı ve yine aynı sistem sayesinde bilgilerin çağrılmasını kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu ikili kodlama ve çağırma işlemleri ile birlikte konuşma becerisi gelişmekte, kişinin konuşması daha akıcı hale gelmektedir. Ayrıca konuşma sırasında metafor kullanımı hem konuşmanın daha canlı, ilgi çekici olmasını hem de daha etkili olmasını sağlayacaktır. Metaforların dil becerileri üzerindeki diğer etkilerine bakıldığında metaforun sahip olduğu kapalı anlatım sayesinde, anlatımı netleştirmek için istemli ya da istemsiz bir şekilde dilin yaratıcılık boyutunun harekete geçtiği öne sürülmüştür. Son olarak da metaforlar ile ilgili yapılacak çalışmalar öğrenciyi, dilin yüzeysel boyutundan kavramsal özüne yaklaştıracağından öğrencinin ana dili ile daha çok yakınlık kuracağı düşünülmektedir.

3.5.2. Soyut Düşünme Becerisinin Gelişimi Açısından Bağdaştırmalar

Soyut kavramı, varlığı duyularla algılanamayan olarak tanımlanmaktadır. Soyut düşünme ise kısaca bireyin duyularıyla algılayamadığı nesneler, durumlar arasında farklılık ve benzerlikleri akılda tutmak, karşılaştırmalar yapmak olarak tanımlanabilir. *"Bilişsel dilbilim; zihni, duyguları ve diğer tüm soyut kavramları anlamak için metaforu sezgisel olarak ve kendiliğinden kullandığımızı öne sürer. Bu metaforlar, gözümüzle göremediğimiz, ellerimizle kavrayamadığımız 'akıl' gibi bir kavramı anlamlandırmamızı sağlar, yani bu tür geleneksel metaforlar olmadan soyut düşünce olmaz"* (Yağız & Yiğiter, 2010, s. 239).

Jean Piaget'e göre soyut işlemler dönemi 11 yaşından itibaren başlamaktadır. Yetişkinlik boyunca devam edecek bir sürecin başlangıcı olan soyut düşünme becerisinin başladığı bu yaşlarda, öğrencinin bu becerisini geliştirmek kritik önem taşımaktadır. Metaforların soyut düşünme becerisini geliştirici bir etkide olduğu düşünülmektedir. *"Alışılmış bağdaştırmalar, aralarında anlamca ilgi kurulabilir iki unsurun birleşmesinden meydana geldiği için çocukların zihnini dolaylı olarak alışılmamış bağdaştırmalara hazır hâle getirme işlevine sahiptirler. Bu kullanımlar, soyut düşünme sürecinin önemli unsurları olan soyutlama, bilinen kavramları yeni durumlara uygulayabilme, nesnenin farklı durumlarını akılda tutabilme becerilerini geliştirmede son derece önemlidir*" (Onan, 2020, s. 143).

"Soyut düşünme sürecinin unsurlarından biri olan farklı durum ve ortamlar, bağdaştırma kullanımında anlam ayırıcı özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Deyimler, uzlaşımsal oldukları için alışılmış bağdaştırma grubunda yer almaktadır. Alışılmamış bağdaştırmalarda ise bağdaştırmayı oluşturan anlam ayırıcı ve anlam belirleyici unsurlar arasında, toplumca onaylanmış, üzerinde uzlaşım sağlanmış bir uyum söz konusu değildir. Bu uyumun olmayışı, öğrencileri soyut düşünme sürecine yönlendirmektedir. Birbiriyle uyum içerisinde olmayan unsurlar arasında ilgi kurmaya çalışan öğrenci, genelleştirmelerden yararlanma, nesne veya olgunun farklı yanlarını aklında tutma, bir durumdan ötekine zihinsel olarak geçme, önceden tahmin edebilme, sembolik düşünme ve sonuç çıkarma gibi soyut düşünme sürecinin diğer aşamalarını kullanmaya başlayacaktır" (Onan & Tiryaki, 2012, s. 228).

Yukarıda da bahsedildiği üzere hem yakın bağdaştırmaların hem de uzak bağdaştırmaların soyut düşünme becerileri üzerinde bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Yakın bağdaştırmalar, zihnin uzak bağdaştırmalar için hazır duruma gelmesine yardımcı olurlar. Uzak bağdaştırmalarda bulunan, daha önce aralarında ilişki kurulmamış kavramlar arasında bağlantı kurma durumu, soyut düşünme sürecini beraberinde getirecektir.

"Kavram metaforları, hedef olarak daha soyut bir kavram ve kaynak olarak da daha fiziksel veya somut kavram üzerinden işler. Tartışma, aşk, düşünce ve hayat kesinlikle savaş, yolculuk ve bitkiden çok daha soyuttur. Bir kavramı anlamak için daima, ondan daha somut, daha fiziksel ve daha elle tutulabilir bir başka kavramı kullanırız. Metaforik sürecin işleyişi bu tek yönlülük sürecine dayanır: Daha soyut olanı daha somut üzerinden anlarız. Bu nedenle düşüncelerden yiyecek, teorilerden bina, hayattan yolculuk olarak bahsedebiliriz ama yiyeceklerden düşünce, binalardan teori ve yolculuktan hayat olarak bahsedemeyiz. Bu tek yönlülük prensibi, gündelik metaforların kullanımında, kaynak alan ile hedef alanın asla yer değiştirmemesinin ve dolayısıyla yanlış anlamanın vuku bulmamasının nedenidir. Fiziksel dünyayla olan tecrübelerimiz, daha soyut kavramları kavrayışımıza doğal bir temel teşkil eder" (Demir, 2018, s. 137-138).

Daha önce de söz edildiği üzere kavram metaforları, zihnimizde var olan kavramsal şemalardır. Bu metaforlar somuttan soyuta doğru bir yol izler ve gündelik

hayatta kullandığımız metaforik linguistik ifadelerin somutlaşmasını ve böylece daha kolay anlaşılmasını sağlar.

"Soyut işlemler dönemi, metin ve çocuk ilişkisi bakımından kritik önem taşıyan bir evredir. Bilişsel gelişimin desteklenmesi için gerekli olan deneyimler (yaşantı), bu dönemde metinler aracılığıyla sezdirilmek suretiyle gerçekleştirilmekte, çocuğun zihni, dünyaya ait yeni bilgilerle karşılaşmakta ve metinlerin içindeki deneyimlere çocuk tanıklık etmektedir" (Tekecioğlu, 2019, s. 13). Soyut düşünme becerisinin geliştirilmesi için soyut işlemler dönemine giren çocuğa; soyut kavramlarla ilgili düşünebileceği, bağlantı kurabileceği, sıralama yapabileceği eğitim ortamları sağlanmalıdır. Metinler bu açıdan çok önemli bir yere sahiptir. Okuyucuya sonsuz deneyim imkânı sunan metinlerin, uzak bağdaştırma açısından da zengin olması öğrenciyi soyut düşünme sürecine yönlendirecektir.

Bu başlık altında, soyut düşünme becerisi ve metaforlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Geleneksel metaforların, soyut düşünmenin ilk basamağı olduğu öne sürülmüştür. Yakın ve uzak bağdaştırmaların soyut düşünme sürecine katkıda bulunduğu, yakın bağdaştırmaların bu konudaki görevinin zihni doğal olarak uzak bağdaştırmalara hazırlamak olduğu belirtilmiştir. Metafor oluşumundaki işleyişin her zaman somuttan soyuta doğru, tek yönlü bir yol izlediği görüşü ortaya koyulmuştur. Birbiriyle uyumsuz iki kavram arasında mantıksal bir ilişki kurma çabası doğuran metaforların soyut düşünme becerilerini geliştirici bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin bu becerilerini geliştirebilmeleri için de metaforlar açısından zengin olan metinlerin eğitim ortamlarına getirilmesinin uygun olduğu belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla 9, 10, 11 ve 12. sınıflar Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki metinlerde uzak bağdaştırmaların dağılım oranları ile ilgili bulgulara, bu metinlerde kullanılan bağdaştırmaların dağılım oranlarının metin türlerine göre karşılaştırılmasıyla ilgili bulgulara ve Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki metinlerde bağdaştırmaların dağılım oranlarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmasıyla ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.1. 9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE UZAK BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARI İLE İLGİLİ BULGULAR

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 9 ünite bulunmaktadır. İlk ünite "Giriş" ünitesi olduğundan araştırmaya dâhil edilmemiştir**.** 2. Üniteden itibaren ünitelere adını veren metin türleri sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, masal/fabl, roman, tiyatro, biyografi / otobiyografi, mektup / e-posta ve günlük / blog. Bu başlık altında, bahsi geçen 8 metin türü uzak bağdaştırmalar yönünden incelenmiştir ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

4.1.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "Hikâye" metin türünün iki örneğine yer verilmiştir. Bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Zincir* (Refik Halid Karay)

1. *Beş on gün çarşı sokak gezdikten sonra, tanıdık çehre, alışabileceğiniz yer bulamamaktan bezer, odanıza girer, yalnızlığın içine sinersiniz.*

2. *Çam dallarında sallanan bir tırtıl torbası gibi kafanızın içi mütemadiyen, gece gündüz kıvrılıp bükülen soğuk temaslı düşüncelerle dolu,* hareketli, *ağır, yüklüdür.*
3. *Can sıkıntısının bir sesi vardır; bunu ancak, böyle bir zamanda, o gurbet odasında duyarsınız: Eski mobilyaların tahtalarını dişleyen gizli kurtların biteviye çıkardığı kemirici, işleyici ses...*

4. Birden *eskiyiveren gönlünüzde bu kurdu ve bu sesi işitirsiniz ve oyduğu* delikten *incecik tozların içinize biriktiğini duyarsınız.*

5. *Rasathaneler nasıl gökleri ve yıldızları temaşa için havaya uzanmış birer fen gözü ise köşe pencereleri de yeri ve yerde yaşayanları seyre yarar, zemine eğilmiş birer tecrübe gözlüğüdür.*

6. *Buldok, değişiklik olsun diye, sanki asıl yüzüne korkunç, gamlı, bedbin bir karnaval maskesi geçirmiş bir köpektir. Dikkat ederim, bu iğreti kara suratı düşürmemek ister gibi boynunu dimdik tutar.*

2. Metin: *Son Kuşlar* (Sait Faik Abasıyanık)

1. *Kış, Ada'nın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maestro, dıramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman;*

2. *....öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir halde, elinde bir pasaport, çıkınında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu Ada'da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim.*

3. *Herkesin yeni başlayacak olan altı yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huyumla yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu.*

4. *Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor.*

5. *Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi... (Konstantin)*

6. *Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını göremeyeceksiniz.*

Tablo 9

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Hikâye Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Zincir	6
Son Kuşlar	6
Toplam	12

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi 9. Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilen iki hikâye metninde toplam 12 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.1.2. Şiir Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "şiir" metin türünün beş örneğine yer verilmiştir. Bu metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Yayla Dumanı* (Ömer Bedrettin Uşaklı)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Kaldırımlar* (Necip Fazıl Kısakürek)

1. Yolumun karanlığa saplanan noktasında,/Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum.

2. Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.

3. İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;/Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

4. İçimde damla damla bir korku birikiyor;

5. Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler..

6. Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;

7. Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.

8. Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

9. Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!

10. Ben gideyim, yol gitsin, ben gideyim, yol gitsin;/ İki yanımdan aksın, bir sel gibi fenerler.

11. Yolumun zafer tâkı[2], gölgeden taş kemerler.

12. Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

[2]Tak: Millî bayramlarda veya önemli bir olayı anmak için düzenlenen şenliklerde, geçit yapılacak caddelere geçici olarak kurulan, yazılar ve çiçeklerle süslenen kemer.

13. *Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,*

14. *Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi...*

3. Metin: *Akıncı* (Yahya Kemal Beyatlı)

1. *Bir gün doludizgin boşanan atlarımızla / Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla...*

2. *Cennette bugün gülleri açmış görürüz de / Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!*

4.Metin: *Kızılırmak Kıyıları* (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

1. *Çamı bitmiş, kavağı azalmış,/Gamla örtülü bayırlar, çıplak değil.*

2. *Yedi ay kıştan sonra,/ Yeşeren senin yaşamandır,/Yaprak değil.*

3. *Utanır elin ayağın,/Korkarsın yakından görsen,/Eli el değil, ayağı ayak değil.*

4. *Gün doğar, tarla kuşları uçuşurlar, / Ağır bir aydınlık, bildiğin şafak değil.*

5. *Öyle dalmış ki yüzyıllar süren uykusuna,/Uyandırmazsan,/Uyanacak değil.*

6. *Dertle, sefaletle yüklü, Siyah leşlerle kararmış, berrak değil.(Kızılırmak)*

7. *Vakte şahadet edercesine yükselmiş,/ Akşam parıltısından, bütün zaferler üzerine,/ Dağlar dalgalanmakta, bayrak değil.*

5.Metin: *Yaşamaya Dair* (Nazım Hikmet)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 10

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Şiir Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Yayla Dumanı	0
Kaldırımlar	14
Akıncı	2
Kızılırmak Kıyıları	7
Yaşamaya Dair	0
Toplam	23

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında toplam 5 şiir metnine yer verilmiştir. Bu metinlerin ikisinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Diğer üç metinde toplam 23 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren şiir, 14 bağdaştırma örneği ile "Kaldırımlar" şiiri olmuştur.

4.1.3. Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "masal/ fabl" metin türlerinden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerin ikisi masal, ikisi fabl türündedir. Bu araştırmada bu iki tür tek bir ünite başlığı altında verilmesi sebebiyle ayrı ayrı ele alınmamıştır. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Tasa Kuşu* (Eflatun Cem Güney)

1. *Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirid oynarken, eski hamam içinde...*

2. *Bir memleketin birinde Sülün kız derler, bir kız varmış. Ne kimsenin bir tüyüne dokunur, ne de yerdeki karıncayı incitirmiş ama Allah kalbine göre*

vermemiş yoksa... Günün birinde babasını elinden alınca bir korku gelip dalına binmiş.

3. *Bu söz üstüne, korkuyu dallarından atıp işlerinin başına geçmişler; gece dememişler, gündüz dememişler; dokuyacaklarını dokuyup işleyeceklerini işlemişler; gözlerinin çırasıyla sönen ocaklarını yeniden yakıp, bir güne bir gün muhannete avuç açmamışlar…*

4. *"Aman kızım; dünyada her şey insanın elinde, avucunda değil; ne diye olur olmaz şeylerin tasasına düşüyorsun, Tasa dediğin ne korkuya benzer, ne kuruntuya; ismi var, cismi yok bir kuştur o! Nerede avare varsa, gidip onu bulur. Gayri ne dur bilir; ne durak, üzüntüden üzüntüye atıp dünyayı başına zindan eder adamın!*

5. *Tasa kuşunun gözlediği de bu değil mi! Kaşla, göz arasında varıp kanatları arasına almış onu...*

6. *Sülün kız, boyunca karalara batmış. Bu tasa yetmiyormuş gibi, bir de açlık gelip kapısını çalmasın mı! Sülün kız dal dal meyvelere bakmış:*

7. *Oh dedenin yerinde yeller esiyormuş ama, güldükçe güller açıyormuş yanağında; söyledikçe, bülbüller şakıyormuş dudağında...*

2.Metin: *Şehzade ile Gulyabani* (Binbir Gece Masalları)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3.Metin: *Harname* (Şeyhi)

1. *Toğranuridi arpa arpa teni/ Gözi görince bir avuç samanı (bir avuç saman görünceye kadar teni arpa arpa doğranırdı)*

2. *Gördi otlakta yürür öküzler/Odlu gözler ü gerlü göğüzler*

3. *Cevap bulamayınca bilge eşeğe sormaya karar verir.*

4. *"Bugün otlakta göğüslerini gererek yürüyen besili, kuvvetli öküzler gördüm. Başlarında sultanlık tacı vardı. Bu taç neden onlara layık görüldü?*

5. *Pir eşek*

6. *Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh (bilge eşek ortama geldi ve halini sordu)/Sordı hâlini kıldı derdile âh*

7. *Yirmürü inleyü didi iy pîr (yalvarıp inleyerek dedi ki ey pir , koca tilki gibi kurnaz ve hilekar eşek)/Har-ı rûbâh bigi pür-tezvîr*

4. Metin: *Aslanla Fare* (La Fontaine'den Masallar)

1. *Bereket fare usta yetişmiş imdada:/Bu iş kükremekle değil,/Kemirmekle olur, demiş.*

Tablo 11

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Masal / Fabl Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Masal/Fabl Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Tasa Kuşu	7
Şehzade ile Gulyabani	0
Harname	7
Aslan ile Fare	1
Toplam	15

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilen masal/fabl türündeki dört metnin toplamda 15 uzak bağdaştırma örneği içerdiği tespit edilmiştir. "Tasa kuşu" adlı masal ve "Harname" adlı fabl, 7'şer örnekle en çok uzak bağdaştırma içeren metinler olmuşlardır.

4.1.4. Roman Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "roman" türünde 2 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Yaprak Dökümü* (Reşat Nuri Güntekin)

1. *Ali Rıza Bey'in Bağlarbaşı'ndaki kendi gibi ihtiyar ve çürük evi eski mahrumiyetlerin acısını çıkarmak ister gibi çılgın bir neşe ve şenlik içinde kalkıp kalkıp oturuyordu.*

2. *Gramofon bütün gece çalar, çılgın kahkahalar, çığlık çığlığa boğuşmalar içinde durmadan dans edilir, temelinden sarsılıyor gibi olan evin harap tavanlarından tozlar yağardı...*

3. *Ne çare ki iş çığrından çıkmış, karısına olan zaafı yüzünden yahut daha başka sebeplerden kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır…*

4. *Fakat çehresi tekrar sertleşti, ağır ve tutuk bir tavırla…*

5. *Fikret titiz, acı bir tavırla bu izahatı verirken Ali Rıza Bey küçük yaşlarından beri kurduğu hülyaları düşünüyordu.*

6. *Genç kız haşin bir tavırla başını kaldırdı, gözlerinde vahşi bir kinle…*

2. Metin: *Küçük Ağa* (Tarık Buğra)

1. Bundan sonra artık ağzından kelimeler miskalle çıkacaktı.

2. Nihayet içinde bu duyguların gülümsediği bir sesle..

3. Onun hâlâ soran gözlerine dost gözlerle bakarak: "Çünkü," dedi. "Küçük Ağa'nın siz oluşu.. yani.. nasıl söylemeli?

4. Salih'in sebep olduğu şüphenin doğruluğunu anladıktan sonra ister istemez, bu dramatik havaya kayıyordu.

5. Onun ruh yapısı maceranın insan yönüne, erkeksiz kalan ev'e, körpe zevceye ve baba yüzü görmeyen çocuğa kayıtsız kalamaz, Küçük Ağa'nın yakıcı özleyişine yakınlık duymadan yapamazdı.

6. Buna, en parlak ve en değerli ifadesi ile "nefsini feda etmişti," demek gerekirdi.

7. Hâlbuki bu maceranın çok daha güzel, gönül bağlayıcı bir yönü daha vardı.

8. Küçük Ağa hayatı çapındaki bu karardan hiçbir şey beklemiyordu, bekleyemezdi.

Tablo 12

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Roman Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Yaprak Dökümü	6
Küçük Ağa	8
Toplam	14

Yukarıdaki Tabloda da görüleceği gibi 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında roman türünde 2 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde toplam 14 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok bağdaştırmanın yer aldığı metin "Küçük Ağa" metni olmuştur.

4.1.5. Tiyatro Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "tiyatro" türünde 3 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin : *Kösem Sultan* (Turan Oflazoğlu)

1. *KÖSEM (keskin, Murat'ı göstererek):*
2. *Yüreğimin yanı başında ikinci bir yürek olmuş da, birincinin sezip kavrayamadığı bir şeyi duyurmak için telaşlanıyor sanki.*

3. *Pek yakında, Sultanım, ve siyaset kılıcına lokma edilerek.*

4. *....gece, sahurdan hemen sonra, uykunun en koyu, en tatlı saatinde...*

2. Metin: *Kaynana Ciğeri* (Necatı Cumalı)

1. Her ne halse! Ne olur ne olmaz, sen gene bugün her sözüne, her hareketine dikkât et! Tedbirsizlik etme! Şeytan yakınında dolaşıyor! Sakın ayak uydurayım deme!..

2. Nedenmiş o? Senin çeyizin iki arabaysa, görümceninki seninkinden aşağı mı? Hem zaten ortada dönen bir laf da var!.

3. Çok, çok, çok iyi bir rüya görmüşsün! Sakın yüreğini bozma! Sakın aklına kötü bir şey getirme!..

4. Yüreğini hiç bozma! Bugün yüzüne gülenlere dikkât et! Sana mutlaka bir haberleri var. Bugün kısmetin etrafında dolaşıyor! Rüya dediğin neye yorarsan ona çıkar! Sakın yüreğini bozma! Mutlaka yola çıkacaksın!..

3. Metin: *Ocak* (Turgut Özakman)

1. (*Solgun yüzlü, yorgun, sabırlı, kararlı, büyükanneye karşı yumuşak) Yine ne var anne?*

2. Sevda sağdan girer. Hafif topallar. Mutfağa doğru yürür. İçine kapalı, hayal gibi sessiz;

3. ... ama için için yaşattığı gizli, bu yüzden de gitgide kökleşmiş istekleri vardır.

Tablo 13

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Tiyatro Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Kösem Sultan	4
Kaynana Ciğeri	4
Ocak	3
Toplam	11

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tiyatro türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde toplamda 11 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En az uzak bağdaştırma örneğinin "Ocak" adlı metinde olduğu görülmüştür.

4.1.6. Biyografi / Otobiyografi Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "biyografi - otobiyografi" türlerinde 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerin ilki biyografi, ikincisi otobiyografi, üçüncüsü ise tezkire türünde verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: Cahit *Sıtkı Tarancı* (İhsan Işık)

1. Sağlam tekniği ve zarif lirizmiyle çağdaş edebiyatımızın en başarılı şairlerinden biri oldu.

2. Cahit Sıtkı Tarancı; "Geniş Batı kültürünü Türkçe kalıplara dökerek kendi duyguları ile millileştiren ozandır.

3. "Bugünkü dil keşmekeşi içinde Tarancı'nın dili dört başı mamur ne demek istediğini bilen berrak ve akıcı bir dildir.

4. Ondan çok gözü çekenler oldu, yırlarında (yır=şiir) yenilik pek bellidir de onun için.

5. "Cahit Sıtkı'da, elbette bütün yenileşme şiirimizde olduğu gibi, batıdan esen yellerin kokularını almak olağandır. Ama onun şiirinde, bu koku, Türkçeden ve Anadolu'dan geçerek gelmektedir, Karacaoğlan'ın obasına uğrayıp gelen bir bahardır onun baharı.

6. Türkçeye getirdiği cemrenin özelliği buradadır.

7. Dala değen, insancı şiirin cemresidir, ama açan, kendi tarihimizin, kendi dilimizin, kendi insanımızın baharıdır.

2. Metin: *Cenevre* (Abidin Dino)

1. Sivri sakallı, cin gözlü, kulakları çok büyük. Bir eli (güzel elli Abidin Paşa derlermiş ona Beşiktaşlı hanımlar), "tabure"ye dayalı.

2. İsviçre, daha doğrusu Cenevre, korkunç bir fırtınanın ortasında bir sal, bir sığınak.

3. Cenevre sefaları, "servet-i kazibe"nin son kırıntıları, düzen kaçınılmaz olarak çökecektir. Arkası ne olacak daha belli değil o sıralarda.

3. Metin: *Enveri* (Bağdatlı Ahdî)

1. Zülfünle hatun 'ilm-i vefâ bahsin ider hep /Biri kara câhil birisi cehl-i mürekkeb (Saçların ve yanağındaki ayva tüyleri, sözünde durman konusunda sürekli konuşurlar. Oysa bu konuda biri kara cahildir, diğeri de (cahil olduğu kadar) bilgisizliğinin de farkında değildir.)

Tablo 14

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Biyografi / Otobiyografi Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Biyografi / Otobiyografi Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Cahit Sıtkı Tarancı	7
Cenevre	3
Enveri	1
Toplam	11

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında biyografi / otobiyografi türlerinde 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerden en çok uzak bağdaştırma örneği içereni 9 örnekle "Cahit Sıtkı Tarancı" adlı biyografi metni olmuştur. en az bağdaştırma içeren metin ise 1 uzak bağdaştırmayla "Enveri" adlı tezkire metni olmuştur.

4.1.7. Mektup / E posta Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "mektup / e posta" türlerinde 6 metne yer verilmiştir. Bu metinlerden ikisi e-posta türünde, dördü de mektup türündedir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Özel Mektup* (Sabahattin Eyyüboğlu)

Bu metinde uzak bağdaştıma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Edebi Mektup* (Atilla İlhan)

1. Zira bildiğim, anladığım kadarıyla gazelleri, koşmaları seçen benim, açıklamalar yapmaya kendimde yetki görmüyorum, öylece yayımlamak yenilere pek bir şeyler söylemiyor ama hiç değilse yüzyıllık geleneksel sesi işitmiş oluyorlar.

3. Metin: *Kurumsal E-posta*

Bu metinde uzak bağdaştıma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *Kişisel E-posta*

Bu metinde uzak bağdaştıma örneğine rastlanmamıştır.

5. Metin: *Şikâyetnâme* (Fuzûlî)

1. Dediler ey miskîn senün mezâlimüne girmişler ve sana sermâye-i tereddüd vermişler ki müdâm bî-fâ'ide cidâl edesin ve nâmübârek yüzler görüb nâ-mülâyim sözler işidesin.

6. Metin: *Mektup* (Ahmet Cevdet)

Bu metinde uzak bağdaştıma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 15

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Mektup / E posta Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Mektup / E-posta Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Özel Mektup	0
Edebi Mektup	1
Kurumsal E-posta	0
Kişisel E-posta	0
Şikâyetname	1
Aile Mektubu	0
Toplam	2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında mektup / e-posta türünden 6 metne yer verilmiştir. Bu metin türlerinde metin başlığı olmadığı için tabloda karışıklığı azaltmak maksadıyla metinlerin yazılış amaçlarına göre bir adlandırmaya gidilmiştir. Buna göre 6 metinde toplam 2 uzak bağdaştırma örneğine rastlanmıştır. Edebi mektup ve Şikâyetname metinlerinde birer uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiş diğer dört metinde herhangi bir uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.1.8. Günlük / Blog Türündeki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "günlük / blog" türlerinde 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerden ikisi günlük, ikisi blog türündedir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Günce:2* (Nurullah ATAÇ)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Gündökümü* (Tomris UYAR)

1. *Bozkır, yazın geldiğinin farkında.*

2. *Ankara'da yaz başlangıcı böyle mattır.*

3. *Selçuk, coğrafya kitaplarının deyimiyle, 'rejimi düzenli' bir ırmaktır. Ama Anadolu'da olduğundan, taşmaya hazırdır hep. İstemese de.*

4. *Yapraklarıyla koca ağaçlar bir çırpıda geçiveriyor ayaklarınızın altından. Dünya da sizinle ötelere savruluyor.*

5. *Yaşama açlığı, gördüğüm bütün çocuklarda "had safhada".*

6. *Kim bilir o kıpkırmızı, alımlı gençliğinde kaç sürücünün köylülere çalım satmasını sağlamıştır?(Kamyon)*
7. *Geçen yıl, emekli olmuş.(Kamyon)*

8. *Yılkıya bırakılmış bir at gibi başkalarının düşlerinde koşacak, köpükler içinde durmadan koşacak.*

3. Metin: *Çay / Kahve* (Blog)

1. *Çay, sabah kahvaltısından başlayıp günün her saati hayatımızda bize eşlik ediyor.*

2. *Misafir su ile başlarsa misafirin aç olduğu anlaşılır, misafire hemen sofra kurulurmuş. Ne kadar ince bir davranış ne güzel bir âdetmiş...*

4. Metin: *Hoş Geldin Kış* (blog)

1. *Hoş geldin kış.*

Tablo 16

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kitabında Günlük / Blog Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

9. Sınıf Günlük / Blog Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Günce:2	0
Gündökümü	8
Çay/Kahve	2
Hoş Geldin Kış	1
Toplam	11

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında günlük / blog türünden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde toplamda 11 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin 8 bağdaştırma örneğiyle günlük türündeki "Gündökümü" adlı metin olmuştur. Yine günlük türündeki "Günce:2" metninde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.1.9 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türüne yer verilmiştir. Bu türler sırasıyla; hikâye, şiir, masal / fabl, roman, tiyatro biyografi / otobiyografi, mektup / e-posta ve günlük / blog'tur. Bu başlık altında 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan bu türler içerdikleri uzak bağdaştırma sayıları bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 17

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türleri	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma sayısı
Hikâye	2	12	6
Şiir	5	23	4,6
Masal / Fabl	4	15	3,75
Roman	2	14	7
Tiyatro	3	11	3,66
Biyografi / Otobiyografi	3	11	3,66
Mektup / E-posta	6	2	0,33
Günlük / Blog	4	11	2,75
Toplam	29	99	

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türü yer almıştır. En çok sayıda yer verilen metin türü 6 metin örneği ile mektup / e-posta olmuştur. Metin sayısı bakımından en az sayıda yer verilen metin türleri de 2'şer örnekle hikâye ve roman türleri olmuştur. 8 metin türünden toplamda 29 metin örneği yer almıştır.

Uzak bağdaştırma sayısı bakımından incelendiğinde en çok sayıda uzak bağdaştırma içeren metin türünün 23 uzak bağdaştırma ile "şiir" olduğu, en az sayıda

bağdaştırma içeren metin türünün ise 2 bağdaştırma ile “mektup / e-posta” olduğu tespit edilmiştir. “Tiyatro, biyografi / otobiyografi ve günlük / blog” metin türlerinde ise 11’er bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir. Bütün metin türlerinde toplamda 99 uzak bağdaştırma örneğine yer verilmiştir.

Metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranlarına bakıldığı zaman, en yüksek oranda uzak bağdaştırma içeren tür, metin başına 7 uzak bağdaştırma ile roman olurken bunu metin başına 6 uzak bağdaştırmayla hikâye izlemiştir. En az oranda uzak bağdaştırma içeren tür ise metin başına 0.33 uzak bağdaştırma ile mektup / e-posta türleri olmuştur.

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan tüm metinler ve her bir metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı, aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. Buna göre bu sınıf düzeyinde en çok uzak bağdaştırma içeren metin, 14 uzak bağdaştırma örneğiyle Necip Fazıl Kısakürek’in *Kaldırımlar* adlı şiiri olmuştur. Bunu 8’er uzak bağdaştırma ile *Küçük Ağa* adlı roman ve *Gündökümü* adlı Günlük / Blog metinleri takip etmiştir. 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki 29 metinden 8’inin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir.

Tablo 18

9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması

9. Sınıf Metin Türü	Metin Adı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	Zincir	6
Hikâye	Son Kuşlar	6
Şiir	Yayla Dumanı	0
Şiir	Kaldırımlar	14
Şiir	Akıncı	2
Şiir	Kızılırmak Kıyıları	7
Şiir	Yaşamaya Dair	0
Masal / Fabl	Tasa Kuşu	7
Masal / Fabl	Şehzade ile Gulyabani	0
Masal / Fabl	Harname	7
Masal / Fabl	Aslan ile Fare	1
Roman	Yaprak Dökümü	6
Roman	Küçük Ağa	8
Tiyatro	Kösem Sultan	4
Tiyatro	Kaynana Ciğeri	4
Tiyatro	Ocak	3
Biyografi / Otobiyografi	Cahit Sıtkı Tarancı	7
Biyografi / Otobiyografi	Cenevre	3
Biyografi / Otobiyografi	Enveri	1
Mektup / E-posta	Özel Mektup	0
Mektup / E-posta	Edebi Mektup	1
Mektup / E-posta	Kurumsal E-posta	0
Mektup / E-posta	Kişisel E-posta	0
Mektup / E-posta	Şikâyetname	1
Mektup / E-posta	Aile Mektubu	0
Günlük / Blog	Günce:2	0
Günlük / Blog	Gündökümü	8
Günlük / Blog	Çay / Kahve	2
Günlük / Blog	Hoş Geldin Kış	1
Toplam	29	99

4.2. 10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE UZAK BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARI İLE İLGİLİ BULGULAR

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türüne yer verilmiştir. Bu türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, destan/efsane, roman, tiyatro, anı (hatıra), haber metni, gezi yazısı. Ünitelerde bulunan metin sayıları her ünitede aynı olmayıp değişiklik göstermektedir. Bu başlık altında bahsi geçen 8 metin türü uzak bağdaştırma yönünde incelenecek ve bulgular tablolar hâlinde sunulacaktır.

4.2.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında hikâye türünden 6 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder Hanım Hey!* (Muharrem ERGİN, Dede Korkut Kitabı)

1. *O yiğit üzerine dehşetli kara feryat koptu.*

2. Metin: *Kerem ile Aslı* (Anonim, haz. İsa Öztürk)

1. *Kerem, Aslı'nın düğmelerini bir türlü çözemez. Çözemeyince ateşli bir ah çeker. Yanıp kül olur.*

3. Metin: *Hayber Kalesi Cengi* (Hazreti Ali Hayatı, Öğütleri, Cenkleri - haz. Ziya Şakir)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *Leyla vü Mecnun* (Fuzuli)

1. *Oğlanlara kızlar olsalar yâr /Aşkda bulunur revâc-ı bâzâr (Kızlar oğlanlara yar olsalar aşkın pazarında değeri artar)*

2. *Kız nergis-i mest edüp füsûn-sâz /Oğlana satanda şîve vü nâz (Kızlar mest(sarhoş) gözleri ile büyüler yaparak oğlanlara işve ve naz satarlarsa)*

3. *Zülfeyn-i müselseli girih-gîr/ Cân boynına bir belâlı zincir (Dalgalı zülüfleri canın boynuna (dolanmış) halka halka belalı bir zincir gibiydi.)*

4. *Her kirpiği bir hadeng-ı hûnrîz / Peykân-ı hadengi gamze-i tîz (Her kirpiği bir kan dökücü ok; o okun sivri ucu da keskin gamzesi idi.)*

5. *Deryâ-yı belâ cebîn-i pâki /Çîn-cünbiş-i mevc-i sehm-nâki (Pâk alnı belâ deryası; alın kırıştırması da (o denizin) korkunç dalgaları idi.)*

6. *Çeşm-i siyehine sürmeden âr/ Hindûsına hem giriftâr (Siyah gözü için sürme bir ar (vesilesi) idi ve sürme, kara benine tutkundu.)*

7. *Şimşâd-ı latîfine mürekkeb/ Sîb-i zenah u türünc-i gabgab (Çenesinin elması ve gerdanının turuncu, güzel boyunun şimşirine meyve olmuştu.)*

8. *Endâmı latîfe-i ilâhî/ Deryâ-yı letâfet içre mâhî (Endamı, Allah'ın latif bir (eseri) idi; sanki güzellik denizinde bir balıktı.)*

9. *Râh u revişi müdâm gamze / Başdan ayağa tamâm gamze (İşi gücü daima süzgün süzgün bakmaktı; adeta baştan ayağa süzgün bakış kesilmişti.)*

5. Metin: *Kediler* (Sami Paşazade Sezai, Küçük Şeyler)

1. Bir kocanın ümitsizliği, bir kadının kararsız hevesleri, sevginin safa çimenleri üzerine temellerini gül dalından, kararsız sevda heveslerine karşı camlarını nurdan, binasının temelini gülden yaptığı ve döşediği evlilik sarayının çöküşü, hep bu birkaç kelimeden ibaret olan konuşmada saklıydı.

2. İşte orada, duvarın altında, kahvesini içen, ekmeğini çalan, kendini sabah keyfinden mahrum eden, kısacası evinde bütün rahat ve huzurunu yok eden kediler, güneşe karşı abanoz gibi cilalı siyah, kar gibi beyaz, sarı benekli, parlak renkleri ve her an ve saniye renkleri değişen ışıklı gözleri, bakışlarda bir gökkuşağı oluşturduğu sırada ön ayaklarını önce ağızlarına götürüp kadınlara özgü işveli bir tavırla yüzlerinizi temizleyerek gönül rahatlığıyla sabah kahvaltısını sindirmekte ve öğle yemeğine hazırlanmaktaydılar.

3. Doğulu bir sevgili olan güneş sırma saçlarını kararsız bir safa içindeki denizin üzerine dökerek ışıklı yollar, altın işlemeli izler açtığı gibi karşı taraftaki uzaktan uzağa görünen sudan ibaret ufukları da âşıkane biçimde heyecanlandırıyordu.

4. Bir hayli zaman denizin verdiği tutkunca şaşkınlığın içine dalıp gitmiş iken gerçeğin hayal kırıcı eli bütün vücudunu sarsarak kendisini bulunduğu sersemlik hâlinden uyandırdı.

6. Metin: *Yüksek Ökçeler* (Ömer Seyfettin)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 19

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Hikâye Metin Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Deli Dumrul	1
Kerem ile Aslı	1
Hayber Kalesi Cengi	0
Leyla vü Mecnun	9
Kediler	4
Yüksek Ökçeler	0
Toplam	15

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan hikâye türünde yer alan 6 metinde toplamda 15 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin 9 uzak bağdaştırma örneği ile "Leyla vü Mecnun" metni olmuş, "Hayber Kalesi Cengi" ve "Yüksek Ökçeler" metinlerinde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.2.2. Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında şiir türünden 12 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Koşuk*

Bu şiirde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Sagu*

1. Atsa ajun ugrap ok/	*((Felek bir kere) niyet edip (de) ok*
Taglar başı kertilür	*atarsa dağların başı (bile) kertilir!)*

3. Metin: Bu başlık altında geçiş dönemi eserlerinden metin parçalarına yer verilmiştir.

A. *Kutadgu Bilig* (Yusuf Has Hâcib)

1. *irinçig kışıg sürdi yazkı esin / yaruk yaz yana kurdı devlet yasın (Bahar rüzgârı eziyetli kışı sürüp, götürdü; parlak yaz tekrar saadet yayını kurdu.*

B. *Divânu Lugati't-Türk* (Kaşgarlı Mahmut)

2. *Kitabı sözlük harfleri sırasına göre düzenledim. Zorlukları yumuşasın, derinlikleri ve en dipteki noktaları açıklansın diye hikmetler, seciler, atasözleri, şiirler, recezler ve nesirlerle süsledim.*

C. *Atabetü'l-Hakâyık* (Edip Ahmet Yükneki)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

D. *Divan-ı Hikmet* (Hoca Ahmet Yesevi)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *İlâhi* (Yunus Emre)

1. *Aşkın âşıklar öldürür/ Aşk denizine daldırır*

5. Metin: *Nefes* (Kaygusuz Abdal)

Bu şiirde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

6. Metin: *Mani* (Anonim)

Bu şiirde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

7. Metin: *Türkü* (Anonim)

Bu şiirde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

8. Metin: *Koşma* (Karacaoğlan)

1. *Ala gözlüm, ben bu elden gidersem / Zülfü perişânım kal melil melil*

2. *Doldur ve bâdeyi bir daha uzat / Ayrılık şerbetin ver melil melil*

9. Metin: *Gazel* (Fuzûlî)

1. *Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı /Felekler yandı âhımdam murâdım şem'i yanmaz mı*

2. *Şeb-i hicrân yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım /Uyadır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı*

10. Metin: *Gazel* (Bâki)

1. *Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan /Düşdi çemende berg-i dıraht i'tibârdan (Bahar mevsiminden eser kalmadı; ağaç yaprağı bahçede itibardan düştü, dalından kopup yere serildi)*

2. *Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecride girdiler/ Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan (Bahçedeki ağaçlar tecrid/soyutlanma hırkası giydiler.*

11. Metin: *Kaside* (Nef'i)

1. *Yohsa şimdi eyleyen âb u hevâsın terbiyet /Âfitâb-ı devlet-i şâh-ı cihân-ârâ mıdır? (Yoksa şimdi suyunu ve havasını besleyip geliştiren, cihanı süsleyen padişahın devletinin güneşi midir?)*

2. *Vasf-ı bûy-ı hulkı mı satr-ı hat-ı şâ'irde yâ /Mevc-i deryâ-yı sühanda anber-i sârâ mıdır? (Huyunun kokusunu tanımlama mı şairin yazısının satırı, söz denizinin dalgasında hilesiz amber midir?)*

3. *Dürr-i nazmım çarha mengûş olsa bilmez rûzigâr /Şi'r-i Nef'î midir ol yâ kevkeb-i Şi'râ mıdır? (Şiir incim feleğe küpe olsa , yine zaman onun Nefi'nin şiiri mi? Ya da Şira yıldızı mı olduğunu bilmez.)*

4. *Nûr-ı mevvâc- meânî mi sözümde berk uran /Yâ libâs-ı nazmımın bir âteş-i hârâ mıdır? (Sözümde parıldayan anlamlar dalgalanışının nuru mu? Ya da şiirimin giysisi, ateş renkli dalgalı kumaştan mıdır?)*

5. *Fikr-i pür-mazmûn mıdır âyine-i tab'ımda yâ /Aks-i nakş-ı kâr-gâh-ı âlem-i bâlâ mıdır? (Şiirlerimin aynasındaki: Mazmun dolu sanatlı fikir midir? Ya da yüce alemin iş yerinin türlü süslemelerinin bir aksi mi?*

12. Metin: *Şarkı* (Nedim)

Bu şiirde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 20
10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Şiir Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Koşuk	0
Sagu	1
Geçiş Dönemi Eserleri	2
İlâhi	1
Nefes	0
Mani	0
Türkü	0
Koşma	2
Gazel- Fuzûlî	2
Gazel - Bâki	2
Kaside	5
Şarkı	0
Toplam	15

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında toplam 12 şiire yer verilmiştir. Bu metinlerde toplam 15 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırmanın yer aldığı metin türü, 5 uzak bağdaştırma örneği ile ”Kaside” olmuştur. “Koşuk”, “Nefes”, “Mani”, “Türkü” ve “Şarkı” metinlerinde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.2.3. Destan / Efsane Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında destan / efsane türünden 5 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *İlyada* (Homeros)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2.* Metin: *Şahmeran ve Lokman Hekim Efsanesi (Anonim)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3. Metin: *Oğuz Kağan Destanı* (Anonim)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *Battal Gazi Destanı* (Anonim)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

5. Metin: *Üç Şehitler Destanı* (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

1. *Heyulâlar yıldızlarla yükselirler lâcivert karanlıkta, / Uzanırlar korkak boşluğa sere serpe*
2. *Sanki dünyanın ilk gecesi, soğuk mu soğuk / İklimler yeni doğmuş, rüzgârlar körpe.*
3. *Burası bir avuç kahramanın savunduğu yer / Tarihin kulaklarında altın küpe*
4. *Herkes uzandığı yerde yeşermiş.*
5. *Ben Samsun'da buldum onu, bir kuşluk vakti, / Kocaman oldu günüm, geldi artık köyüm dar. / Gülümserdi denizden fazla, / Susardı deniz kadar.*
6. *Sürdü atını, koca Kemâlettin Sami bey. / Peşinden bizler de kanatlandık.*

Tablo 21

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Destan / Efsane Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Destan / Efsane Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
İlyada	0
Şahmeran ve Lokman Hekim Efsanesi	0
Oğuz Kağan Destanı	0
Battal Gazi Destanı	0
Üç Şehitler Destanı	6
Toplam	6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında "Destan / Efsane" türlerinden toplamda 5 metne yer verilmiştir. "Üç Şehitler Destanı" metninde 6 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. Diğer metinlerde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Destan/Efsane metin türlerinden toplamda 6 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.2.4. Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında roman türünden 4 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir

1. Metin: *Notre Dame'ın Kamburu* (Victor Hugo)

1. *Ama işkencenin kamçısıyla bilenmiş sabrı yavaş yavaş yumuşayarak bu sinek ısırıklarına teslim oldu.*

2. Metin: *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* (Ahmed Midhat Efendi)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3. Metin: *Mai ve Siyah* (Halit Ziya Uşaklıgil)

1. *Soğuk!... Kışın tipilerle esen rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar, bütün vücudunu kaplayan ürpermelerle titretir.*

2. *Çocuk küçük bir yaramazdır, fakat yaramazlıkları bir terbiye süsü altında saklıdır.*

3. *Bir saat sonra Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmi'yi, sinesi ümit ile dolu, bir emel cihanına doğru götürürken, Kızkulesi açıklarında bir bati*

meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'in Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu.

4. *Uzaklaştıkça karşısında Cihangir tepesinden denize doğru inen bayır küçük mülevven taş parçalarından üzerine bir levha işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde yükseliyor; öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtı ile Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış mütecessis bir baş gibi yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş miğfer ile örtülü cesim başları yükseliyor, minarelerin semalara fışkırmak isteyen birer beyaz fevvare şeklinde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde güya ihtizaz ediyor; beride güneşin son ziyaları ile tutuşmuş camlarıyla kırmızılıklara boyanan İhsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmara'ya bakan Çamlıca, biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda; nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren -yerlerinden oynuyorlarmış, bazen yekdiğerine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış vehmini veren- Adalar…*

5. *Vapur uzaklaşıyordu; nihayet o levha üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı, daha sonra büsbütün bulandı; o vakit üzerine güneşin bir donuk rengi dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.*

6. *Yalnız ileride direklerle bacanın birer serseri şeklinde yürüyen gölgelerine zulmetler içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar…*

7. *Ahmet Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanatlarını çırpa çırpa, bu siyahlıkları semalardan denizlere döktüğünü hissediyor, görüyor, onların sukûtu feşfeşesini işitiyordu.*

8. *Bir bârân-ı elmas altında inkişaf ederek şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..*

9. *İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir bir sekerat zemzemesiyle boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hulya hayatının üzerine çekilen bir matem kefeni değil miydi?*

10. *İniyor, bitmeyen bir sukût ile, zulmetleri tabaka tabaka yararak, şu siyah dalgaları kütle kütle sırtına alarak, yavaş yavaş, muntazam bir ahenkle, ademe tam bir teslimiyetle iniyordu.*

4. Metin: *Ateşten Gömlek* (Halide Edip Adıvar)

1. *Selâmlaştıktan sonra gözlerinde boyu kadar yüksek bir nazarla Ayşe'nin başına baktı:*

2. *Solgun, yorgun teni kızıl bir dalga yayıyordu.*

3. *Hâlâ tepemden akan ıstırap ve isyanla hatırlıyorum.*

4. *En çok arada bir iki kazma gibi sarı dişi, yırtıcı bir istihza ile gösteren gizli ağzı insanı işgal ediyordu.*

5. *Salime Hanım, hepimize yüksekten bakan kartal başlı Salime Hanım, bu mütekebbir mahlûk dünyanın en kadir insanı imiş gibi yanında erimiş, onu mütevazı tabirle iknaya ve yumuşatmaya çalışıyor.*

6. *Salonda soğuk bir sükûn hâsıl oldu.*

Tablo 22

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Roman Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Notre Dame'ın Kamburu	1
Felâtun Bey ile Râkım Efendi	0
Mai ve Siyah	10
Ateşten Gömlek	6
Toplam	17

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 4 roman örneğine yer verilmiş olup toplamda 17 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En fazla uzak bağdaştırmanın tespit edildiği metin, 10 uzak bağdaştırma örneğiyle "Mai ve Siyah" romanı olmuştur. "Felâtun Bey ile Râkım Efendi" metninde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.2.5. Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tiyatro türünde 3 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1.Metin: *Bakkallık* (Anonim)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Orta Oyunu* (Anonim)

1. *İnsafına turp sıktığım herifi.*

3. Metin: *Şair Evlenmesi* (Şinasi)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 23

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Tiyatro Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Bakkallık	0
Orta Oyunu	1
Şair Evlenmesi	0
Toplam	1

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 4 (dört) adet tiyatro metnine yer verilmiştir. Bu 3 metinden birinde 1 uzak

bağdaştırma örneği tespit edilmiş olup diğer ikisinde bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Bu kitapta tiyatro türlerinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı toplamda 1 adettir.

4.2.6. Anı (Hatıra) Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında anı türünden 2 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir

1. Metin: *İlk Çocukluk* (Hüseyin Cahit Yalçın)

1. *Bende kitap merakının ne zaman başladığını bulmak için gözlerimi geçmişe çevirdiğimde çocukluğuma kadar inmek gereğini duyuyorum.*

2. *Sonunda bir gün, kurşun kalemini elinde buldum. O, bana başkaldırmış durumda, kendi kendine, ne olursa olsun bir şey doğurmak istiyordu.*

2. Metin: *İzmir Kapılarında Mustafa Kemal* (Falih Rıfkı Atay)

1. *Bu, rüya gibi bir şeydi. Yanık yüzlü, tığ gibi endamlı, ürkütücü ve engin bakışlı, acaba hangi masaldaki kahraman bize o sabah görünen Mustafa Kemal kadar güçlü olmuştur.*

2. *Trende İstanbul'a dönerken kompartımanlara ayrılmıştık. Hızlı konuşanlarımız, fısıldaşanlarımız, büsbütün susanlarımız ve derin kaygılar içine gömülenlerimiz vardı.*

Tablo 24

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Anı (Hatıra) Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Anı(Hatıra) Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
İlk Çocukluk	2
İzmir Kapılarında Mustafa Kemal	2
Toplam	4

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi 10.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında anı (hatıra) türünde toplam 2 metne yer verilmiştir. Bu iki metinde de ikişer uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Anı türünde verilen metinlerde toplamda 4 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.2.7. Haber Metni Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında haber metni türünden 3 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: ***Münir Özkul'u Yitirdik*** **(**Basından)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: ***Alzheimer'a Erken Teşhis Koyan Yapay Zekâ*** **(Bilim ve Teknik Dergisi, 2018)**

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır**.**

3. Metin: ***Türkiye İçin Gurur Gecesi! Aziz Sancar Ödülünü Aldı (*****Genel Ağ Haberi'nden)**

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 25

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Haber Metni Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Haber Metni Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Münir Özkul'u Yitirdik	0
Alzheimer'a Erken Teşhis Koyan Yapay Zeka	0
Türkiye İçin Gurur Gecesi! Aziz Sancar Ödülünü Aldı	0
Toplam	0

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında haber metni türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu üç metinde de uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.2.8. Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında gezi yazısı türünde 3 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir

1. Metin: *Der-Beyân-I Cevâmi-İ Erzurum* (Evliya Çelebi)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

2. Metin: *Daha Dün* (Reşat Nuri Güntekin)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3. Metin: *Selçuk'tan Söke'ye* (Azra Erhat)

1. *Kilometrelerce uzanan bu kıyılarda turistik oteller, şipşirin evler, renk renk tenteli lokantalar, gazinolar, plajlar hayal ederken, bir de bakıyorsunuz üç beş Yörük çadırı, kapkara bir sefalet manzarası.*

2. *Gözleri alev alev kin saçıyordu kadıncağızın.*

Tablo 26

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Gezi Yazısı Metin Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

10. Sınıf Gezi Yazısı Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Der-Beyân-I Cevâmi-i Erzurum	0
Daha Dün	0
Selçuk'tan Söke'ye	2
Toplam	2

Tablo 26'da görüleceği üzere 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında gezi yazısı türünde 3 metne yer verilmiştir. en çok uzak bağdaştırma örneğinin yer aldığı metin "Selçuk'tan Söke'ye" adlı metin olmuştur. Diğer iki metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

4.2.9. 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türüne yer verilmiştir. Bu türler sırasıyla; Bu türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, destan/efsane, roman, tiyatro, anı(hatıra), haber metni, gezi yazısı. Ünitelerde bulunan metin sayıları her ünitede aynı olmayıp değişiklik göstermektedir. Bu başlık altında 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan metin türleri içerdikleri uzak bağdaştırma sayıları bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 27

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türleri	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	6	15	2,5
Şiir	12	15	1,25
Destan / Efsane	5	6	1,2
Roman	4	17	4,25
Tiyatro	3	1	0,33
Anı (Hatıra)	2	4	2
Haber Metni	3	0	0
Gezi Yazısı	3	2	0,66
Toplam	38	60	

Tablo 27'de görüldüğü üzere 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türünden toplamda 38 metne yer verilmiştir. En çok sayıda yer verilen metin

türü 12 örnekle "şiir" olmuştur. En az sayıda yer verilen metin türü ise 2 örnekle anı (hatıra) olmuştur.

Tablo uzak bağdaştırma sayısı bakımından incelendiğinde 10. sınıf ders kitabında yer alan 38 metinde toplamda 60 uzak bağdaştırma tespit edildiği görülmektedir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin türü 17 örnek ile "roman" olurken en çok uzak bağdaştırma içeren diğer türler 15'er sayıda uzak bağdaştırma ile şiir ve hikâye olmuştur. "Haber metni" türündeki 3 metinde ise uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

Metin sayısından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma sayılarına bakıldığında metin başına 4,25 uzak bağdaştırmanın düştüğü metin türü roman olmuştur.

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan tüm metinler ve her bir metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı, aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.
Bu sınıf düzeyinde en çok uzak bağdaştırma içeren metin 10 uzak bağdaştırma örneğiyle, *Halit* Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* isimli Romanı olmuştur. Bunu 9 uzak bağdaştırma örneğiyle *Leyla vü Mecnun* isimli hikâye takip etmiştir. 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan 38 metinden 19'unun uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir. Bu sınıf düzeyinde yer alan metinlerin yarısında uzak bağdaştırma örneği yoktur yorumu yapılabilir.

Tablo 28

10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması

10. Sınıf Metin Türü	Metin Adı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	Deli Dumrul	1
Hikâye	Kerem ile Aslı	1
Hikâye	Hayber Kalesi Cengi	0
Hikâye	Leyla vü Mecnun	9
Hikâye	Kediler	4
Hikâye	Yüksek Ökçeler	0
Şiir	Koşuk	0
Şiir	Sagu	1
Şiir	Geçiş Dönemi Eserleri	2
Şiir	İlâhi	1
Şiir	Nefes	0
Şiir	Mani	0
Şiir	Türkü	0
Şiir	Koşma	2
Şiir	Gazel- Fuzûlî	2
Şiir	Gazel - Bâki	2
Şiir	Kaside	5
Şiir	Şarkı	0
Destan / Efsane	İlyada	0
Destan / Efsane	Şahmeran ve Lokman Hekim Efsanesi	0
Destan / Efsane	Oğuz Kağan Destanı	0
Destan / Efsane	Battal Gazi Destanı	0
Destan / Efsane	Üç Şehitler Destanı	6
Roman	Notre Dame'ın Kamburu	1
Roman	Felâtun Bey ile Râkım Efendi	0
Roman	Mai ve Siyah	10
Roman	Ateşten Gömlek	6
Tiyatro	Bakkallık	0
Tiyatro	Orta Oyunu	1
Tiyatro	Şair Evlenmesi	0
Anı (Hatıra)	İlk Çocukluk	2
Anı (Hatıra)	İzmir Kapılarında Mustafa Kemal	2
Haber Metni	Münir Özkul'u Yitirdik	0
Haber Metni	Alzheimer'a Erken Teşhis Koyan Yapay Zekâ	0
Haber Metni	Türkiye İçin Gurur Gecesi! Aziz Sancar Ödülünü Aldı	0
Gezi Yazısı	Der-Beyân-I Cevâmi-i Erzurum	0
Gezi Yazısı	Daha Dün	0
Gezi Yazısı	Selçuk'tan Söke'ye	2
Toplam	38	60

4.3. 11.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE UZAK BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARI İLE İLGİLİ BULGULAR

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 9 ünite bulunmaktadır. İlk ünite "Giriş" ünitesi olduğundan araştırmaya dâhil edilmemiştir**.** 2. Üniteden itibaren ünitelere adını veren türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, makale, sohbet ve fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat ve röportaj. Bu başlık altında, bahsi geçen 8 metin türü uzak bağdaştırmalar yönünden incelenecek ve bulgular tablolar halinde sunulacaktır.

4.3.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında hikâye türünden 5 metne yer verilmiştir. Çalışma kapsamında bu metinler incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırma örnekleri aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Kamyon* (Sabahattin Ali)

1. *Fakat daha durmamış olan otomobilden bu tersine atlayış ona muvazenesini kaybettirdi; olduğu yerde birkaç kere döndükten sonra ayağı boşa gitti ve eliyle çalılara tutunmaya çabalayarak, kafası sivri taşlara çarpa çarpa ve arkasından acı bir hışırtı ile akan topraklar ve ufak taşlarla birlikte, yardan aşağıya, şimdi şırıltısı daha çok duyulan dereye doğru yuvarlandı.*

2. Metin: *Pazarlık* (Memduh Şevket Esendal)

1. *Feyzi Bey, Allah sizi inandırsın, o Yeni cami minareleri yok mu birbirine dokunuyor ayrılıyor, dokunuyor ayrılıyor, o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye kaynar gibi böyle kaynıyordu.*

2. *Tramvay beygirlerine baktım, ayaklarını açmışlar oldukları yerde duruyorlar. O mavnalarda ne kadar yemiş varsa hepsi dansa kalkmış.*

3. Metin: *Oğlumuz* (Tarık Buğra)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *Koca Öküzün Ölümü (*Samim Kocagöz)

1. *"Ne işi varmış o yakada?" Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu..*

2. *Hem de kime... Çakal gibi ciğeri beş para etmez korkak bir düşmana! Tuh! Allah belasını versin.*

5. Metin: *Odalardan biri* (Bilge Karasu)

1. *Küt, kof, katılmış katılığın sesi geliyor.*

2. *Gider yatarım. Dertleri künye ise ezbere okurum.*

3. *Birden bütün yıldızlar dökülüyor.*

4. *Kapının önü karanlık; yelle birlik yıldız kokusunu sokuyorum içeri, farkındayım.*

5. *Hasta bir ışığın altında duran kâtipten başkası yok ortalıkta.*

6. *Oda kokuyor. Çarşaf, diş macunu, uyku kokuyor.*

7. *Pencereyi açıyorum. Deniz, yıldızlı deniz doluyor odaya.*

8. *İçeri çekiliyorum, deniz seyreliyor.*

9. *Bunun da gözlerinde bir parçam kaldı. Bundan sonra bunu da hesaba katmalıyım.*

10. *Şimdi o da var. Parçalarımı toplarken, bunun gözlerinde, yeşillerin dibinde kalanını da bulmak, unutmamak gerekecek.*

Tablo 29

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Hikâye Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Kamyon	1
Pazarlık	2
Oğlumuz	0
Koca Öküzün Ölümü	2
Odalardan Biri	10
Toplam	15

Tablo 29'da görüldüğü üzere 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında hikâye türünde 5 metin yer almıştır. Bu metinlerde toplamda 15 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin, 10 uzak bağdaştırma örneği ile " Odalardan Biri" hikâyesi olmuştur. "Oğlumuz" hikâyesinde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.3.2. Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında şiir türünde 11 metne yer verilmiştir. Bu metinler, çalışma kapsamında incelenmiş ve bulunan uzak bağdaştırmalar aşağıda verilmiştir.

1. Metin: *Hürriyet Kasîdesi* (Namık Kemal)

1. *Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır/Ne gam râh-i vatanda hâk olursa cevr ü mihnetden (Vücudun mayası, vatan toprağıdır; bu vücut, acı ve sıkıntı içinde vatan yolunda toprak olursa, en küçük bir üzüntü duyulmaz.)*

2. *Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim/ Muhammerdir ser-â-pâ mâyemiz hûn-ı şehâdetden (Biz o osmanlılar boyunun ulu soyundanız; mayamız, bütünüyle şehadet kanıyla karılmıştır.)*

3. *Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet/ Kaçar mı merd olan bir cân içün meydân-ı gayretden (Hürriyet mücadelesi korkulu ateş olsa ne dert, yiğit olan bir insan gayret meydanından kaçar mı?)*

4. *Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim/Ayırmaz sâdıkân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden (Vatan, bir vefasız alaycı sevgiliye dönmüş, aşkına bağlı olanları gurbet acılarından ayırmıyor.)*

5. *Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd/Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamiyyetden (Ey zalim!Milletin yiğitleriyle mücadeleden sakın; senin zulmünün kılıcı hamiyet kanının ateşi karşısında erir.)*

6. *Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet/Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretden (Ey hürriyetin güzel yüzü, sen ne büyüleyici imişsin. gerçi esaretten kurtulduk derken senin aşkının esiri olduk.)*

2. Metin: *Mütesadif* (Abdülhak Hamit Tarhan)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

3. Metin: *Yağmur* (Tevfik Fikret)

1. *Küçük, muttarid, muhteriz darbeler (Ürkek Darbeler)/Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz*

2. *Bulutlar karardıkça zerrâta bir/Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir; (Can çekişen dalgalanma)*

3. *Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;/Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.*

4. *Öter gûş-ı rûhumda boş bir enîn,(ruhumun kulağında)/ Boğuk bir tezâd-ı sükûn u tanîn:*

4. Metin: *Elhân-ı Şitâ* (Cenap Şahabettin)

1. Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,/Eşini gaaib eyleyen bir kuş/gibi kar/Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar. (Bir beyaz titreyiş)

2. Ey kulûbun sürûd-i şeydâsı, (Kalplerin şaşkın şarkıları)

3. Ey kebûterlerin neşîdeleri, (Güvercinlerin şiirleri)

4. Dök ey semâ, revân-ı tabîat gunûdedir. (Tabiatın ruhu uykudadır)/ Hâk-i siyâhın üstüne sâfî şükûfeler!

5. Her şâh-sâr şimdi -ne yaprak, ne bir çiçek!-/ Bir tûde-yi zılâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd... (gölgeler yığını)

6. Ey dest-i âsumân-ı şitâ, durma, durma, çek/Her şâh-sârın üstüne bir sütre-yi sefîd. (Kış semasının eli)

7. Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar,(dökülüyor) / Her sûda hayâlim gibi pûyân oluyor kar, (hayalim gibi koşuyor)

8. Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar/ Tarzında durur bir aralık, sonra uçarlar. (sessiz bir rüzgarın saf kanadında uyuklar)

9. Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun, (Karlar,sessizlik ilahilerinin ezgileri)

10. Karlar, bütün ezhârı riyâz-i melekûtun. (Karlar,melekler aleminin bahçesinin çiçekleri)

11. Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefîdi,/Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümidi. (Ümit sessizliği)

5. Metin: *Merdiven (*Ahmet Haşim)

1. *Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller*
2. *Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller*
3. *Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta.*

6. Metin: *Sessiz Gemi (*Yahya Kemal Beyatlı)

1. *Artık demir almak günü gelmişse zamandan,*
2. *Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.*

7. Metin: *Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği (* Mehmet Emin Yurdakul)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

8. Metin: *Küfe* (Mehmet Âkif Ersoy)

1. *Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye: / Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.*
2. *Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."/Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!*

9. Metin: *Sanat* (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

10. Metin: *Menim Anam* (Bahtiyar Vahabzade)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

11. Metin: *Heyder Baba'ya Selam* (M. Hüseyin Şehriyar)

1. *Derdlerimiz goy dikelsin dağ olsun.*

2. *Heyder Baba, gün daluvı dağlasın,/Üzün gülsün bulahların ağlasın,*

Tablo 30

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Şiir Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hürriyet Kasîdesi	6
Mütesadif	0
Yağmur	4
Elhan-ı Şita	11
Merdiven	3
Sessiz Gemi	2
Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği	0
Küfe	2
Sanat	0
Menim Anam	0
Heyder Baba'ya Selam	2
Toplam	30

Tablo 30'da görüldüğü gibi 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 11 şiir metnine yer verilmiştir. Bu şiirlerde toplamda 30 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren şiir 11 uzak bağdaştırma örneğiyle "Elhan-ı Şita" olmuştur. "Hürriyet Kasidesi" şiiri de 6 örnek ile en çok sayıda uzak bağdaştırma içeren ikinci şiir olmuştur. " Mütesadif", "Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği", "Sanat", "Menim Anam" şiirlerinde ise uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

4.3.3. Makale Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında makale türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda sıralanmıştır.

1. Metin: ***Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi*** **(Önder Güler)**

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

2. Metin: ***İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe*** **(Fikri Gül)**

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

3. Metin: ***Hayat ve Edebiyat*** **(Mehmet Fuat Köprülü)**

1. Hayatı en gizli, en karışık köşelerine kadar göstermeyen,

2. ruhumuzun hamlelerini anlatmayan, duygularımızı tıpkı hayatta olduğu gibi saf ve derin bir surette duyurmayan, elemlerimizi, felâketlerimizi,

3. ahlâkî yaralarımızı açık açık aksettirmeyen bir edebiyat, hayat ile rabıtasız ve sahte bir edebiyattır.

4. .....hayat ile alâkası olmayan böyle bir edebiyat da zamanın nihayetsiz kasırgaları önünde süprülüp gitmeye, yahut limonluğun dar, sahte havası içinde yaşamağa mahkûmdur...

5. Hâlbuki bedii his, hislerimizin en ilâhi ve en derunîsi yâni en samimisidir: akşam rüzgârı ile inleyen bir çam ormanının karanlık hışıltıları ne kadar tabiî ise, ruhun güzellik karşısında duyduğu hisler de hayatın en derin ve anlaşılmaz köşelerinden birdenbire fırlayıp çıktığı için, her şeyden çok samimidir.

6. Bizim daha İslâmiyet dâiresine girmeden evvelki edebiyatımız, musikimiz, iptidâî olmakla beraber cemiyetin sînesinden kopan ve bundan dolayı işitildiği zaman göğüsleri heyecanla kabartabilen basit bir dağ edebiyatı, bir yayla havası idi.

7. Yiğitlik hâtıraları bütün halkın ruhunda yaşayan eski kahramanların destanları okundukça, altın direkli otağındaki hakandan kısrak sütü sağan kadınlara kadar bütün Türkeli, ruhlarında aynı dalganın kabardığını duyarlardı.

8. Hakikaten, yabancıların göğsünden kopan seslere dâima kayıtsız kalan halk,

9. kendi ruhunun nağmelerini pek iyi bildiği için onu duyar duymaz derhal yüreği kabarır ve açık kalbinin bütün safvet ve samimiyeti ile o nağmelerin geldiği tarafa koşar.

10. Bozkırların, dağların vahşi ve yapmacıksız seslerini kaval ve kopuzla inleten edebiyat nasıl doğrudan doğruya milletin hayatından doğmuşsa, bu gazel ve kaside edebiyatı da o kadar halk hayatından uzaktır.

Tablo 31

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Makale Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Makale Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi	0
İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe	0
Hayat ve Edebiyat	10
Toplam	10

Tablo 31'de görüldüğü üzere 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında makale türünde 3 metne yer verilmiştir. " Hayat ve Edebiyat" makalesinde 10 uzak bağdaştırma örneği yer alırken "İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe" ve "Hayat ve Edebiyat" makalelerinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır. Bu üç metinde toplamda 10 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.3.4. Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında Sohbet ve Fıkra türlerinde 4 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Zenginlerin İftar Sofralarında* (Ahmet Rasim)

1. *Mazi ile hâli mukayeseden, tahminden âciz olan, böyle derin bir meçhuller denizinde mutlaka bocalar. Dalarsa bir daha yüze çıkamaz!*

2. *İstikbali görmek marifetini, maziyi toplamak suretiyle beşeriyet içinde ilk vakanüvis kim ise o icat etmiştir.*

2. Metin: *İstemeye Dair* (Şevket Rado)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

3. Metin: *Mizahta Ehliyet* (Refik Halit Karay)

1. *Tahta siler gibi gacırtılı, iniltili, uzun, muğlâk, yorucu üslûpla da latîfe yapılamaz.*

2. *Birinin elinde mükemmel bir alet, bir hücum, galebe, şöhret aleti olan latîfe-gûluk öbürünün elinde bir kutu boya olur, her satır yazı kendi yüzüne bir ayrı renk sürer, güldürür, gülünç eder.*

3. *Mizah her aklın, her zekânın dokuyacağı bir kumaş değildir.*

4. *Bu bir fırçadır, dimağımızın yorucu ilim ve hayat yollarında topladığı tozları alır; nazik, ince bir iştir.*

4. Metin: *80 Gün 64 Saat* (Yusuf Ziya Ortaç)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

Tablo 32

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Sohbet ve Fıkra Türleri	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Zenginlerin İftar Sofralarında	2
İstemeye Dair	0
Mizahta Ehliyet	4
80 Gün 64 Saat	0
Toplam	6

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi, 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında sohbet ve fıkra metin türlerinden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerden "Zenginlerin İftar Sofralarında" ve "İstemeye Dair" metinleri sohbet, "Mizahta Ehliyet" ve "80 Gün 64 Saat" metinleri ise fıkra türündedir. Uzak bağdaştırmaya en çok yer verilen metin "Mizahta Ehliyet" adlı fıkra olmuştur. "İstemeye Dair" adlı sohbet ve "80 Gün 64 Saat" adlı fıkrada ise uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır. Sohbet ve fıkra türlerinde toplamda 6 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.3.5. Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında roman türünde 5 adet metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Yaban* (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

2. Metin: *Huzur* (Ahmet Hamdi Tanpınar)

1. *Ara sıra tıpkı caddedeki insanları ite-kaka geçen hususi otomobiller, lüks arabalar gibi, bu yıkık, bir tarafı çarpılmış, pencereleri süsleyen sardunyalara varıncaya kadar sefaletin kemirdiği evlerin yan başında beyaz ve tahini boyalı eski bir konak yavrusu, mazideki zenginliğin, hayatın çiçeği lüksün, hâlâ şaşırtıcı bir artığı gibi görünüyordu.*

2. Açık, perdesiz pencerelerden bu mazi artıklarıyla hiç de uyuşamayan biçare başlar uzanıyordu.

3. Hastaları iyileştiriyor, ümidi olmayanlara ümit kapıları açıyor, dünyaları yıkılmış olanlara ölümün ötesinde ışıklar gösteriyor, sabır, feragat, tahammül öğretiyordu.

4. Sen bir ruh saltanatının kolay kolay kurulacağına inanır mısın?

5. Hepsinin insanlarını, içinde yaşadıkları şartları biliyoruz. Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir.

6. Dönüp camiin önüne geldiği zaman, kadının kısık gözlerinde, harap yüzünde ümide benzer bir şey parıldıyordu. Orada da durup biraz dua etti.

3. Metin: *Murtaza* (Orhan Kemal)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

4. Metin: *Tutunamayanlar* (Oğuz Atay)

1. *İnşallah arkasından çöküp gidersin Turgut. "Bilmem, aklımda kalıyor işte," dedi, gevşek bir gururla.*

2. *Acı bir surat takınmış bir adam, Turgut'un daha önce görmediği biri...*

3. *Bana bakarken bu kadar çeşitli ve çelişik duygularla kendini yiyebilir misin? Sen, sadece soğuk bir kayıtsızlık gösterebilirsin.*

5. Metin: *Yaşlı Adam ve Deniz* (Ernest Hemingway)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

Tablo 33

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Roman Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Yaban	0
Huzur	6
Murtaza	0
Tutunamayanlar	3
Yaşlı Adam ve Deniz	0
Toplam	9

Tablo 33'te görüldüğü üzere 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 5 romana yer verilmiştir. En çok sayıda uzak bağdaştırma içeren roman 6 adet uzak bağdaştırma örneğiyle "Huzur" romanı olmuştur. "Yaban", "Murtaza" ve "Yaşlı Adam ve Deniz" romanlarında ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Roman türünde toplamda 9 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.3.6. Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tiyatro türünde 4 adet metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Metin: *Fermanlı Deli Hazretleri* (Musahipzade Celâl)

1. *Cinler dişinin sinirine musallat olmuş.*

2. *Musa'ya da müneccimbaşılık görevi verilir fakat Musa, peri padişahının buna izin vermeyeceğini söyleyerek görevi kabul etmez.*

2. Metin: *Sönmeyen Ateş* (Nahid Sırrı Örik)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3. Metin: *Buzlar Çözülmeden* (Cevat Fehmi Başkut)

1. *Kasabanın Deli Çavuşundan, maskarasından, anlı şanlı bir Mehmet Çavuş yaptı o... Kuru canım feda olsun.*

4. Metin: *Andromak* (Racine)

1. *Şimdiden Yunanlara asîl bir öfkesi var, / Oğlunuzu korumak ister o, sizin kadar.*

2. *Ve yalnız bana uğur getirmeyen bu el de, / Son verecek vefasız bir ömrün günlerine.*

3. *Ölçülü bir hâtıra saklasın ecdadından, / Hektor'un kanındandır, fakat ondan son kalan...*

Tablo 34

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Tiyatro Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Fermanlı Deli Hazretleri	2
Sönmeyen Ateş	0
Buzlar Çözülmeden	1
Andromak	3
Toplam	6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 4 adet tiyatro metnine yer verilmiştir. En çok sayıda uzak bağdaştırma içeren metin 3 uzak bağdaştırma örneğiyle "Andromak" adlı tiyatro metni olmuştur. "Sönmeyen Ateş" metninde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Tiyatro türünde 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.3.7. Eleştiri Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında eleştiri türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Gustave Flaubert Nazariyat-I Edebiye ve Felsefiyesi* (Ahmet Şuayp)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

2. Metin: *Rabia Hatun Şiirleri* (Mehmet Kaplan)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

3. Metin: *Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı* (Gürsel Aytaç)

1. *İnsan fânilik sıkıntısından böyle kurtulur ve varlığının en dolgun halini yaşar.*

2. *Samim'in konuşmalarında belirginleşen çift kutuplu kavramlarla gerçekleştirir bunu.*

3. *Paris bunların hepsidir. İçinde konservatuar da vardır. Binbir renkli meçhul de. Zengin bir hayal içinde meçhul daima malûmun en korkunç rakibidir.*

4. *Ben malûmum. Yani sayısız imkânlar arasında gerçekleşmiş ve donmuş bir imkânım.*

Tablo 35

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Eleştiri Türündeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Eleştiri Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Gustave Flaubert Nazariyat-I Edebiye ve Felsefiyesi	0
Rabia Hatun Şiirleri	0
Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı	4
Toplam	4

Tablo 35'te görüldüğü gibi 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında eleştiri türünde 3 metne yer verilmiştir. En çok sayıda uzak bağdaştırmanın yer aldığı metin "Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı" adlı metin olurken "Gustave Flaubert Nazariyat-I Edebiye ve Felsefiyesi" ve "Rabia Hatun Şiirleri" metinlerinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. Eleştiri türünde toplam 4 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.3.8. Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında mülakat ve röportaj türlerinde 3 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir

1. Metin: *Sami Paşazade Sezai Bey* (Ruşen Eşref Ünaydın)

1. *Nedim'i, neşelerle dolup taşıran çevresi; Fuzulî'yi inleten de çevresi, Nefî'yi köpürten de çevresi, Kemal'i öyle ateşli ve ihtilâlci bir ruhla yetiştiren de yine çevresi değil miydi?*

2. *Edebiyat-ı Cedide neslinin; sözleri çok daha enine boyuna uzatan, daha derinliğine ve ruh enginlerine sapan, daha marazî ve daha bilgiç insanlarıyla karşılaştırdığımız zaman, şimdi karşımda bulunan kimse daha saf, saadete, ilerleme ve gelişmeye daha heyecanlıca, daha iyimser bir şekilde inanmış bir adam hali gösteriyordu.*

3. *Sonra, edebiyatın ruhuna kadar dalabilen bir görüşü vardı.*

4. *Bu gürültüler arasında sarı kuşla kırmızı başlı kuşun beyaz göksü, renkli renkli kanatları çırpınıyor, ince ince ötüyorlardı.*

5. *Ee, kuvvetlidir. Sonra daha gençlerde de pek zevkimi okşayan yazılar var.*

2. Metin: *Abdulhak Şinasi Hisar* (Mustafa Baydar)

1. *Gözlerle daldığımız bir denize ruhumuzla yüzer gibi iştirak ederek rengini, kokusunu, tadını duyarken, hem vücudunu eller, hem felsefesini dinleriz.*

2. *Ruhların denizinde yüzen hem aşkı, hem musikiyi, hulasa, Boğaziçi Medeniyeti'ni beraberce duymuş oluruz.*

3. *Edebiyat derinleşen ruhun bir samimiyetidir.*

4. *Milliyetçilik bunun içinde yaşanılan medeniyetin tatlarını duymak, sevmek ve bunları korumak istemektir.*

3. Metin: *Traktörcü* (Yaşar Kemal)

1. Her bastıkça iki yana *serin bir toz fışkırır.*

2. *Yıldızlara çiy düşmüştür. Yıldızlar ıslak ıslaktır.*

Tablo 36

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

11. Sınıf Mülakat ve Röportaj Türleri	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Sami Paşazade Sezai	5
Abdulhak Şinasi Hisar	4
Traktörcü	2
Toplam	11

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabına mülakat ve röportaj türlerinden 3 adet metne yer verilmiştir. "Sami Paşazade Sezai" ve "Abdulhak Şinasi Hisar" isimli metinler mülakat, "Traktörcü" isimli metni ise röportaj türünde verilmiştir. En çok uzak bağdaştırmanın bulunduğu metin 5 örnekle "Sami Paşazade Sezai" adlı mülakat metni olurken en az sayıda uzak bağdaştırma içeren metin 2 örnekle "Traktörcü" adlı röportaj metni olmuştur. Mülakat ve Röportaj türlerinde toplam 11 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.3.9. 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 metin türüne yer verilmiştir. Bu türler sırasıyla hikâye, şiir, makale, sohbet ve fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat ve röportaj metin türleridir. Ünitelerde bulunan metin sayıları her ünitede aynı olmayıp değişiklik göstermektedir. Bu başlık altında 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders

kitabında yer alan metin türleri, içerdikleri uzak bağdaştırma sayıları bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 37

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türleri	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	5	15	3
Şiir	11	30	2,72
Makale	3	10	3,33
Sohbet ve Fıkra	4	6	1,5
Roman	5	9	1,8
Tiyatro	4	6	1,5
Eleştiri	3	4	1,33
Mülakat ve röportaj	3	11	3,66
Toplam	38	91	

Tablo 37'de de görüldüğü üzere 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 8 türde toplam 38 metin bulunmaktadır. Bu kitapta metin sayısı bakımından en çok yer verilen tür "şiir" olurken en az sayıda yer alan türler "makale", "eleştiri" ve "mülakat ve röportaj" türleri olmuştur.

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tespit edilen toplam uzak bağdaştırma sayısı 91'dir. En çok uzak bağdaştırmanın tespit edildiği tür 30 uzak bağdaştırma örneğiyle "şiir" olmuştur. "Hikâye", 15 uzak bağdaştırma örneği ile ikinci; "mülakat ve röportaj" ise 11 uzak bağdaştırma ile en çok uzak bağdaştırma içeren üçüncü tür olmuştur. "Eleştiri" türü bu düzeyde en az uzak bağdaştırma içeren tür olmuştur.

Metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranlarına bakıldığı zaman en yüksek oranda uzak bağdaştırma içeren tür, metin başına 3,66 uzak bağdaştırma oranı ile "mülakat/Röportaj" olurken en düşük oranda uzak bağdaştırma içeren tür 1,33 uzak bağdaştırma oranıyla "eleştiri" olmuştur.

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan tüm metinler ve her bir metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı, aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. Bu sınıf düzeyinde en çok uzak bağdaştırma içeren metin 11 uzak bağdaştırma örneğiyle Cenap

Şehabettin'in *Elhan-ı Şita* isimli şiiri olmuştur. Bunu 10'ar uzak bağdaştırma örneğiyle *Odalardan Biri* isimli hikâye ve *Hayat ve Edebiyat* isimli makale takip etmiştir. 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan 38 metinden 15'inin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir.

Tablo 38

11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması

11. Sınıf Metin Türü	Metin Adı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	Kamyon	1
Hikâye	Pazarlık	2
Hikâye	Oğlumuz	0
Hikâye	Koca Öküzün Ölümü	2
Hikâye	Odalardan Biri	10
Şiir	Hürriyet Kasîdesi	6
Şiir	Mütesadif	0
Şiir	Yağmur	4
Şiir	Elhan-ı Şita	11
Şiir	Merdiven	3
Şiir	Sessiz Gemi	2
Şiir	Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği	0
Şiir	Küfe	2
Şiir	Sanat	0
Şiir	Menim Anam	0
Şiir	Heyder Baba'ya Selam	2
Makale	Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi	0
Makale	İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe	0
Makale	Hayat ve Edebiyat	10
Sohbet ve Fıkra	Zenginlerin İftar Sofralarında	2
Sohbet ve Fıkra	İstemeye Dair	0
Sohbet ve Fıkra	Mizahta Ehliyet	4
Sohbet ve Fıkra	80 Gün 64 Saat	0
Roman	Yaban	0
Roman	Huzur	6
Roman	Murtaza	0
Roman	Tutunamayanlar	3
Roman	Yaşlı Adam ve Deniz	0
Tiyatro	Fermanlı Deli Hazretleri	2
Tiyatro	Sönmeyen Ateş	0
Tiyatro	Buzlar Çözülmeden	1
Tiyatro	Andromak	3
Eleştiri	Gustave Flaubert Nazariyat-I Edebiye ve Felsefiyesi	0
Eleştiri	Rabia Hatun Şiirleri	0
Eleştiri	Peyami Safa'nın Yalnızız Romanındaki Anlatım Sanatı	4
Mülakat ve Röportaj	Sami Paşazade Sezai	5
Mülakat ve Röportaj	Abdulhak Şinasi Hisar	4
Mülakat ve Röportaj	Traktörcü	2
Toplam	38	91

4.4. 12.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE UZAK BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARI İLE İLGİLİ BULGULAR

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 7 ünite bulunmaktadır. İlk ünite "Giriş" ünitesi olduğundan araştırmaya dâhil edilmemiştir**.** İkinci üniteden itibaren ünitelere adını veren metin türleri sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme ve söylev. Bu başlık altında, bahsi geçen 6 metin türü uzak bağdaştırmalar yönünden incelenecek ve bulgular tablolar hâlinde sunulacaktır.

4.4.1. Hikâye Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında hikâye türünde 5 adet metne yer verilmiştir. 5. Metin başlığı altında 5 adet minimal hikâyeye yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Bir Saatlik Telâki* (Mustafa Kutlu)

1. *Serin karanlıkta uzun zaman nefesimi tuttum, bekledim. Sessizlik vardı, derin koyu bir sessizlik.*

2. *Uzaklardan gelen bir koku-belki de leylâk- ıslak ıslak yayılıyor.*

3. *Koşup gelmezdi, gösterişten hoşlanmazdı. Gözleriyle kucaklardı beni, kimse duymazdı.*

4. *Boğazda düğümlenen şeyler tren kalksa da ardından bağırılıyor, yahut gözlere dolup usul usul boşalıyor.*

5. *Yolcu artık gidiyor, bir daha görmemek doluyor insanın içine.*

6. *İstasyonlar birer kapalı kutudur.*

7. *Her tren hasretler, arzular yüklenir gider. Başka diyarlardan biraz sevinç, biraz aydınlık alır gider.*

8. *Yığın, yığın duygular sıralanır, birikir. Üzerinden geçip giden zaman ancak istasyonlarda durur.*

2. Metin: *Demiryolu Hikâyecileri* (Bir Rüya- Oğuz Atay)

1. Evet, öğleden sonraları uyuyorduk; *ama genellikle akşamüzeri ilham geliyordu ve gecenin geç saatlerine kadar yakamızı bırakmıyordu.*

3. Metin: *Karanfilsiz* (Adalet Ağaoğlu)

1. *Caddede, kalabalık arasında kulağıma çarpan söz, bu.*

2. *Eh işte… Öyle, sapı kırık, taç yaprakları dökük bir ses.*

3. *"Gölün şıpırtılarını unuttun. Suların salınışını unutma. Boyayı da iyi ov. Renkler sevinsin," derdi.*

4. *Tepkili uçağın ardındaki ak çizgiyi pamuksu bulutlar böler. Böylece, hevesle ovar parlatır, suları gümüşsu yansımalarla çıldırtırdı.*

5. *Şimdi, gözbebeklerine oturmuş bulanıklık aynı şey mi bilinmez.*

6. *Dudağının kıyısında aldırışsız bir gülümseme takılı oluyordu.*

7. *Gönlünde yepyeni karanfiller uç verir. Taç yapraklarının kıpırdanışını, sapların yumuşacık eğilişini, çağlayanların sesini değiştirir durur.*

8. *Direndi. Karanfillerden birini kulak ardından çekip resimli tahtanın üst başına kondurdu. Birini de henüz tomurcukta olanı, gönlünden çıkardı, alt yana kondurdu.*

9. *Beriki kıs kıs gülüyordu. O, başını hiç kaldırmıyordu. Coşkusu yırtılır diye ürküyordu.*

10. *da gönlündeki bir karanfile öfkeyle sarıldı, çekip alırken sapını kırdı.*

11. *Gönlünde tomur tomur yeni, pembe karanfiller açtı.*

4. Metin: *Parasız Yatılı* (Füruzan)

1. *Öyle dürüst, öyle kesin bir adamdı ki; ölümün sinsiliği ona hiç gölge düşürmemişti.*

2. *Evine her gece ekmek alıp gelen bir erkeğin yokluğu, sessizlik olup yerleşmişti odalarına.*

3. *Annesinin ısıtan kokusunu duymak için iyice sokulmuştu sırtına.*

4. *Yumuşak bir haziran yağmuruydu.*

5. Metin: (Bu başlık altında 5 minimal hikâyeye yer verilmiştir.)

***a) Yangın* (Ferit Edgü)**

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

***b) Seçkin Göz* (Necati Tosuner)**

1. *Ve durduk yerde büyüyen deniz.*

2. *Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık çığlığa güzelliği.*

c) *Tortu* (Vüs'at O. Bener)

1.*Ben zaten hiç beceremedim, hiçbir şey, iç yangını anılar yaratmaktan başka.*

d) *Derya* (Tarık Günersel)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

e) *Sus Kalbim, Sus Çiçek* (Tarık Dursun K.)

1. *Çarçabuk tarafından çekip bir yerlere gitmek (ey kalbim yine mi, yine mi?), bir şeyleri yakıp yıkmak, uzun bir ilişkiyi birdenbire bitirivermek ister ve bunlardan birini olsun yapamazsanız bile çevrenizden ve her türlü bitişik nizam yakınlıklarınızdan bir anlığına kurtulmayı düşünür müsünüz hiç?*

2. *Bunu yapın (ama hemen yapın), susturun o delifişek kalbinizi, susturun ki aynı kalbiniz size o ürkünç sus çiçeği yerine kendi renk-ahenk çiçeğini sunsun.*

3. *Ne diyorum ben; susturun o kalbi diyorum, susturun, hemen yapın bunu, yapın ve kalbinizi kendi avuçlarınıza alın.*

Tablo 39

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Hikâye türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Hikâye Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Bir Saatlik Telaki	8
Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya	1
Karanfilsiz	11
Parasız Yatılı	4
Minimal Hikâyeler	6
Toplam	30

Tablo 39'da görüldüğü üzere 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında bulunan hikâye metinlerinde toplam 30 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Uzak bağdaştırmanın en çok bulunduğu metin 11 adet uzak bağdaştırma örneğiyle "Karanfilsiz" metni olurken en az sayıda bağdaştırma içeren metin 1 adet uzak bağdaştırma örneği ile "Demir Yolu Hikâyecileri-Bir Rüya" olmuştur. 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında *5. Metin* başlığı altında 5 adet minimal hikâyeye yer

verilmiştir. Hikâyeler kitapta tek bir başlık altında verildiğinden ötürü bu çalışmada da 5 minimal hikâye ayrı ayrı başlıklandırılmamış, tek başlık altında analize tabi tutulmuştur.

4.4.2. Şiir Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında şiir türünde 18 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Ne İçindeyim Zamanın* (Ahmet Hamdi Tanpınar)

1. *Yekpâre, geniş bir ânın/Parçalanmaz akışında.*
2. *Bir garip rüyâ rengiyle*
3. *Uyuşmuş gibi her şekil,*
4. *Başım sükûtu öğüten/Uçsuz bucaksız değirmen;*
5. *İçim muradına ermiş/Abasız, postsuz bir derviş.*
6. *Kökü bende bir sarmaşık/Olmuş dünya sezmekteyim,*
7. *Mavi, masmavi bir ışık/Ortasında yüzmekteyim.*

2. Metin: *Takvimdeki Deniz* (Necip Fazıl Kısakürek)

1. *Hasreti denizlerin, /Denizler kadar derin*
2. *Azgın, sonsuz bir deniz; /Kaygısız, düşüncesiz, /Çalkanıyor boşlukta.*
3. *Ciğerimde bir yosun. /Artık beni kim tutsun?*

4. *Ve ne titrek kalbimiz*

5. *Ve eşyamız ne küskün!*

6. *Niçin o güne kadar, /Dilsiz duran ne kadar /Eşya varsa dirilir, /Yolumuza serpilir?*

7. *Ufak böcekler gibi,/ Gezer onların kalbi, /Üstünde döşemenin.*

8. *Baktım da süzgün süzgün, /Kurşun yükünü gönlün, /Tüy gibi hafiflettim*,

3. Metin: *Serenad* (Ahmet Muhip Dıranas)

1. *Yeşil pencerenden bir gül at bana, /Işıklarla dolsun kalbimin içi.*

2. *Geldim işte mevsim gibi kapına /Gözlerimde bulut, saçlarımda çiy.*

3. *Gözlerin, gönlümde açan nergisler.*

4. *Düşen öpüşlerdir dudaklarından*

5. *Mor akasyalarda ürperen seher.*

4. Metin: *Kerem Gibi* (Nazım Hikmet Ran)

1. *Yüreklerin kulakları sağır…*

2. *Hava toprak gibi gebe.*

5. Metin: *Acı Ninni* (Atillâ İlhan)

1. *uyusun ay büyüsün camlar buğulanmasın*

2. *atatürk bulvarı'nda rüyalar büyüsün /sen uyu uyusun istanbul uyanmasın*

3. *uykusunun içinde bir çığlık dağılıyor*

4. *dalgıç izzet rüyasının dibine inmiş*

5. *yirmi beş kulaçtan bir somun ekmek çıkarıyor*

6. *izzet'in gözlerini balıklar yemiş /ama nasıl büyük büyük uyuyorlar*

7. *cibâli uyanmasın kalbim buğulanmasın*

8. *şevket'in sol kaşından mürekkep akıyor*

9. *pencereler gözlerini yumuyorlar*

10. *ben şoförüm benim ellerim şoför*

11. *cibâli yorgun bir mahkûm gibi gölgeli*

12. *büyük ocaklar gibi harıl harıl uyuyorlar*

13. *şahdamarlarından kâhtane deresi akıyor*

14. *rüzgârın gizli seslerini duyuyorlar/ninnisini duyuyorlar acı ninnisini*

15. *bulutlar dilim dilim yüreklerini yarıyor*

16. *saklasınlar uyusun ümidleri büyüsün*

6. Metin: *Deli Kız'ın Türküsü* (Ahmet Kutsi Tecer)

1. *Bulutlar göğsümden yükselen duman;*

7. Metin: ***Bayrak*** **(Arif Nihat Asya)**

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

8. Metin: ***Kitabe-i Seng-i Mezar*** **(Orhan Veli Kanık)**

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

9. Metin: ***Bir Şehri Bırakmak*** **(Oktay Rifat Horozcu)**

1. *Küçük balıkçı çocuğu /Sen denizden /Yaramaz ve çapkın balıkları tutabilirsin*
2. *Ağaca söyle /Gölgesini getirsin bana yolluk*

10. Metin: ***Atımı İstedim Evin Göğü Gerindi (*****İlhan Berk)**

1. *Atımı istedim evin göğü gerindi*
2. *Yeşil, o solukları gibi rüzgârların*
3. *İşte ellerin o dünya kadar Akdeniz*
4. *Hansı, gecenin pancurunda Berk kuşlarım*
5. *Yitik gülüşünün açtığı sular şimdi*

11. Metin: ***Büyüyüp Giden Hüzün'e*** **(Turgut Uyar)**

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

12. Metin: ***Kapalı Çarşı*** **(Sezai Karakoç)**

1. *Ruhların içindeki müzikle karşılıklı*
2. *Bir keman kılıfı senin saçlarına sürünen yağ*

3. *Onlara anlat kadınların gözlerinin içinden geçer /Kapalı Çarşı ve Kapalı Çarşı'yı götüren saat*

4. *Şemsiyeler gibi /Felâketlerin en şakacısına açılıveren onlar*

5. *Kapalı Çarşı içinde kapalı rüya çarşıları*

6. *Kapalı Çarşı içinde öfke ve af çarşıları*

7. *Mavi gözlü bir gazete /Kapalı Çarşı içinde bulutların en senin olanı*

8. *Şüphesiz bir harita kırığı / Bir yapma deniz parçasıyla kapalı Kapalı Çarşı*

13. Metin: *Kayıt* (Cahit Zarifoğlu)

1. *Nur sarnıçları ballar koydun çöllere ruh eşiklerine*

2. *Senden kaynıyordu yine sana kapılıyor ırmakların*

3. *Sura vardıkça gövdelendim soyundum aşk duasına*

4. *Atılıyorum sırlarına açılıyor hücrelerim*

5. *Kendi kuytumda çalkıyor şerbetini ağzım*

14. Metin: *Bağa Gidenin Türküsü* (Süreyya Berfe)

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

15. Metin: *Fazla Balkon* (Haydar Ergülen)

1. *kapıların açıldığı ırmaktan /şehir değil bahçeler aksa*

2. *Kalsa kalsa /bana evlerden Behçet /balkonlardan Sezai*

16. Metin: *Serseri* (Hüseyin Atlansoy)

1. *Ulaştığım sahiller kıyı kaldılar /Derinliğine bilme rüyasında*

17. Metin: *Uzun İnce Bir Yoldayım* (Âşık Veysel Şatıroğlu)

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

18. Metin: *Anadolu'm* (Âşık Feymani)

Bu şiirde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır

Tablo 40

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Şiir türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Şiir Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Ne İçindeyim Zamanın	7
Takvimdeki Deniz	8
Serenad	5
Kerem Gibi	2
Acı Ninni	16
Deli Kızın Türküsü	1
Bayrak	0
Kitabe-i Seng-i Mezar	0
Bir Şehri Bırakmak	2
Atımı İstedim Evin Göğü Gerindi	5
Büyüyüp Giden Hüzün'e	0
Kapalı Çarşı	8
Kayıt	5
Bağa Gidenin Türküsü	0
Fazla Balkon	2
Serseri	1
Uzun İnce Bir Yoldayım	0
Anadolu'm	0
Toplam	62

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında şiir türünden 18 metne yer verilmiştir. Bu şiirlerde toplam 62 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırmanın yer aldığı şiir 16 adet uzak bağdaştırma örneğiyle "Acı Ninni" olmuştur. "Takvimdeki Deniz" ve "Kapalı Çarşı" şiirleri ise 8'er adet uzak bağdaştırma ile en çok bağdaştırma bulundurma açısından 2. sırada yer almışlardır. "Bayrak", "Kitabe-i Seng-i Mezar", "Büyüyüp Giden Hüzün'e", "Bağa Gidenin Türküsü", "Uzun İnce Bir Yoldayım", "Anadolu'm" şiirlerinde ise hiç uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.4.3. Roman Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında roman türünde 6 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Üç İstanbul* (Mithat Cemal Kuntay)

1. *Bu konak Adnan'ın hayatını, kullanılmış su gibi istediği mecralardan akıtıyordu.*

2. *Adnan yalanın vatanperver olacağını bu konakta öğreniyordu.*

3. *Ve bu konaktaki teneke adamlar arasında Adnan her gün yüzünün bir kısmını kaybediyor, kendini her gün biraz daha talihsiz buluyor, her ne pahasına olursa olsun saadet bekliyordu.*

4. *Bu salonlarda onun namusu köylü çocuğu gibi toy, şaşkın, kaçacak yer arıyordu.*

5. *Adnan'ın içine sığmayan sevinç, Süheylâ'nın ayaklarının altına bütün meziyetleri seriyordu.*

6. *Paranın sağındaki sıfırlar terliyor gibi, bir uzviyet vakasının tabiliğiyle artıyordu.*

2. Metin: *Bereketli Topraklar Üzerinde* (Orhan Kemal)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

3. Metin: *Aylak Adam* (Yusuf Atılgan)

Bu metinde uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4. Metin: *Sevgili Arsız Ölüm* (Latife Tekin)

1. *Dirmit o başına dikildikçe, kafasının içinde dönüp dolanan süslü, özlü sözleri bulutların tepesine uçurdu.*

2. *Söz yerine, kâğıda gözyaşı dizdi.*

3. *Dirmit o günden sonra hep sözcüklerden bir yorgana sarındı.*

4. *Sözcüklerden bir yatağın üstünde uyudu. Sözcüklerden yapılma bir sandalyenin üstünde oturdu.*

5. *Atiye günleri sayılı binlerce sözcük oldu.*

6. *Huvat sözcük dolu şişelere baktı.*

7. *Nuğber sözcük bekledi. Zekiye sözcük ağladı.*

8. *Seyit bembeyaz takma sözcükten dişleriyle güldü. Mahmut dilini dişlerinin ardına dayayıp sözcük çaldı.*

9. *Halit sözcükleri duvarlara vurdu.*

10. *Dirmit ne yana bakacağını, hangi birini yazacağını şaşırdı. O şaşkın şaşkın dolanıp gezinirken bulutlardan sözcük yağdı. Musluklardan sözcük aktı. Akan sözcük, yağan sözcük, bakan sözcük, susup oturan sözcük, ağız üstü divana kapaklanan sözcük Dirmit'in kafasının içinde bir toplu kargaşaya dönüştü.*

11. *Sözcükleri tek tek kafasının içinden alıp yüreğine koydu.*

12. *Yüreği kafasıyla zıtlaştıysa o da zıtlaştı. Yüreği taştıysa o da taştı. Yüreği çırpındıysa o da çırpındı. Yüreğiyle birlik oldu.*

13. *Dirmit'in şiir bulan yüreği taş kesildi. "Uzaktan olsun görsün, merakım biraz olsun yensin!" demedi. "Radyoyu kırdınız, çamuru ağlattınız, defterime mi geldi sıra!" dedi.*

5. Metin: *Selvi Boylum Al Yazmalım* (Cengiz Aytmatov)

1. *Ne öğrenebilirdim, bana yabancı insan gibi bakıyor, yüzünde sıcak bir esinti bulamıyordum.*

6. Metin: *Bülbülü Öldürmek* (Harper Lee)

1. *Siz baylar onlar ne derse inanacaktınız çünkü onların varsayımına göre-o talihsiz varsayımına göre-bütün zenciler yalan söyler, bütün zenciler temelde ahlaksız yaratıklardır, kadınlarımızın yakın çevresinde hiçbir zenciye güven olmaz, insanların zihinlerinin çapını gösteren bir varsayım bu.*

Tablo 41

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Roman türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Roman Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Üç İstanbul	6
Bereketli Topraklar Üzerinde	0
Aylak Adam	0
Sevgili Arsız Ölüm	13
Selvi Boylum Al Yazmalım	1
Bülbülü Öldürmek	1
Toplam	21

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında roman türünde 6 adet metne yer verilmiştir. Bu metinlerde toplam 21 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren roman 13 örnekle "Sevgili Arsız Ölüm" olmuştur. "Bereketli Topraklar Üzerinde" ve "Aylak Adam" romanlarında ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır.

4.4.4. Tiyatro Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tiyatro türünde 3 adet metne yer verilmiştir. İncelenen metinlerde tespit edilen uzak bağdaştırmalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Metin: *Hurrem Sultan* (Orhan Asena)

1. *Bu hislerimizi şimdiye dek kimseye açmamıştık. Babam cennetmekân Selim Han kendi babasını tahtından ederken içimde bu kırılışı duydum.*

2. *Yolumuzun sonunda Mustafa'yı bulacağımızı zannederdik, önce şu çılgınlar sürüsüne çarptık başımızı… Sonra da sizin su gibi sükûtunuza demek gerçek ha?*

2. Metin: *Midas'ın Altınları* (Güngör Dilmen)

1. *Altın altın… Kişisel tutkuma toplumsal bir giysi giydirebilirim.*

2. *Ne oldu bana, nerdeyim ben? Dünya doluyor gözlerimden içeri, canım dünya her şeyi ilk kez görüyor gibiyim.*

3. *Altındır köylünün alnından sildiği tarlada soluk soluğa, altındır özgürlük uğruna kanla gözyaşıyla yürüyen soylu kavga.*

3. Metin: *Yaralı Geyik* (Necati Cumalı)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

Tablo 42

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Tiyatro türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Tiyatro Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hurrem Sultan	2
Midas'ın Altınları	3
Yaralı Geyik	0
Toplam	5

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tiyatro türünden 3 metne yer verilmiştir. 3 tiyatro metninde toplam 5 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin 3 uzak bağdaştırma ile "Midas'ın Altınları" adlı tiyatro metni olurken, " Yaralı Geyik" adlı tiyatro metni ise hiç uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir.

4.4.5. Deneme Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında deneme türünde 4 metne yer verilmiştir. İncelenen metinlerde tespit edilen uzak bağdaştırmalar aşağıda sıralanmıştır.

1. Metin: *Doğruluk Kaygısı* (Montaigne)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

2. Metin: *Karalama Defteri* (Nurullah Ataç)

1. *Ben asıl şiir diye kitaplardan çıkan, okuyanların bir daha dillerinden düşmeyecek kadar hayatlarına karışan, sözden kurulmuş şekillere derim.*

3. Metin: *Kitap* (Cemil Meriç)

1. *Güzel sabahları kucaklayan sis gibi güzel eserleri saran bu sis de tabiî.*

2. *Düşünceye câzip ve parlak bir biçim vermek küçültür düşünceyi.*

3. *Düşünmek bu sisleri yırtarak aydınlığa varmaktır.*

4. *Karanlık kelimeler vardır, arılar gibi vızıldayan kelimeler.*

4. Metin: *Sabaha Doğru* (Oktay Aksal)

1. *Evler uykuda*, insanlar uykuda, doğa uykuda…

2. *Çaresiz hesaplaşacaksın kendi kendinle! Senden taşmış, senden çıkmış o hesapçılarla!*

Tablo 43

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Deneme türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Deneme Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Doğruluk Kaygısı	0
Karalama Defteri	1
Kitap	4
Sabaha Doğru	2
Toplam	7

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında deneme türünden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinler uzak bağdaştırma açısından incelendiğinde en çok uzak bağdaştırma 4 örnekle " Kitap" adlı metinde olduğu tespit edilmiştir. "Doğruluk Kaygısı" adlı metinde ise uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır. Deneme türünde verilen 4 metinde toplam 7 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.4.6. Söylev (Nutuk) Türündeki Metinlerde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında söylev (nutuk) türünde 4 metne yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında metinler incelenmiş ve tespit edilen uzak bağdaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

1. Metin: *Nutuk* (Mustafa Kemal Atatürk)

1. *Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.*

2. Metin: *Başkumandan Muharebesi* (Hamdullah Suphi Tanrıöver)

1. *Efendiler, iki ordu çarpışıyor mu? Çarpışan iki fikirdir.*

2. *Düşman müteffiki, hıyanetin dostu, karanlığın yoldaşı çürüyen ve çürüten ne kadar köhne müessese varsa, 31 Ağustos, senin bir misli olmayan gününde, bir daha doğrulmamak üzere burada devrildi.*

3. *Başkumandan muharebesi, bir gün içinde kaç muzafferiyetin vardır. Kazandığın zaferler arasında en büyüğü, maziye karşı kazandığın zaferdir.*

4. *Duyuyor musunuz? Ruhun gözleri fark etmiyor mu?*

5. *Seni gözler ile kucaklayan, gönüllerinde sana dua eksik olmayan bu halk kitlesinin ortasında, sen, ne ulvîsin.*

3. Metin: *Kök Türk Kitabeleri* (Talat Tekin/ Orhon Yazıtları)

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

4. Metin: *Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'ndeki Nutku*

Bu metinde uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır.

Tablo 44

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında söylev(nutuk) türündeki Uzak Bağdaştırmalar

12. Sınıf Söylev(Nutuk) Türü	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Nutuk	1
Başkumandan Muharebesi	5
Kök Türk Kitabeleri	0
Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'ndeki Nutku	0
Toplam	6

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında söylev (nutuk) türünden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinler uzak bağdaştırma içermesi bakımından incelenmiş ve en

çok uzak bağdaştırmanın 5 örnekle "Başkumandan Muharebesi" adlı metinde olduğu tespit edilmiş, "Kök Türk Kitabeleri" ve "Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'ndeki Nutku" adlı metinlerde ise uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır. 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında söylev (nutuk) türünde yer verilen 4 metinde toplam 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.4.7. 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Bağdaştırmaların Dağılım Oranları Yönünden Karşılaştırılması

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 6 metin türüne yer verilmiştir. Bu türler sırasıyla şu şekildedir: hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme ve söylev. Ünitelerde bulunan metin sayıları her ünitede aynı olmayıp değişiklik göstermektedir. Bu başlık altında 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan bu türler içerdikleri uzak bağdaştırma sayıları bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 45

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Metin Sayısı ve Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırması

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metin Türleri	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	5	30	6
Şiir	18	62	3,44
Roman	6	21	3,5
Tiyatro	3	5	1,66
Deneme	4	7	1,77
Söylev (Nutuk)	4	6	1,5
Toplam	40	131	

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 6 metin türünde, 40 adet metin yer almıştır. "Şiir", 18 metinle kitapta en çok yer verilen metin türü olmuştur. En az sayıda yer verilen metin türü ise 3 metin örneğiyle "tiyatro" olmuştur.

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki metinler uzak bağdaştırma açısından incelendiğinde en çok sayıda bağdaştırmanın yer aldığı metin türü 62 uzak bağdaştırma ile "şiir" olmuştur. "Hikâye", içerdiği 30 uzak bağdaştırma ile en çok uzak bağdaştırma içeren 2. tür olurken "roman", 21 uzak bağdaştırma örneğiyle en çok uzak bağdaştırma içeren 3. tür olmuştur. En az uzak bağdaştırma içeren tür ise, 5

örnekle “tiyatro” olmuştur. 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilen 6 türden 40 metinde toplamda 131 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

Metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranlarına bakıldığı zaman en yüksek oranda uzak bağdaştırma içeren tür, metin başına 3,5 oranla “roman” olurken bunu 3,44 oranla “şiir” türü izlemiştir. En düşük oranda uzak bağdaştırma içeren tür ise metin başına 1,5 uzak bağdaştırma ile “söylev (nutuk)” olmuştur.

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan tüm metinler ve her bir metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı, aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. Bu sınıf düzeyinde en çok uzak bağdaştırma içeren metin 16 uzak bağdaştırma örneğiyle Atilla İlhan’ın *Acı Ninni* isimli şiiri olmuştur. Bunu 13 uzak bağdaştırma örneğiyle *Sevgili Arsız Ölüm* isimli roman izlemiştir. 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan 40 metinden 12’sinin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir.

Tablo 46

12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Uzak Bağdaştırma Yönünden Karşılaştırılması

12. Sınıf Metin Türü	Metin Adı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
Hikâye	Bir Saatlik Telaki	8
Hikâye	Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya	1
Hikâye	Karanfilsiz	11
Hikâye	Parasız Yatılı	4
Hikâye	Minimal Hikâyeler	6
Şiir	Ne İçindeyim Zamanın	7
Şiir	Takvimdeki Deniz	8
Şiir	Serenad	5
Şiir	Kerem Gibi	2
Şiir	Acı Ninni	16
Şiir	Deli Kızın Türküsü	1
Şiir	Bayrak	0
Şiir	Kitabe-i Seng-i Mezar	0
Şiir	Bir Şehri Bırakmak	2
Şiir	Atımı İstedim Evin Göğü Gerindi	5
Şiir	Büyüyüp Giden Hüzün'e	0
Şiir	Kapalı Çarşı	8
Şiir	Kayıt	5
Şiir	Bağa Gidenin Türküsü	0
Şiir	Fazla Balkon	2
Şiir	Serseri	1
Şiir	Uzun İnce Bir Yoldayım	0
Şiir	Anadolu'm	0
Roman	Üç İstanbul	6
Roman	Bereketli Topraklar Üzerinde	0
Roman	Aylak Adam	0
Roman	Sevgili Arsız Ölüm	13
Roman	Selvi Boylum Al Yazmalım	1
Roman	Bülbülü Öldürmek	1
Tiyatro	Hurrem Sultan	2
Tiyatro	Midas'ın Altınları	3
Tiyatro	Yaralı Geyik	0
Deneme	Doğruluk Kaygısı	0
Deneme	Karalama Defteri	1
Deneme	Kitap	4
Deneme	Sabaha Doğru	2
Söylev (Nutuk)	Nutuk	1
Söylev (Nutuk)	Başkumandan Muharebesi	5
Söylev (Nutuk)	Kök Türk Kitabeleri	0
Söylev (Nutuk)	Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'ndeki Nutku	0
Toplam	40	131

4.5. ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERDE KULLANILAN BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARININ METİN TÜRLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASIYLA İLGİLİ BULGULAR

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı 9, 10, 11 ve 12.sınıf ders kitaplarında toplam 18 metin türüne yer verilmiştir. Bunlar: Hikâye, şiir, roman, tiyatro, masal / fabl, biyografi / otobiyografi, mektup / e-posta, günlük / blog, destan / efsane, anı (hatıra), haber metni, gezi yazısı, makale, sohbet / fıkra, eleştiri, mülakat / röportaj, deneme ve söylev (nutuk)'dir. Hikâye, şiir, roman ve tiyatro türleri dört seviyede yer alan metin türleridir. Bu başlık altında metin türleri uzak bağdaştırma içerme durumlarına göre karşılaştırılacaktır.

4.5.1. Bütün Sınıf Düzeylerinde Hikâye Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Bu başlık altında 4 sınıf düzeyinde ortak olarak işlenen türlerden biri olan hikâye türünün içerdiği uzak bağdaştırmaların sınıf düzeylerine göre karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verilecektir.

Tablo 47

Sınıf Düzeylerine Göre Hikâyele Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	2	12
10. sınıf	6	15
11. sınıf	5	15
12. sınıf	5	30
Toplam	18	72

9. sınıf ders kitabında 2, 10. sınıf ders kitabında 6, 11. sınıf ders kitabında 5 ve 12. sınıf ders kitabında 5 olmak üzere toplamda 18 adet hikâye metnine yer verilmiştir. En çok sayıda hikâye metninin 10. sınıf düzeyinde, en az hikâye metninin ise 9. sınıf düzeyinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Uzak bağdaştırma içerme durumları açısından bakıldığında; 9. sınıf düzeyinde 12, 10. sınıf düzeyinde 15, 11 sınıf düzeyinde 15 ve 12. sınıf düzeyinde 30 olmak üzere

dört düzeyde toplamda 72 uzak bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir. En çok sayıda uzak bağdaştırmanın yer aldığı hikâye metinleri 12. sınıf düzeyi olurken en az sayıda uzak bağdaştırmanın yer aldığı düzey 9. sınıf olmuştur.

4.5.2. Bütün Sınıf Düzeylerinde Şiir Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Bu başlık altında 4 düzeyde ortak olarak verilen türlerden biri olan şiir türünün metin sayıları ve içerdiği uzak bağdaştırma sayılarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verilecektir.

Tablo 48

Sınıf Düzeylerine Göre Şiir Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Şiir Metni Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	5	23
10. sınıf	12	15
11. sınıf	11	30
12. sınıf	18	62
Toplam	46	130

Tablo 48'de görüldüğü gibi her sınıf düzeyinde şiir türünde verilen metinlerin sayıları değişiklik göstermektedir. 9. sınıf düzeyinde 5, 10. sınıf düzeyinde 12, 11. sınıf düzeyinde 11, 12. sınıf düzeyinde ise 18 adet şiir metnine yer verilmiştir. Dört sınıf düzeyinde yer verilen şiir sayısı 46 olmuştur.

Uzak bağdaştırma içerme durumuna göre bu dört sınıf düzeyinde verilen şiirler incelendiğinde; 9. sınıfta 23, 10. sınıfta 15, 11. sınıfta 30 ve 12. sınıfta 62 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren şiirlere 12. sınıf düzeyinde yer verildiği en az uzak bağdaştırma içeren şiirlere ise 10. sınıf düzeyinde yer verildiği tespit edilmiştir. Dört sınıf düzeyinde toplamda 130 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.5.3. Bütün Sınıf Düzeylerinde Roman Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Bu başlık altında 4 sınıf düzeyinde ortak olarak verilen türlerden biri olan roman türünün metin sayıları ve içerdiği uzak bağdaştırma sayılarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verilecektir.

Tablo 49

Sınıf Düzeylerine Göre Roman Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Roman Metni Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	2	14
10. sınıf	4	17
11. sınıf	5	9
12. sınıf	6	21
Toplam	17	61

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında 4 sınıf düzeyinde roman türünden toplam 17 metne yer verilmiştir. Bu metinlerin 2'si 9. sınıfta, 4'ü 10. sınıfta, 5'i 11. sınıfta, 6'sı 12. sınıfta verilmiştir. En çok sayıda roman metninin yer aldığı düzey 6 örnekle 12. sınıf düzeyi olurken en az sayıda roman metnine 9. sınıfta yer verildiği görülmektedir.

Roman türünde verilen metinler uzak bağdaştırma içerme durumlarına göre incelendiğinde; 9. sınıf ders kitabında 14, 10. sınıf ders kitabında 17, 11. sınıf ders kitabında 9 ve 12. sınıf ders kitabında 21 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 4 sınıf düzeyinde toplam 61 uzak bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir. En çok sayıda uzak bağdaştırmanın 12. sınıf düzeyinde verildiği en az sayıda uzak bağdaştırmanın da 11. sınıf düzeyinde verildiği görülmektedir.

4.5.4. Bütün Sınıf Düzeylerinde Tiyatro Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Bu başlık altında 4 sınıf düzeyinde yer verilen türlerden biri olan tiyatro türünün metin sayıları ve içerdiği uzak bağdaştırma sayılarının sınıf düzeylerine göre karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verilecektir.

Tablo 50

Sınıf Düzeylerine Göre Tiyatro Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Tiyatro Metni Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	3	11
10. sınıf	3	1
11. sınıf	4	6
12. sınıf	3	5
Toplam	13	23

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 9. sınıfta 3, 10. sınıfta 3, 11. sınıfta 4 ve 12. sınıfta 3 olmak üzere 4 sınıf düzeyinde tiyatro türünden verilen metin sayısı 13'tür. En çok sayıda tiyatro metninin 11. sınıf düzeyinde verildiği görülmektedir.

4 sınıf düzeyinde verilen tiyatro metinleri uzak bağdaştırma yönünden incelendiğinde 9. sınıf ders kitabında 11, 10. sınıf ders kitabında 1, 11. sınıf ders kitabında 6 ve 12. sınıf ders kitabında 5 adet uzak bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir. 4 düzeyde toplam 23 uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir. Tiyatro türünde en çok uzak bağdaştırmanın 9. sınıf düzeyinde olduğu ve en az uzak bağdaştırmanın 10. sınıf düzeyinde olduğu saptanmıştır.

4.5.5. Bütün Sınıf Düzeylerinde Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Masal/Fabl türü sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer almıştır. Bu kitapta, "masal / fabl" metin türlerinden 4 metne yer verilmiştir. İkisi masal, ikisi fabl türünde olan bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 51

Sınıf Düzeylerine Göre Masal / Fabl Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Masal / Fabl Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	4	15
Toplam	4	15

Masal/fabl türündeki metinlere sadece 9. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Yer verilen 4 metinde toplamda 15 adet uzak bağdaştırma örneği tespit edilmiştir.

4.5.6. Bütün Sınıf Düzeylerinde Biyografi/Otobiyografi Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Biyografi/otobiyografi türlerine sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu kitapta "biyografi- otobiyografi" türlerinden 3 metin yer almıştır. Bu metinlerin birincisi biyografi, ikincisi otobiyografi, üçüncüsü ise tezkire türünde verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 52

Sınıf Düzeylerine Göre Biyografi / Otobiyografi Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Biyografi / Otobiyografi Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	3	11
Toplam	3	11

Tablo 52'de görüldüğü üzere biyografi / otobiyografi türüne sadece 9. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Bu türde verilen 3 metinde toplam 11 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.7. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mektup / E-Posta Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Mektup / E-posta türlerindeki metinlere sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu seviyede 4 adet mektup, 2 adet e-posta örneğine yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 53

Sınıf Düzeylerine Göre Mektup Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Mektup / E - Posta Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	6	2
Toplam	6	2

Mektup / e-posta türüne sadece 9. sınıf düzeyinde yer verilmiş ve 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında bu türde yer verilen metin sayısı da 6'dır. Mektup / e-posta türünde verilen metinlerde tespit edilen toplam uzak bağdaştırma sayısı 2'dir.

4.5.8. Bütün Sınıf Düzeylerinde Günlük / Blog Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Günlük / blog türündeki metinlere sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde günlük/blog türlerinde 4 metne yer verilmiştir. İkisi günlük, ikisi blog türünde verilen bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 54

Sınıf Düzeylerine Göre Günlük / Blog Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Günlük / Blog Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	4	11
Toplam	4	11

Tablo 54'te de görüleceği üzere günlük / blog türünde yer verilen 4 metinde toplamda 11 adet uzak bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir.

4.5.9. Bütün Sınıf Düzeylerinde Destan / Efsane Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Destan / Efsane türlerine sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde destan / efsane türlerinde yer verilen metin sayısı 5 olmuştur.

Tablo 55

Sınıf Düzeylerine Göre Destan / Efsane Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Destan / Efsane Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
10. sınıf	5	6
Toplam	5	6

Destan / efsane türünden verilen 5 metinde toplam 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.10. Bütün Sınıf Düzeylerinde Anı (Hatıra) Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Anı (hatıra) türündeki metinlere sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf seviyesinde anı (hatıra) türünden 2 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 56

Sınıf Düzeylerine Göre Anı (Hatıra) Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Anı (Hatıra) Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
10. sınıf	2	4
Toplam	2	4

Tablo 56'da görüldüğü üzere anı (hatıra) türüne sadece 10. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Bu düzeyde yer verilen 2 anı (hatıra) metninde toplam 4 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.11. Bütün Sınıf Düzeylerinde Haber Metni Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Haber metni türüne sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde haber metni türünden 3 metne yer verilmiştir.

Tablo 57

Sınıf Düzeylerine Göre Haber Metni Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Haber Metni Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
10. sınıf	3	0
Toplam	3	0

Haber metni türüne sadece 10. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Haber metni türünde yer verilen 3 metinde uzak bağdaştırmaya örnek olabilecek bir kullanım tespit edilmemiştir.

4.5.12. Bütün Sınıf Düzeylerinde Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Gezi yazısı türüne sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde gezi yazısı türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 58

Sınıf Düzeylerine Göre Gezi Yazısı Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Gezi Yazısı Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
10. sınıf	3	2
Toplam	3	2

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi gezi yazısı türüne sadece 10. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Gezi yazısı türünde yer verilen 3 metinde toplamda 2 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.13. Bütün Sınıf Düzeylerinde Makale Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Makale türüne sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde makale türünde 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 59

Sınıf Düzeylerine Göre Makale Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Makale Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
11. sınıf	3	10
Toplam	3	10

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi makale türüne sadece 11. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Makale türünde yer verilen 3 metinde toplamda 10 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.14. Bütün Sınıf Düzeylerinde Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Sohbet ve fıkra türlerine sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde sohbet ve fıkra türünde 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 60

Sınıf Düzeylerine Göre Sohbet ve Fıkra Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Sohbet ve Fıkra Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
11. sınıf	4	6
Toplam	4	6

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi sohbet ve fıkra türlerine sadece 11. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Sohbet ve fıkra türlerinden yer verilen 4 metinde toplamda 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.15. Bütün Sınıf Düzeylerinde Eleştiri Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Eleştiri türüne sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde eleştiri türünde 3 adet metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 61

Sınıf Düzeylerine Göre Eleştiri Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Eleştiri Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
11. sınıf	3	4
Toplam	3	4

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi eleştiri türüne sadece 11. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Eleştiri türünde yer verilen 3 metinde toplamda 4 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.16. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Mülakat ve röportaj türlerine sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde mülakat ve röportaj türlerinden 3 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 62

Sınıf Düzeylerine Göre Mülakat ve Röportaj Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Mülakat ve Röportaj Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
11. sınıf	3	11
Toplam	3	11

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi mülakat ve röportaj türlerine sadece 11. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Mülakat ve röportaj türlerinde yer verilen 3 metinde toplamda 11 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.17. Bütün Sınıf Düzeylerinde Deneme Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Deneme türüne sadece 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde deneme türünden 4 adet metin yer almıştır. Bu metinlerde tespit edilen uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 63

Sınıf Düzeylerine Göre Deneme Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Deneme Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
12. sınıf	4	7
Toplam	4	7

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi deneme türüne sadece 12. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Deneme türünde yer verilen 4 metinde toplamda 7 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.18. Bütün Sınıf Düzeylerinde Söylev (Nutuk) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Söylev (nutuk) türüne sadece 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde söylev (nutuk) türünden 4 metin yer almıştır. Bu metinlerde tespit edilen uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 64

Sınıf Düzeylerine Göre Söylev (Nutuk) Metinlerindeki Uzak Bağdaştırmalar

Sınıf Seviyeleri	Söylev (Nutuk) Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı
12. sınıf	4	6
Toplam	4	6

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi söylev (nutuk) türüne sadece 12. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Söylev (nutuk) türünde yer verilen 4 metinde toplamda 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir.

4.5.19. Bütün Metin Türlerinde Bağdaştırmaların Dağılımı Oranlarıyla İlgili Bulgular

Bu başlık altında Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12.sınıflar) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan 18 metin türü, içerdikleri uzak bağdaştırma sayısı açısından incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda metin türlerinin içerdiği bağdaştırma oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 65

Bütün Metin Türlerinde Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulgular

Metin Türü	Metin Sayısı	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma sayısı
1. Hikâye	18	72	4
2. Şiir	46	130	2,82
3. Roman	17	61	3,58
4. Tiyatro	13	23	1,76
5. Masal/Fabl	4	17	4,25
6. Biyografi/Otobiyografi	3	11	3,66
7. Mektup/ E-posta	6	2	0,33
8. Günlük/Blog	4	11	2,75
9. Destan/Efsane	5	6	1,20
10. Anı(Hatıra)	2	4	2
11. Haber Metni	3	0	0
12. Gezi Yazısı	3	2	0,66
13. Makale	3	10	3,33
14. Sohbet/Fıkra	4	6	1,50
15. Eleştiri	3	4	1,33
16. Mülakat/Röportaj	3	11	3,66
17. Deneme	4	7	1,75
18. Söylev(Nutuk)	4	6	1,50
19. Toplam	145	381	

Uzak bağdaştırma içerme durumları açısından metin türleri incelendiğinde en yüksek bağdaştırma oranının 4,25 ile Masal / Fabl türlerinde olduğu görülmüştür. Bunu ikinci sırada metin başına 4 oranıyla hikâye türü, üçüncü sırada metin başına 3.66 oranıyla Mülakat / Röportaj ve biyografi / otobiyografi türleri izlemiştir. En düşük oranda uzak bağdaştırma içeren metin türleri haber metni, mektup / E-posta ve gezi yazısı olmuştur.

4.6. ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE BAĞDAŞTIRMALARIN DAĞILIM ORANLARININ SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASIYLA İLGİLİ BULGULAR

Bu başlık altında, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki (9.10,11 ve 12. sınıflar) uzak bağdaştırmaların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması incelenecektir. Dört kitapta yer alan uzak bağdaştırma sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 66

Türk Dili Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması

Sınıf Seviyeleri	Metin Sayıları	Uzak Bağdaştırma Sayısı	Metin Başına Düşen Uzak Bağdaştırma Sayısı
9. sınıf	29	99	3,41
10. sınıf	38	60	1,57
11. sınıf	38	91	2,39
12. sınıf	40	131	3,27
Toplam	145	381	

Yukarıdaki tabloda dört sınıf düzeyinde verilen 145 metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayıları verilmiştir. 9. sınıf kitabında 99, 10. sınıf kitabında 60, 11. sınıf kitabında 91 ve 12. sınıf kitabında 131 olmak üzere toplamda 381 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma bulunduran kitap 131 uzak bağdaştırma ile 12. sınıf olurken bunu 99 uzak bağdaştırma ile 9. sınıf ders kitabı izlemiştir. En az bağdaştırma bulunan kitap ise 60 örnekle 10. Sınıf ders kitabı olmuştur.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki (9.10,11 ve 12. sınıflar) uzak bağdaştırmaların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmasında metin başına düşen bağdaştırma sayılarına bakıldığında; 9. sınıf ders kitabında metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı 3.41 olmuştur. 12. sınıf ders kitabında bu oran 3.27, 11. sınıf ders kitabında 2.39 ve 10. sınıf ders kitabında 1.55 olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan uzak bağdaştırmaların metin türlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılım oranlarını tespit etmek amacıyla 4 sınıf düzeyinde 145 metin incelenmiş ve 383 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Bu bölümde çalışma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bölüm sonunda ise elde edilen sonuçlara dayalı olarak öğretmenlere, ders kitabı yazarlarına ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1.1. 9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 29 adet metne yer verilmiş olup bu metinler ders kitabında 8 farklı metin türüyle (hikâye, şiir, masal/fabl, roman, tiyatro, biyografi/otobiyografi, mektup/e-posta ve günlük/blog) temsil edilmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen 29 metin örneğinde toplam 99 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 9. sınıf düzeyinde en fazla uzak bağdaştırma içeren metin türü şiirdir. En az sayıda bağdaştırma içeren metin türü ise mektup / e-postadır. Yine bu sınıf düzeyinde metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranının en yüksek olduğu türün roman olduğu görülmektedir. Metin başına en az uzak bağdaştırma oranına sahip tür ise mektup/e-postadır. 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında *Yayla Dumanı, Yaşamaya Dair, Şehzade ile Gulyabani, Özel Mektup, Kurumsal E- posta, Kişisel E- posta, Aile Mektubu, Günce 2* isimli metinlerin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin ise Necip Fazıl Kısakürek'in *Kaldırımlar* şiiridir. Yine Taşdemir (2016)'in; 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yakın ve uzak bağdaştırmaları incelediği çalışmasında *Kaldırımlar* en çok uzak bağdaştırma içeren metin olarak tespit edilmiştir.

"*Uzak çağrışımlar" ya da "uzak kavram bağlantıları" adını verdiğimiz şiirsel anlatım biçiminde sanatçı, bir kavram ya da imgeyi, onunla yakından ilgili ve doğrudan ilintili göstergelerle değil, uzaktan dolaylı göstergelerle yansıtmaya çalışır. Böylelikle şair, okuyan / dinleyende yeni yeni tasarımların, imgelerin ve duyguların belirlenmesine katkı sağlar"* (Günay, 2017, s. 300-301). Şiir dilinin imgesel bir yapıda olması, uzak çağrışımlardan yararlanılması, genellikle soyut anlam içermesi gibi özelliklerinden dolayı uzak bağdaştırma açısından en zengin metnin şiir olması beklenen bir durum olmuştur.

5.1.2. 10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 38 adet metne yer verilmiş olup bu metinler ders kitabında 8 farklı metin türüyle (hikâye, şiir, destan/efsane, roman, tiyatro, anı(hatıra), haber metni, gezi yazısı) temsil edilmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen 38 metin örneğinde toplam 60 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 10. sınıf düzeyinde en fazla uzak bağdaştırma içeren metin türü romandır. En az sayıda uzak bağdaştırma içeren metin türü ise haber metnidir. Yine bu sınıf düzeyinde metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranının en yüksek olduğu türün roman olduğu görülmektedir. Metin başına en az uzak bağdaştırma oranına sahip tür ise Haber metnidir. 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında *Hayber Kalesi Cengi, Yüksek Ökçeler, Koşuk, Nefes, Mani, Türkü, Şarkı, İlyada, Şahmeran Ve Lokman Hekim Efsanesi, Oğuz Kağan Destanı, Battal Gazi Destanı, Felatun Bey ile Rakım Efendi, Bakkallık, Şair Evlenmesi, Münir Özkul'u Yitirdik, Alzheimer'a Erken Teşhis Koyan Yapay Zeka, Türkiye İçin Gurur Gecesi! Aziz Sancar Ödülünü Aldı, Der-Beyân-I Cevâmi-i Erzurum, Daha Dün* isimli metinlerin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin ise Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* romanından alınan bölümdür.

Servet-i Fünûn dönemi yazarlarından olan Halit Ziya Uşaklıgil *Mai ve Siyah* adlı eserinde dönemin gerektirdiği sanatsal dili romanında kullanmış ve Arapça-Farsça tamlamalarla yüklü bu roman karşımıza uzak bağdaştırmalar açısından zengin bir metin olarak çıkmıştır.

5.1.3. 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Uzak Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 38 adet metne yer verilmiş olup bu metinler ders kitabında 8 farklı metin türüyle (hikâye, şiir, makale, sohbet ve fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat ve röportaj) temsil edilmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen 38 metin örneğinde toplam 91 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 11. sınıf düzeyinde en fazla uzak bağdaştırma içeren metin türü şiirdir. En az sayıda uzak bağdaştırma içeren metin türü ise eleştiridir. Yine bu sınıf düzeyinde metin sayılarından bağımsız olarak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranının en yüksek olduğu türün mülakat ve röportaj olduğu görülmektedir. Metin başına en az uzak bağdaştırma oranına sahip tür ise eleştiridir. 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında *Oğlumuz, Mütesadif, Şehid Yâhud Osman'ın Yüreği, Sanat, Menim Anam, Dünyada ve Türkiye'de Rüzgar enerjisi, İnsan- Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe, İstemeye Dair, 80 Gün 64 Saat, Yaban, Murtaza, Yaşlı Adam ve Deniz, Sönmeyen Ateş, Gustave Flaubert Nazariyat- ı Edebiye ve Felsefiyesi, Rabia Hatun Şiirleri* isimli metinlerin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin ise Cenap Şahabettin'in *Elhan-ı Şita* adlı şiiri olmuştur. Şiiri kelimelerle resim yapma sanatı olarak gören Cenap Şahabettin, Serveti-i Fünûn döneminin önemli şairlerindendir. Bu dönemde şairler şiirlerinde kapalı bir anlatım tercih etmiş ve söz sanatlarına bolca yer vermişlerdir hatta daha önce duyulmamış tamlamalar yaparak dilde anlaşılmazlığı tercih etmişlerdir. *Elhan-ı Şita* şiiri de uzak bağdaştırma açısından zenginliğiyle dönemin ruhunu yansıtmıştır.

5.1.4. 12.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranları İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında 40 adet metne yer verilmiş olup bu metinler ders kitabında 6 farklı metin türüyle (hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme ve söylev) temsil edilmiştir. Çalışma kapsamında analiz edilen 40 metin örneğinde toplam 91 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 12. sınıf düzeyinde en fazla uzak bağdaştırma içeren metin türü şiirdir. En az sayıda uzak bağdaştırma içeren metin türü ise söylevdir. Yine bu sınıf düzeyinde metin sayılarından bağımsız olarak metin başına

düşen uzak bağdaştırma oranının en yüksek olduğu türün roman olduğu görülmektedir. Metin başına en az uzak bağdaştırma oranına sahip tür ise söylevdir. 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında *Bayrak, Kitabe-i Seng-i Mezar, Büyüyüp Giden Hüzün'e, Bağa gidenin Türküsü, Uzun İnce Bir Yoldayım, Anadolu'm, Bereketli Topraklar Üzerinde, Aylak Adam, Yaralı Geyik, Doğruluk Kaygısı, Kök Türk Kitabeleri, Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'ndeki Nutku* isimli metinlerin uzak bağdaştırma içermediği tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırma içeren metin ise Atilla İlhan'ın *Acı Ninni* şiiri olmuştur. Maviciler olarak adlandırılan edebi topluluğun öncüsü olan ve dilde sadeliğe karşı çıkarak şairane bir üslup benimseyen Atilla İlhan, şiirinde alışılmış kalıpların dışına çıkarak imgelerle örülü bir dil kullanmıştır. Uzak bağdaştırmalar da alışılmışlığın dışında olan kalıplar olduğu için bu metnin uzak bağdaştırmalar açısından zengin olmasına sebep gösterilebilir.

5.1.5. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Metin Türlerine Göre Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10 11, 12.sınıflar) ders kitaplarında 145 metine yer verilmiş olup bu metinler 18 metin türüyle temsil edilmiştir. Şiir, tiyatro, roman ve hikâye türleri ise 4 sınıf düzeyinde de ortak olarak işlenen türler olmuştur. Bu nedenle de en çok sayıda yer verilen metin türü 45 metinle şiir olurken, sırayı 18 metinle hikâye, 17 metinle roman ve 13 metinle tiyatro izlemiştir. 145 metinde toplamda 381 uzak bağdaştırma tespit edilmiş olup metin sayıları fazla olan metin türlerinde doğal olarak daha fazla uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En çok uzak bağdaştırmanın bulunduğu türler sırasıyla şiir, hikâye, roman ve tiyatro olmuştur. Ancak bulunan uzak bağdaştırma sayılarının, metin sayısına bölünmesiyle bulunan metin başına düşen uzak bağdaştırma sayılarına bakıldığında durum değişmektedir. Buna göre metin sayısından bağımsız olarak en çok uzak bağdaştırma içeren tür masal / fabl olmuştur. Bunu ikinci sırada hikâye, üçüncü sırada mülakat / röportaj ve biyografi / otobiyografi türleri takip etmiştir.

5.1.5.1. Bütün Sınıf Düzeylerinde Hikâye Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10, 11, 12. sınıflar) ders kitaplarında 4 düzeyde toplam 18 hikâye metni olup bu metinlerde 72 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. En az uzak bağdaştırma 12 örnekle 9. sınıf ders kitabında, en çok uzak bağdaştırma ise 72 uzak bağdaştırma ile 12. sınıfta tespit edilmiştir. 10 ve 11. sınıflarda 15'er uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Bu bulgular incelendiğinde 10 ve 11. sınıflardaki eşitlik dışında sınıf düzeyi arttıkça bağdaştırma kullanımının arttığı görülmektedir. Diğer metin türleri ile karşılaştırıldığında metin başına en çok uzak bağdaştırma düşen ikinci tür olan hikâyenin anlatısal bir tür olması ve dilin sanatsal işlevinin baskın olduğu bir tür olması uzak bağdaştırmalar açısından zengin olmasına sebep gösterilebilir.

5.1.5.2. Bütün Sınıf Düzeylerinde Şiir Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10, 11, 12. sınıflar) ders kitaplarında 4 düzeyde 46 şiir metnine yer verilmiş olup bu metinlerde toplam 130 uzak bağdaştırma yer almıştır. Uzak bağdaştırma içerme durumuna göre dört sınıf düzeyinde verilen şiirler incelendiğinde; 9. sınıfta 23, 10. sınıfta 15, 11. sınıfta 30 ve 12. sınıfta 62 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. 10. sınıfta 12 şiir metnine yer verilmesine rağmen uzak bağdaştırmaların az olmasının sebebi, uzak bağdaştırma açısından zengin olmayan İslâmiyet Öncesi Türk Edebiyatı şiirlerine ve Geçiş Dönemi eserlerine yer verilmesi gösterilebilir. Bu bulgular göz önüne alındığında sınıf düzeylerinin artışı ve şiir metinlerinde uzak bağdaştırma kullanım oranı arasında doğru orantı olmadığı söylenebilir.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı 9, 10, 11 ve 12. sınıf ders kitaplarında en çok uzak bağdaştırma içeren metinlerin türleri "şiir" olmasına rağmen şiir türünde metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısının 2,86 olmasının sebebi bazı şiirlerde hiç uzak bağdaştırma kullanılmamış olması ve bu şiirlerin genel ortalamayı düşürmesi olarak gösterilebilir.

5.1.5.3. Bütün Sınıf Düzeylerinde Roman Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10, 11, 12. sınıflar) ders kitaplarında 4 düzeyde 17 roman metnine yer verilmiş olup bu metinlerde toplam 61 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Uzak bağdaştırma içerme durumuna göre bu dört düzeyde verilen metinler incelendiğinde; 9. sınıfta 14, 10. sınıfta 17, 11. sınıfta 9 ve 12. sınıfta 21 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Bu bulgulara bakıldığında roman türündeki metinlerde en çok uzak bağdaştırmanın 12. sınıf ders kitabında, en az uzak bağdaştırmanın da 11. sınıf ders kitabında olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan da hareketle sınıf seviyesi arttıkça roman türündeki metinlerde uzak bağdaştırma kullanımının artmadığı görülmektedir. Yine metin başına düşen uzak bağdaştırma sayılarına bakıldığında her bir roman metnine 3.58 uzak bağdaştırma düşmektedir. Bu oranla metin başına en çok uzak bağdaştırma düşen 4.metin türü olmuştur. Romanlarda dilin sanatsal işlevi hâkimdir ve nesne veya kişilerin betimlemelerine çokça yer verilir. Betimlemelerin romanlardaki bu yeri uzak bağdaştırmaların roman türünde sayıca fazla yer kaplamasına sebep olmuştur.

5.1.5.4. Bütün Sınıf Düzeylerinde Tiyatro Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10, 11, 12. sınıflar) ders kitaplarında 4 sınıf düzeyinde 13 tiyatro metni olup bu metinlerde 23 uzak bağdaştırma yer almıştır. Uzak bağdaştırma içerme durumuna göre dört sınıf düzeyinde verilen metinler incelendiğinde; 9. sınıfta 11, 10.sınıfta 1, 11. sınıfta 6 ve 12. sınıfta 5 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Bu bulgular göz önüne alındığında sınıf düzeylerinin artışı ve tiyatro metinlerinde uzak bağdaştırma kullanımı arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir. Tiyatro metinlerinde yer verilen uzak bağdaştırmaların öğrencilerin bilişsel gelişimine paralel olarak artmadığı görülmektedir.

Metin başına düşen uzak bağdaştırma sayılarına bakıldığında her bir tiyatro metnine 1,76 uzak bağdaştırma düşmektedir. Bu oranın bütün kitaplarda da ortak olan diğer 3 metin türüne kıyasla daha düşük olmasının sebebi, tiyatro metinlerinde konuşmacıların sözlerinin doğrudan metne aktarılması olarak gösterilebilir. Yani yazar genellikle başka bir bakış açısına ihtiyaç duymaz ve söylemlerin öncesinde verilen kısa betimlemeler dışında betimlemeye de başvurmaz.

5.1.5.5. Bütün Sınıf Düzeylerinde Masal / Fabl Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Masal / Fabl türleri sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer almıştır. Bu kitapta, "masal / fabl" metin türlerinden 2'si masal, 2'si fabl olmak üzere 4 metne yer verilmiştir. Bu dört metinde toplam 15 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Metin başına en çok uzak bağdaştırma düşen masal/fabl türünde metin başına 4,25 uzak bağdaştırma düştüğü bilgisine bulgularda yer verilmiştir. Gerek dilin sanatsal işlevinin etkili olması gerek masal/fabl türlerinin gerçek üstü olayları içermesi gerekse de cansız varlıklara veya hayvanlara insani özellikler yüklenebilmesinden ötürü masal/fabl türlerinin uzak bağdaştırma içermeleri beklenen bir durum oluşturmuştur.

5.1.5.6. Bütün Sınıf Düzeylerinde Biyografi / Otobiyografi Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Biyografi / otobiyografi türlerine sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu kitapta "biyografi - otobiyografi" türlerinden 3 adet metin yer almıştır. Bu metinlerin birincisi biyografi, ikincisi otobiyografi, üçüncüsü ise tezkire türünde verilmiştir. Bu metinlerde toplamda 11 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Biyografi / otobiyografi türleri metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı

3,66 ile metin başına en çok uzak bağdaştırma düşen 3. metin türü olmuştur. Biyografi / otobiyografi türlerinin bilgi verme amacıyla yazılmış olmalarına rağmen uzak bağdaştırma açısından zengin olmasının sebebi olarak "Cahit Sıtkı Tarancı" başlıklı biyografi metninin edebi bir dille yazılmış bir biyografi olması gösterilebilir.

5.1.5.7. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mektup / E-posta Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Mektup / e-posta türlerindeki metinlere sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf seviyesinde 4 adet mektup, 2 adet e-posta örneğine yer verilmiştir. Bu metinlerde toplam 2 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı 0,33 olmuştur.

E-posta metinleri, mektupların elektronik ortamdaki hali olarak görülebilir. E-postaların yaygın kullanım alanları iş, eğitim, alışveriş, duyuru vb. durumlardır. Bu durumlar için ise gönderilen iletinin anlaşılır, açık bir anlatıma sahip olması beklendiğinden uzak bağdaştırmalar açısından zengin bir tür olamayacağı düşünülebilir. Bu kitapta da verilen e-posta metinlerinde uzak bağdaştırma tespit edilememiştir.

Mektuplar yazılış amacına göre özel mektup, edebi mektup, resmi mektup ve iş mektubu olarak sınıflandırılabilir. Resmi mektup ve iş mektubu türleri isimlerinden de anlaşılacağı üzere uzak bağdaştırma içermesi diğer türlere göre daha zor olan türlerdir. Mektup türünde tespit edilen 2 uzak bağdaştırma örneği de edebi mektuplarda tespit edilmiştir.

5.1.5.8. Bütün Sınıf Düzeylerinde Günlük / Blog Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Günlük / blog türündeki metinlere sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde günlük/blog türlerinde 4 metne yer verilmiştir. İkisi günlük, ikisi blog türünde verilen bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayısı 11'dir. 11 uzak bağdaştırmanın 8'i günlük türünde olup "Gündökümü" adlı metinde tespit edilmiştir. Günlük / blog türlerinde metin başına 2,75 oranında uzak bağdaştırma düşmektedir.

5.1.5.9. Bütün Sınıf Düzeylerinde Destan / Efsane Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Destan/Efsane türlerine sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Destan/efsane türlerinde yer verilen metin sayısı 5'tir. Bu metinlerde toplamda 6 adet uzak bağdaştırma olduğu tespit edilmiştir. Bu türde verilen 5 metnin 4'ünde uzak bağdaştırma tespit edilmemiş olup "Üç Şehitler Destanı" adlı metinde 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Destan/Efsane türünde metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı 1,20 olarak hesaplanmıştır.

5.1.5.10. Bütün Sınıf Düzeylerinde Anı (Hatıra) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Anı (hatıra) türündeki metinlere sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf seviyesinde anı (hatıra) türünden 2 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayısı 4'tür. Metin başına düşen uzak bağdaştırma oranı 2'dir.

5.1.5.11. Bütün Sınıf Düzeylerinde Haber Metni Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Haber metni türüne sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde 3 adet haber metni yer almaktadır. Bu metinlerin hiçbirinde uzak bağdaştırma tespit edilememiştir. Bir olay ya da durum ile ilgili elde edilen bilgilerin gazete, dergi gibi yayın organları veya televizyon, radyo gibi iletişim araçlarıyla halka duyurulması gayesiyle yazılan metinlere haber metni denir. Haber metinleri tarafsız olmalıdır ve hedef kitlenin kolayca anlayabilmesi için açık, anlaşılır bir dille yazılır. Bu nedenle haber metinlerinde uzak bağdaştırma tespit edilememesi beklenen bir durumdur.

5.1.5.12. Bütün Sınıf Düzeylerinde Gezi Yazısı Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Gezi yazısı türüne sadece 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde gezi yazısı türünden 3 metne yer verilmiştir. Bu üç metinde yer alan toplam uzak bağdaştırma sayısı 2'dir. Metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı ise 0,66'dır. Bu bulgulara dayanarak Gezi Yazısı türünde uzak bağdaştırmanın çok yer almadığı söylenebilir.

5.1.5.13. Bütün Sınıf Düzeylerinde Makale Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Makale türüne sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde makale türünden 3 metin bulunmaktadır. Bu metinlerde toplamda 10'dur. Metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı ise 3,33'tür. Bulgular incelendiğinde makale türünün uzak bağdaştırma açısından zengin bir tür olduğu yanılgısına düşmek olasıdır ancak makale türü bilgilendirici bir yazıdır. Toplumsal,

bilimsel veya sanatsal bir konuda bilgi vermek amacıyla yazılan bu yazılar objektif bir üslupla yazıldığından uzak bağdaştırma içermesi beklenen bir durum değildir.

11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında verilen 3 makalenin birincisi, "Dünyada ve Türkiye'de Rüzgâr Enerjisi" adlı bilimsel makaledir ve bu nedenle söz oyunlarına başvurulmamış ve uzak bağdaştırma içermemiştir. İkinci metin, "İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe" adlı metin, yine sosyal bilimler alanında yazılmış bilimsel bir makale özelliği taşımaktadır bu metinde de uzak bağdaştırmaya rastlanmamıştır. Üçüncü metin ise Fuat Köprülü tarafından yazılmış olan "Hayat ve Edebiyat" adlı metindir. Edebiyat, sanat ve dil üzerine yazılmış olan bu makale bir gazete-dergi makalesidir. Yazar düşüncelerini özgün bir üslupla benzetmelerden, bağdaştırmalardan kısacası dilin inceliklerinden faydalanarak dile getirmiştir. Bu metinde 10 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Makalelerin uzak bağdaştırma açısından zengin bir tür olmadığı göz önüne alındığı zaman, makale türünde metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısının yüksek çıkmasında "Hayat ve Edebiyat" adlı metnin rol oynadığı görülmektedir.

5.1.5.14. Bütün Sınıf Düzeylerinde Sohbet ve Fıkra Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Sohbet ve fıkra türlerine sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde sohbet ve fıkra türünde 4 adet metin yer almıştır. Bu metinlerde toplamda 6 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Metin başına düşen bağdaştırma oranı ise 1,50 olarak hesaplanmıştır.

5.1.5.15. Bütün Sınıf Düzeylerinde Eleştiri Türündeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Eleştiri türüne sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde eleştiri türünde 3 adet metin yer almıştır. Bu metinlerde

toplamda 4 adet uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Metin başına düşen uzak bağdaştırma oranı 1,33 olarak hesaplanmıştır.

5.1.5.16. Bütün Sınıf Düzeylerinde Mülakat ve Röportaj Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Mülakat ve röportaj türlerine sadece 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde mülakat ve röportaj türlerinde 3 metin yer almıştır. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayısı 11, metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı ise 3,66 olarak bulunmuştur.

Mülakat / röportaj türleri, bilgi verme amacıyla yazılan türlerdir ve bu nedenle uzak bağdaştırma kullanımı açısından zengin olması beklenmemesine rağmen 11 sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki mülakatlarda ele alınan konular bu sonucu doğurmuştur. Örneğin, 11 sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki "Sami Paşazade Sezai Bey" başlıklı metin, Tanzimat Dönemi sanatçılarından Sami Paşazade Sezai ile yapılan bir mülakatta sanatçının bazı şair ve yazarlar hakkındaki görüşlerini ifade ettiği bölümden alınmıştır. Yine "Abdülhak Şinasi Hisar" başlıklı metinde yazar Mustafa Baydar**,** Abdülhak Şinasi Hisar'a edebiyat ve sanat ile ilgili görüşlerini sormuştur. Mülakat türü tek başına ele alındığında uzak bağdaştırmalar yönünden zengin olması beklenmezken konuların ve ele alınan kişilerin edebiyatla ilgili olması bu araştırmada "mülakat" türünün uzak bağdaştırmalar yönünden zengin bir tür sınıfına girmesini mümkün kılmıştır.

5.1.5.17. Bütün Sınıf Düzeylerinde Deneme Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Deneme türüne sadece 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu düzeyde deneme türünden 4 metne yer verilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayısı toplamda 7, metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı ise 1,75 olarak bulunmuştur.

5.1.5.18. Bütün Sınıf Düzeylerinde Söylev (Nutuk) Türlerindeki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Söylev (nutuk) türüne sadece 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde söylev (nutuk) türü 4 adet metinle temsil edilmiştir. Bu metinlerde yer alan uzak bağdaştırma sayısı 6'dır. Metin başına düşen uzak bağdaştırma oranı ise 1,50 olarak tespit edilmiştir. Söylev, hitap ettiği kitle tarafından anlaşılır olması amacıyla sade, açık bir dille yazılır ve bu nedenle söylev türünün uzak bağdaştırma kullanımı açısından zengin bir tür olmadığı yorumu söylenebilir.

Sonuç olarak; Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı (9, 10, 11, 12. sınıflar) ders kitaplarında toplam 18 metin türüne yer verilmiştir. Şiir, tiyatro, roman ve hikâye türleri 4 sınıf düzeyinde ortak olarak yer alan türler olmuştur. 18 metin türünde toplamda 381 uzak bağdaştırma tespit edilmiştir. Uzak bağdaştırmanın sayıca en çok olduğu türler sırasıyla şiir, hikâye, roman ve tiyatro olmuştur. Haber metni türünde ise uzak bağdaştırma örneğine rastlanmamıştır. En az oranda uzak bağdaştırma içeren diğer türler, gezi yazısı ve mektup/e-posta türleri olmuştur.

Bu çalışmaya paralel olarak Taşdemir (2016); 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yakın ve uzak bağdaştırmaları incelediği çalışmasında uzak bağdaştırmaların en fazla şiir türü metinlerde yer aldığı sonucuna varmıştır. Şiir metinlerinden sonra, uzak bağdaştırmalar açısından ikinci sırada bilgilendirici türden metinler yer alırken öyküleyici türden metinler son sırada kaldığı sonucuna varmıştır. Tokdemir (2011) ise İlköğretim (6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe Ders Kitaplarındaki metinlerin bağdaştırmalar yönünden İncelendiği çalışmasında en çok uzak bağdaştırma içeren metin türünün "biyografi" olduğu sonucuna varmıştır.

Metin başına düşen uzak bağdaştırma sayılarına göre en çok uzak bağdaştırma içeren tür masal / fabl olmuştur. Bunu ikinci sırada hikâye, üçüncü sırada mülakat / röportaj ve biyografi / otobiyografi türleri takip etmiştir. Verilen 18 metin türündeki 145 metinde en çok uzak bağdaştırma içeren metin, 16 uzak bağdaştırma ile Atilla İlhan'ın "Acı Ninni" adlı şiiri olmuştur. Bu sonuçlar göz önüne alındığında soyut

düşünme becerilerini geliştirmesi açısından en verimli türlerin masal / fabl, hikâye, mülâkat / röportaj ve biyografi / otobiyografi türleri olduğu görülmektedir.

5.1.6. Ortaöğretim Türk Dili Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerde Kullanılan Bağdaştırmaların Dağılım Oranlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Türk Dili ve Edebiyatı dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeyinde yer verilen 145 metinde tespit edilen uzak bağdaştırma sayısı; 9. sınıf kitabında 99, 10. sınıf kitabında 60, 11. sınıf kitabında 91 ve 12. sınıf kitabında 131 olmak üzere toplamda 381'dir. Tokdemir(2011), "İlköğretim (6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bağdaştırmalar Yönünden İncelenmesi" isimli yüksek lisans çalışmasında, 3 sınıf düzeyinde 56 uzak bağdaştırma tespit etmiştir. Taşdemir(2016) ise "5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yakın ve Uzak Bağdaştırmalar ve Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bağdaştırma Algıları'' isimli yüksek lisans tezinde 4 sınıf düzeyinde toplamda 130 uzak bağdaştırma tespit etmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında tespit edilen uzak bağdaştıma sayısıyla ciddi bir fark olduğu görülmektedir. Bu farkın sebebi olarak öğrencilerin, soyut düşünme becerilerinin gelişimlerine paralel olarak metinlerin de ağırlaştırılması ve edebi yönden daha nitelikli eserlerin Edebiyat kitaplarında yer alması gösterilebilir.

Bu çalışmada, en çok uzak bağdaştırma bulunduran kitap 131 uzak bağdaştırma ile 12. sınıf olurken en az uzak bağdaştırma bulunan kitap 60 örnekle 10. sınıf ders kitabı olmuştur. 10,11 ve 12. sınıf ders kitaplarındaki uzak bağdaştırma kullanımı ve sınıf düzeylerinin artması arasında anlamlı bir ilişki varken 9. sınıf ders kitabının içerdiği uzak bağdaştırma sayıları da hesaba katıldığında aynı yorum yapılamamaktadır. Bu durumda 9, 10, 11 ve 12. sınıf ders kitaplarındaki uzak bağdaştırma kullanımı ve sınıf düzeylerinin artışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır yorumu yapılabilir. Bu duruma sebep olarak 9. sınıf ders kitabında yer alan metin türlerinin uzak bağdaştırma kullanımı açısından zengin olması gösterilebilir. Örneğin masal/fabl türü metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı bakımından en zengin metindir.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki (9.10,11 ve 12. sınıflar) uzak bağdaştırmaların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmasında metin başına düşen bağdaştırma sayılarına bakıldığında; 9. sınıf ders kitabında metin başına düşen uzak bağdaştırma sayısı 3.41 olmuştur. 12. sınıf ders kitabında bu sayı 3.27, 11. sınıf ders kitabında 2.39 ve 10. sınıf ders kitabında 1.55 olmuştur. Soyut düşünme becerilerini arttırıcı etkisi olan uzak bağdaştırmaların kullanımının sınıf düzeyi arttıkça artması beklenirken yukarıdaki bulgulara bakıldığında Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında uzak bağdaştırma kullanımı ve sınıf düzeylerinin artması arasında bir ilişki bulunmadığı söylenebilir.

Tokdemir(2011), çalışmasında ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yer alan metinlerde uzak bağdaştırma kullanımının en çok 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle de çalışmada uzak bağdaştırmaların kullanımı açısından, sınıf düzeyleri arasında düzenli bir artış görülmediği sonucuna varılmıştır.

Taşdemir(2016) ise "5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yakın ve Uzak Bağdaştırmalar ve Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bağdaştırma Algıları'' isimli yüksek lisans tezinde sınıf düzeyi arttıkça uzak bağdaştırma sayısının arttığı sonucuna varmıştır. Yani sınıf düzeyinin artışı ile ders kitaplarındaki uzak bağdaştırma oranının artışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Yukarıda yer verilen ortaokul ders kitaplarında uzak bağdaştırmaların incelendiği çalışmalarda uzak bağdaştırma kullanımının sınıf düzeylerine göre artışının kullanılan ders kitaplarına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) uzak bağdaştırmaların sınıf düzeylerine karşılaştırıldıklarında uzak bağdaştırmaların öğrencilerin bilişsel gelişimine uygun olarak artmadığı sonucuna varılmıştır. Uzak bağdaştırmaların soyut düşünme becerisini geliştirmesi bakımından en verimli sınıf düzeyi 12. sınıf olurken uzak bağdaştırmaların soyut düşünme becerisine en az katkısı ise 10. sınıf düzeyinde olmuştur.

Sonuç olarak, uzak bağdaştırma kullanımı açısından Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) karşılaştırıldığında uzak bağdaştırma

kullanımının öğrencilerin bilişsel gelişimine uygun olarak artmadığı ve uzak bağdaştırma kullanımı açısından en verimli sınıf düzeyinin 12. sınıf olduğu ortaya konulmuştur. Uzak bağdaştırma kullanımı açısından 4 ders kitabındaki metin türleri karşılaştırıldığında en çok uzak bağdaştırmanın şiir türünde olduğu ancak metin başına düşen uzak bağdaştırma oranları göz önüne alındığında masal / fabl ve hikâye türlerinin uzak bağdaştırma içermesi açısından en verimli türler olduğu sonucuna varılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Bu başlık altında uzak bağdaştırma kullanımı ile ilgili olarak ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulacaktır.

Ders kitabı yazarlarına yönelik öneriler;

- Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları hazırlanırken öğrencinin bilişsel gelişimi göz önünde bulundurularak, uzak bağdaştırma oranları kademeli olarak artacak bir şekilde yapılandırılabilir.
- Uzak bağdaştırmaların öğrencilerin dil becerilerinin ve soyut düşünme becerilerinin gelişimine olan katkıları göz önüne alındığında ders kitapları hazırlanırken uzak bağdaştırma kullanım oranları, metin seçimlerinde aranması gereken bir ölçüt olarak ele alınabilir.
- Ders kitaplarında uzak bağdaştırma ile ilgili etkinliklere yer verilebilir.

Öğretmenlere yönelik öneriler;

- Öğrenciler, metinlerde yer alan uzak bağdaştırmalarla ilgili düşünmeye teşvik edilebilir.
- Uzak bağdaştırmaları içine alan yazma etkinlikleri düzenlenerek öğrencilerin soyut düşünme becerileri geliştirilebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- İlkokul ders kitaplarında kullanılan uzak bağdaştırma oranlarını tespite etmeye yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Çocuklara yönelik yazılan kitaplarda kullanılan uzak bağdaştırma oranlarını tespit etme amaçlı çalışmalar yapılabilir.
- Uzak bağdaştırmaların işlevleriyle ilgili çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abiç, T.(2020). Nazım Hikmet'in '835 Satır' Kitabında Alışılmamış Bağdaştırmalar Üzerine Bir İnceleme. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, 147-162.

Aksan, D. (2020). *Anlambilim.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Başol, G.(ed). (2008). Bilimsel araştırma süreci ve Yöntem. *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 113-143). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Botha, E. (2009). Eğitimde metafor neden önemlidir? *Güney Afrika Eğitim Dergisi*, 431-444.

Büyüköztürk, Ş. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Çalışkan, N. (2013). Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi . *Bilig* , 95-122.

Demir, G. Y. (2018). *Dilin Belirsizliği.* İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Dinçer, A. (2004). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , s. 231-242.

Duman, M. A. (2019). *Cicero ve Hegel'in Metafor Anlayışları.* Ankara: Gece Kitaplığı.

Eker, Ö. (2020). Kutadgu Bilig'de Kanal Metafor İpek Gönder- Diken İşle-. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (Türklad) , 4* (1), s. 108 - 119.

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi.* Ankara: Bayrak Basım Yayın.

Erkınay Tamtamış, H. K. (2021). Türkçede Eş Adlılık . *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* , 5 (1) , 619-653. DOI: 10.34083/akaded.899583.

Filazi, G., Çuhadar, S., Karaca, D., Bozbıyık, N., & Baycanlar, M. *Ortaöğretim 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı.* MEB.

Geçgel, H. (2004, Haziran 17-19). İkinci Yeni Şiirinde Sapmalar. Uluslararası IV. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu.

Günay, D. (2017). *Metin Bilgisi.* İstanbul: Papatya Yayıncılık.

İspirli, Ö. L. (2014). *Almanca ve Türkçede Eğretileme Süreci.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2015). *Metaforlar, Hayat, Anlam ve Dil.* (G. Y. Demir, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

MEB. (2018). Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı.

Naz, H. (2012). *Asaf Halet Çelebi'nin Şiirlerinde Sıra Dışı Bağdaştırmalar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Onan, B. (2017). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları.* Ankara: Nobel Yayınevi.

Onan, B. (2020). *Kuramdan Uygulamaya Anlam Bilimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Onan, B., & Tiryaki, E. N. (2012). Türkçede Örtülü Anlam Oluşturan Unsurlar ve Ana Dili Öğretimindeki işlevleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bililer Enstitüsü Dergisi* , 228.

Ottati, V. C., & Renström, R. A. (2010, Eylül). Metaphor and persuasive communication: A multifunctional approach. *Social and Personality Psychology Compass , 4* (9).

Özbay, M. (2015). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri 1.* ANKARA: Öncü Kitap.

Özbay, M. (2015). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri 1.* Ankara: Öncü Kitap.

Sağaltıcı, N. (2009). *Söz Sanatları.* Adana: Ekrem Ofset.

Şen, Ü. S. (2010). Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 5* (1), 343-360.

Taşdemir, E. (2016). *Taşdemir,E.(2016).5, 6,7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yakın ve Uzak Bağdaştırmalar ve Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bağdaştırma Algıları.* Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tekecioğlu, H. (2019). Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilişsel Ve Üstbilişsel İşlevler Üzerine Bir Değerlendirme. *Eğitim Bilimleri Enstitüsü* , 13.

Temizkan, M. (2010). Türkçe Öğretiminde Yaratıcı Yazma Becerilerinin Geliştirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (27), 621-643.

Thilbodeau, P. H., Matlock, Y., & Flusberg, S. J. (2019). *Metaforun İletişimdeki ve Düşünmedeki Rolü*. https://doi.org/10.1111/lnc3.12327 adresinden alınmıştır

Tokdemir, N. (2011). İlköğretim (6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe Ders Kitaplarınd0aki Metinlerin Bağdaştırmalar Yönünden İncelenmesi.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). HATAY: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkoğlu, S. (2013). Rimbaud'nun Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar. *Turkish Studies , 8* (10), 671-684.

Yağız, O., & Yiğiter, K. (2010). Dil, Düşünceve Dil Öcretimi Eksenindemetafor. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi , 0* (16), s. 239.

Yamanoğlu, M., & Hanoğlu, L. (2016, Eylül 30). Ağustos 20, 2021 tarihinde https://bilisselnorobilim.medipol.edu.tr/:https://bilisselnorobilim.medipol.edu.tr/2016/09/05/metafor-ve-beyin/ adresinden alındı

Yıldırım, A. D. (2005). *Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde Sıradışı Bağdaştırmalar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. (2015). Kadı Burhaneddin Divanında "Benze-" Fiilinin Sıra Dışı Kullanımı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* , s. 247-261.

Ek 1: MEB Yayınları Ortaöğretim (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Tespit Edilen Uzak Bağdaştırmalar Listesi

9. SINIF

1. *Beş on gün çarşı sokak gezdikten sonra, tanıdık çehre, alışabileceğiniz yer bulamamaktan bezer, odanıza girer, yalnızlığın içine sinersiniz.*

2. *Çam dallarında sallanan bir tırtıl torbası gibi kafanızın içi mütemadiyen, gece gündüz kıvrılıp bükülen soğuk temaslı düşüncelerle dolu,*

3. *Can sıkıntısının bir sesi vardır;*

4. *eskiyiveren gönlünüzde incecik tozların içinize biriktiğini hissedersiniz.*

5. *Rasathaneler nasıl gökleri ve yıldızları temaşa için havaya uzanmış birer fen gözü , zemine eğilmiş birer tecrübe gözlüğüdür.*

6. *Buldok, değişiklik olsun diye, sanki asıl yüzüne korkunç, gamlı, bedbin bir karnaval maskesi geçirmiş bir köpektir.*

7. *Kış, Ada'nın bir tarafında yerleşebilmek için…*

8. *….öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış,*

9. *o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu.*

10. *Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor.*

11. *kalın kalın bir gülmesi...*

12. *toprak anamızın koyu yeşil saçlarını*

13. *Yolumun karanlığa saplanan noktasında,/*

14. *Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.*

15. *serseri kaldırımlar.*

16. *İçimde damla damla bir korku birikiyor;*

17. *Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...*

18. *Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;*

19. *Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.*

20. *Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.*

21. *Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!*

22. *;/ İki yanımdan aksın, bir sel gibi fenerler.*

23. *Yolumun zafer tâkı*[3]*, gölgeden taş kemerler.*

24. *Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.*

25. *Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,*

26. *Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi...*

27. *Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla...*

28. */ Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!*

29. *Gamla örtülü bayırlar, çıplak değil.*

30. *Yeşeren senin yaşamandır,/Yaprak değil.*

31. *Utanır elin ayağın,/Korkarsın yakından görsen,*

32. */ Ağır bir aydınlık, bildiğin şafak değil.*

33. *Öyle dalmış ki yüzyıllar süren uykusuna,/*

34. *Dertle, sefaletle yüklü, Siyah leşlerle kararmış,*

35. *Vakte şahadet edercesine yükselmiş,/ Akşam parıltısından, bütün zaferler üzerine,/ Dağlar dalgalanmakta, bayrak değil.*

36. *Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirid oynarken, eski hamam içinde...*

37. *Günün birinde babasını elinden alınca bir korku gelip dalına binmiş.*

38. *korkuyu dallarından atıp işlerinin başına geçmişler;*

39. *Tasa dediğin ne korkuya benzer, ne kuruntuya; ismi var, cismi yok bir kuştur o!*

40. *Tasa kuşunun gözlediği de bu değil mi! Kaşla, göz arasında varıp kanatları arasına almış onu...*

41. *Bu tasa yetmiyormuş gibi, bir de açlık gelip kapısını çalmasın mı!*

42. *güldükçe güller açıyormuş yanağında; söyledikçe, bülbüller şakıyormuş dudağında...*

43. *Toğranuridi arpa arpa teni/ Gözi görince bir avuç samanı*

44. *Odlu gözler ü gerlü göğüzler*

45. *bilge eşeğe*

46. *"Bugün otlakta göğüslerini gererek yürüyen besili, kuvvetli öküzler gördüm. Başlarında sultanlık tacı vardı.*

47. *Pir eşek*

48. *Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh*

---

[3]Tak: Millî bayramlarda veya önemli bir olayı anmak için düzenlenen şenliklerde, geçit yapılacak caddelere geçici olarak kurulan, yazılar ve çiçeklerle süslenen kemer.

49. *Yirmürü inleyü didi iy pîr*

50. *Bereket fare usta*

51. *kendi gibi ihtiyar ve çürük evi eski mahrumiyetlerin acısını çıkarmak ister gibi çılgın bir neşe ve şenlik içinde kalkıp kalkıp oturuyordu.*

52. *çılgın kahkahalar,*

53. *karısına olan zaafı yüzünden yahut daha başka sebeplerden kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır…*

54. *Fakat çehresi tekrar sertleşti, ağır ve tutuk bir tavırla…*

55. *Fikret titiz, acı bir tavırla*

56. *vahşi bir kinle…*

57. *ağzından kelimeler miskalle çıkacaktı.*

58. *duyguların gülümsediği bir sesle..*

59. *dost gözlerle*

60. *dramatik havaya*

61. *Onun ruh yapısı maceranın insan yönüne, erkeksiz kalan ev'e,*

62. *en parlak ve en değerli ifadesi*

63. *gönül bağlayıcı*

64. *hayatı çapındaki bu karardan*

65. *KÖSEM (keskin, Murat'ı göstererek):*

66. *Yüreğimin yanı başında ikinci bir yürek olmuş da, birincinin sezip kavrayamadığı bir şeyi duyurmak için telaşlanıyor sanki.*

67. *siyaset kılıcına lokma edilerek.*

68. *uykunun en koyu, en tatlı saatinde..*

69. *Şeytan yakınında dolaşıyor! Sakın ayak uydurayım deme!..*

70. *ortada dönen bir laf da var!.*

71. *yüreğini bozma!*

72. *kısmetin etrafında dolaşıyor!*

73. *büyükanneye karşı yumuşak)*

74. *İçine kapalı, hayal gibi sessiz;*

75. *kökleşmiş istekleri*

76. *zarif lirizmiyle*

77. *"Geniş Batı kültürünü Türkçe kalıplara dökerek kendi duyguları ile millileştiren ozandır.*

78. *"Bugünkü dil keşmekeşi içinde Tarancı'nın dili dört başı mamur ne demek istediğini bilen berrak ve akıcı bir dildir.*

79. *Ondan çok gözü çekenler oldu,*

80. *"Cahit Sıtkı'da, elbette bütün yenileşme şiirimizde olduğu gibi, batıdan esen yellerin kokularını almak olağandır. Ama onun şiirinde, bu koku, Türkçeden ve Anadolu'dan geçerek gelmektedir,*

81. *Türkçeye getirdiği cemrenin özelliği buradadır.*

82. *Dala değen, insancı şiirin cemresidir, ama açan, kendi tarihimizin, kendi dilimizin, kendi insanımızın baharıdır.*

83. *cin gözlü,*

84. *İsviçre, daha doğrusu Cenevre, korkunç bir fırtınanın ortasında bir sal, bir sığınak.*

85. *Cenevre sefaları, "servet-i kazibe"nin son kırıntıları,*

86. *Zülfünle hatun 'ilm-i vefâ bahsin ider hep /Biri kara câhil birisi cehl-i mürekkeb*

87. *geleneksel sesi işitmiş oluyorlar.*

88. *nâ-mülâyim sözler işidesin.*

89. *Bozkır, yazın geldiğinin farkında.*

90. *Ankara'da yaz başlangıcı böyle mattır.*

91. *Selçuk, coğrafya kitaplarının deyimiyle, 'rejimi düzenli' bir ırmaktır. Ama Anadolu'da olduğundan, taşmaya hazırdır hep. İstemese de.*

92. *Yapraklarıyla koca ağaçlar bir çırpıda geçiveriyor ayaklarınızın altından. Dünya da sizinle ötelere savruluyor.*

93. *Yaşama açlığı, gördüğüm bütün çocuklarda "had safhada".*

94. *Kim bilir o kıpkırmızı, alımlı gençliğinde kaç sürücünün köylülere çalım satmasını sağlamıştır?(Kamyon)*

95. *Geçen yıl, emekli olmuş.(Kamyon)*

96. *Yılkıya bırakılmış bir at gibi başkalarının düşlerinde koşacak, köpükler içinde durmadan koşacak.*

97. *Çay, sabah kahvaltısından başlayıp günün her saati hayatımızda bize eşlik ediyor.*

98. *Ne kadar ince bir davranış ne güzel bir âdetmiş...*

99. *Hoş geldin kış.*

10. SINIF

100. *O yiğit üzerine dehşetli kara feryat koptu.*

101. *Çözemeyince ateşli bir ah çeker.*

102. *Aşkda bulunur revâc-ı bâzâr*

103. *Kız nergis-i mest edüp füsûn-sâz /Oğlana satanda şîve vü*

104. *Zülfeyn-i müselseli girih-gîr/ Cân boynına bir belâlı zincir*

105. *Her kirpiği bir hadeng-ı hûnrîz / Peykân-ı hadengi gamze-i tîz*

106. *Deryâ-yı belâ cebîn-i pâki /Çîn-cünbiş-i mevc-i sehm-nâki*

107. *Çeşm-i siyehine sürmeden âr/ Hindûsına hem giriftâr*

108. *Şimşâd-ı latîfine mürekkeb/ Sîb-i zenah u türünc-i gabgab*

109. *Endâmı latîfe-i ilâhî/ Deryâ-yı letâfet içre mâhî*

110. *Râh u revişi müdâm gamze / Başdan ayağa tamâm gamze*

111. *...sevginin safa çimenleri üzerine temellerini gül dalından, kararsız sevda heveslerine karşı camlarını nurdan, binasının temelini gülden yaptığı ve döşediği evlilik sarayının çöküşü…*

112. *.....bakışlarda bir gökkuşağı oluşturduğu sırada*

113. *Doğulu bir sevgili olan güneş sırma saçlarını kararsız bir safa içindeki denizin üzerine dökerek ışıklı yollar, altın işlemeli izler açtığı gibi karşı taraftaki uzaktan uzağa görünen sudan ibaret ufukları da âşıkane biçimde heyecanlandırıyordu.*

114. *gerçeğin hayal kırıcı eli*

115. *Atsa ajun ugrap ok/ Taglar başı kertilür*

116. *irinçig kışıg sürdi yazkı esin /yaruk yaz yana kurdı devlet yasın*

117. *Zorlukları yumuşasın, derinlikleri ve en dipteki noktaları açıklansın diye hikmetler, seciler, atasözleri, şiirler, recezler ve nesirlerle süsledim.*

118. *Aşk denizine daldırır*

119. *Zülfü perişânım kal melil melil*

120. *Ayrılık şerbetin ver melil melil*

121. *murâdım şem'i yanmaz mı*

122. *kara bahtım uyanmaz mı*

123. *Düşdi çemende berg-i dıraht i'tibârdan*

124. *(Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecride girdiler*

125. *Âfitâb-ı devlet-i şâh-ı cihân-ârâ mıdır?*

126. *Vasf-ı bûy-ı hulkı mı satr-ı hat-ı şâ'irde yâ /Mevc-i deryâ-yı sühanda anber-i sârâ mıdır?*

127. *Dürr-i nazmım çarha mengûş olsa bilmez rûzigâr /Şi'r-i Nef'î midir ol yâ kevkeb-i Şi'râ mıdır?*

128. *Nûr-ı mevvâc- meânî mi sözümde berk uran /Yâ libâs-ı nazmımın bir âteş-i hârâ mıdır?*

129. *Fikr-i pür-mazmûn mıdır âyine-i tab'ımda yâ /Aks-i nakş-ı kâr-gâh-ı âlem-i bâlâ mıdır?*

130. *Uzanırlar korkak boşluğa sere serpe*

131. *İklimler yeni doğmuş, rüzgârlar körpe.*

132. *Tarihin kulaklarında altın küpe*

133. *Herkes uzandığı yerde yeşermiş.*

134. *Gülümserdi denizden fazla, /Susardı deniz kadar.*

135. *Peşinden bizler de kanatlandık.*

136. *Ama işkencenin kamçısıyla bilenmiş sabrı yavaş yavaş yumuşayarak bu sinek ısırıklarına teslim oldu.*

137. *Soğuk!... Kışın tipilerle esen rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar,*

138. *terbiye süsü*

139. *...Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu.*

140. *...öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtı ile Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış mütecessis bir baş gibi yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş miğfer ile örtülü cesim başları yükseliyor, minarelerin semalara fışkırmak isteyen birer beyaz fevvare şeklinde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde güya ihtizaz ediyor; biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda; nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren -yerlerinden oynuyorlarmış, bazen yekdiğerine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış vehmini veren- Adalar...*

141. *...o vakit üzerine güneşin bir donuk rengi dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.*

142. *Yalnız ileride direklerle bacanın birer serseri şeklinde yürüyen gölgelerine zulmetler içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu.*

143. *Ahmet Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanatlarını çırpa çırpa, bu siyahlıkları semalardan denizlere döktüğünü hissediyor, görüyor, onların sukûtu feşfeşesini işitiyordu.*

144. *Bir bârân-ı elmas altında inkişaf ederek şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..*

145. *İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir bir sekerat zemzemesiyle boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hulya hayatının üzerine çekilen bir matem kefeni değil miydi?*

146. *İniyor, bitmeyen bir sukût ile, zulmetleri tabaka tabaka yararak, şu siyah dalgaları kütle kütle sırtına alarak, yavaş yavaş, muntazam bir ahenkle, ademe tam bir teslimiyetle iniyordu.*

147. *... gözlerinde boyu kadar yüksek bir nazarla..*

148. *Solgun, yorgun teni kızıl bir dalga yayıyordu.*

149. *Hâlâ tepemden akan ıstırap ve isyanla..*

150. *En çok arada bir iki kazma gibi sarı dişi, yırtıcı bir istihza ile gösteren gizli ağzı insanı işgal ediyordu.*

151. *Salime Hanım, hepimize yüksekten bakan kartal başlı Salime Hanım…*

152. *Salonda soğuk bir sükûn hâsıl oldu.*

153. *İnsafına turp sıktığım herifi.*

154. *..gözlerimi geçmişe çevirdiğimde*

155. *..ne olursa olsun bir şey doğurmak istiyordu.*

156. *...ürkütücü ve engin bakışlı,*

157. *.... fısıldaşanlarımız, büsbütün susanlarımız ve derin kaygılar içine gömülenlerimiz vardı.-*

158. *Kilometrelerce uzanan bu kıyılarda turistik oteller, şipşirin evler, renk renk tenteli lokantalar, gazinolar, plajlar hayal ederken, bir de bakıyorsunuz üç beş Yörük çadırı, kapkara bir sefalet manzarası.*

159. *Gözleri alev alev kin saçıyordu kadıncağızın.*

11. SINIF

160. *arkasından acı bir hışırtı ile akan topraklar*

161. *Feyzi Bey, Allah sizi inandırsın, o Yeni cami minareleri yok mu birbirine dokunuyor ayrılıyor, dokunuyor ayrılıyor, o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye kaynar gibi böyle kaynıyordu.*

162. *O mavnalarda ne kadar yemiş varsa hepsi dansa kalkmış.*

163. *Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu..*

164. *Çakal gibi ciğeri beş para etmez korkak bir düşmana!*

165. *katılmış katılığın sesi geliyor.*

166. *Dertleri künye ise ezbere okurum.*

167. *Birden bütün yıldızlar dökülüyor.*

168. *.. yelle birlik yıldız kokusunu sokuyorum içeri,*

169. *Hasta bir ışığın altında duran kâtipten başkası yok ortalıkta.*

170. *Oda kokuyor. Çarşaf, diş macunu, uyku kokuyor.*

171. *Pencereyi açıyorum. Deniz, yıldızlı deniz doluyor odaya.*

172. *İçeri çekiliyorum, deniz seyreliyor.*

173. *Bunun da gözlerinde bir parçam kaldı.*

174. *Parçalarımı toplarken, bunun gözlerinde, yeşillerin dibinde kalanını da bulmak, unutmamak gerekecek*

175. *Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır*

176. *Muhammerdir ser-â-pâ mâyemiz hûn-ı şehâdetden*

177. *Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet/*

178. *Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim/Ayırmaz sâdıkân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden*

179. *Civân-merdân-ı milletle hazer gavgâdan ey bî-dâd/Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamiyyetden*

180. *Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyet/Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretden*

181. *Küçük, muttarid, muhteriz darbeler*

182. *Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir.*

183. *Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.*

184. *Öter gûş-ı rûhumda boş bir enîn*

185. *Bir beyaz lerze,*

186. *Ey kulûbun sürûd-i şeydâsı,*

187. *Ey kebûterlerin neşîdeleri,*

188. *Dök ey semâ, revân-ı tabîat gunûdedir.*

189. *Bir tûde-yi zılâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd...*

190. *Ey dest-i âsumân-ı şitâ,*

191. *Her sûda hayâlim gibi pûyân oluyor kar,*

192. *Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar*

193. *Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun,*

194. *Karlar, bütün ezhârı riyâz-i melekûtun.*

195. *Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümidi.*

196. *Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller*

197. *Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller*

198. *Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta.*

199. *Artık demir almak günü gelmişse zamandan,*

200. *Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan*

201. *Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.*

202. *Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!*

203. *Derdlerimiz goy dikelsin dağ olsun.*

204. *Heyder Baba, gün daluvı dağlasın,/Üzün gülsün bulahların ağlasın,*

205. *Hayatı en gizli, en karışık köşelerine kadar göstermeyen,*

206. *ruhumuzun hamlelerini anlatmayan, duygularımızı tıpkı hayatta olduğu gibi saf ve derin bir surette duyurmayan.*

207. *ahlâkî yaralarımızı açık açık aksettirmeyen bir edebiyat,..*

208. *.....hayat ile alâkası olmayan böyle bir edebiyat da zamanın nihayetsiz kasırgaları önünde süprülüp gitmeye, yahut limonluğun dar, sahte havası içinde yaşamağa mahkûmdur...*

209. *Halbuki bedii his, hislerimizin en ilâhi ve en derunîsi yâni en samimisidir: akşam rüzgârı ile inleyen bir çam ormanının karanlık hışıltıları ne kadar tabiî ise..*

210. *Bizim daha İslâmiyet dâiresine girmeden evvelki edebiyatımız, musikimiz, iptidâî olmakla beraber cemiyetin sînesinden kopan...*

211. *altın direkli otağındaki hakandan kısrak sütü sağan kadınlara kadar bütün Türkeli, ruhlarında aynı dalganın kabardığını duyarlardı.*

212. *..yabancıların göğsünden kopan seslere dâima kayıtsız kalan halk,*

213. *kendi ruhunun nağmelerini pek iyi bildiği için onu duyar duymaz derhal yüreği kabarır ve açık kalbinin bütün safvet ve samimiyeti ile o nağmelerin geldiği tarafa koşar.*

214. *Bozkırların,dağların vahşi ve yapmacıksız seslerini kaval ve kopuzla inleten edebiyat nasıl doğrudan doğruya milletin hayatından doğmuşsa,*

SOHBET

215. *...böyle derin bir meçhuller denizinde mutlaka bocalar.*

216. *İstikbali görmek marifetini, maziyi toplamak suretiyle beşeriyet içinde ilk vakanüvis kim ise o icat etmiştir.*

217. *Tahta siler gibi gacırtılı, iniltili, uzun, muğlâk, yorucu üslûpla da latîfe yapılamaz.*

218. *Birinin elinde mükemmel bir alet, bir hücum, galebe, şöhret aleti olan latîfe-gûluk öbürünün elinde bir kutu boya olur, her satır yazı kendi yüzüne bir ayrı renk sürer, güldürür, gülünç eder.*

219. *Mizah her aklın, her zekânın dokuyacağı bir kumaş değildir.*

220. *Bu bir fırçadır, dimağımızın yorucu ilim ve hayat yollarında topladığı tozları alır; nazik, ince bir iştir.*

221. *sefaletin kemirdiği evlerin*

222. *..bu mazi artıklarıyla hiç de uyuşamayan biçare başlar..*

223. *ümidi olmayanlara ümit kapıları açıyor..*

224. *ruh saltanatını*

225. *Hepsi bir medeniyet çöküntüsünün yetimleridir.*

226. *yüzünde ümide benzer bir şey parıldıyordu.*

227. *, gevşek bir gururla.*

228. *Acı bir surat takınmış*

229. *sadece soğuk bir kayıtsızlık*

230. *Cinler dişinin sinirine musallat olmuş.*

231. *peri padişahının*

232. *Kuru canım feda olsun.*

233. *asîl bir öfkesi var,*

234. *Son verecek vefasız bir ömrün günlerine.*

235. *Ölçülü bir hâtıra*

236. *İnsan fânilik sıkıntısından böyle kurtulur ve varlığının en dolgun halini yaşar.*

237. *Samim'in konuşmalarında belirginleşen çift kutuplu kavramlarla*

238. *Zengin bir hayal içinde meçhul daima malûmun en korkunç rakibidir.*

239. *Yani sayısız imkânlar arasında gerçekleşmiş ve donmuş bir imkânım.*

240. *Kemal'i öyle ateşli ve ihtilâlci bir ruhla yetiştiren de yine çevresi değil miydi?*

241. *Edebiyat-ı Cedide neslinin; sözleri çok daha enine boyuna uzatan, daha derinliğine ve ruh enginlerine sapan, daha marazî ve daha bilgiç insanlarıyla karşılaştırdığımız zaman,*

242. *edebiyatın ruhuna kadar dalabilen bir görüş*

243. *ince ince ötüyorlardı.*

244. *zevkimi okşayan yazılar*

245. *Gözlerle daldığımız bir denize ruhumuzla yüzer gibi iştirak ederek rengini, kokusunu, tadını duyarken, hem vücudunu eller, hem felsefesini dinleriz.*

246. *Ruhların denizinde yüzen hem aşkı, hem musikiyi, hulasa, Boğaziçi Medeniyeti'ni beraberce duymuş oluruz.*

247. *Edebiyat derinleşen ruhun bir samimiyetidir.*

248. *medeniyetin tatlarını duymak,*

249. *serin bir toz fışkırır.*

250. *Yıldızlara çiy düşmüştür. Yıldızlar ıslak ıslaktır.*

12. SINIF

251. . *Sessizlik vardı, derin koyu bir sessizlik.*

252. *Uzaklardan gelen bir koku-belki de leylâk- ıslak ıslak yayılıyor.*

253. *Gözleriyle kucaklardı beni,*

254. *Boğazda düğümlenen şeyler tren kalksa da ardından bağırılıyor, yahut gözlere dolup usul usul boşalıyor.*

255. *Yolcu artık gidiyor, bir daha görmemek doluyor insanın içine.*

256. *İstasyonlar birer kapalı kutudur.*

257. *Her tren hasretler, arzular yüklenir gider. Başka diyarlardan biraz sevinç, biraz aydınlık alır gider.*

258. *Üzerinden geçip giden zaman ancak istasyonlarda durur.*

259. *ama genellikle akşamüzeri ilham geliyordu ve gecenin geç saatlerine kadar yakamızı bırakmıyordu.*

260. *Caddede, kalabalık arasında kulağıma çarpan söz, bu.*

261. *Öyle, sapı kırık, taç yaprakları dökük bir ses.*

262. *Renkler sevinsin.*

263. *suları gümüşsu yansımalarla çıldırtırdı.*

264. *Şimdi, gözbebeklerine oturmuş bulanıklık aynı şey mi bilinmez.*

265. *Dudağının kıyısında aldırışsız bir gülümseme takılı oluyordu.*

266. *Gönlünde yepyeni karanfiller uç verir. Taç yapraklarının kıpırdanışını, sapların yumuşacık eğilişini, çağlayanların sesini değiştirir durur.*

267. *Direndi. Karanfillerden birini kulak ardından çekip resimli tahtanın üst başına kondurdu. Birini de henüz tomurcukta olanı, gönlünden çıkardı, alt yana kondurdu.*

268. *Coşkusu yırtılır diye ürküyordu.*

269. *da gönlündeki bir karanfile öfkeyle sarıldı, çekip alırken sapını kırdı.*

270. *Gönlünde tomur tomur yeni, pembe karanfiller açtı.*

271. *ölümün sinsiliği ona hiç gölge düşürmemişti.*

272. *, sessizlik olup yerleşmişti odalarına.*

273. *Annesinin ısıtan kokusunu duymak için iyice sokulmuştu sırtına.*

274. *Yumuşak bir haziran yağmuruydu.*

275. *büyüyen deniz.*

276. *Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık çığlığa güzelliği.*

277. *. iç yangını anılar yaratmaktan başka.*

278. *her türlü bitişik nizam yakınlıklarınızdan bir anlığına kurtulmayı düşünür müsünüz hiç?*

279. *susturun o delifişek kalbinizi, susturun ki aynı kalbiniz size o ürkünç sus çiçeği yerine kendi renk-ahenk çiçeğini sunsun.*

280. *Ne diyorum ben; susturun o kalbi diyorum, susturun, hemen yapın bunu, yapın ve kalbinizi kendi avuçlarınıza alın.*

281. *Yekpâre, geniş bir ânın/Parçalanmaz akışında.*

282. *Bir garip rüyâ rengiyle*

283. *Uyuşmuş gibi her şekil,*

284. *Başım sükûtu öğüten/Uçsuz bucaksız değirmen;*

285. *İçim muradına ermiş/Abasız, postsuz bir derviş.*

286. *Kökü bende bir sarmaşık/Olmuş dünya sezmekteyim,*

287. *Mavi, masmavi bir ışık/Ortasında yüzmekteyim.*

288. *Hasreti denizlerin, /Denizler kadar derin*

289. *Azgın, sonsuz bir deniz; /Kaygısız, düşüncesiz,*

290. *Ciğerimde bir yosun.*

291. *Ve ne titrek kalbimiz*

292. *Ve eşyamız ne küskün!*

293. *Dilsiz duran ne kadar /Eşya varsa dirilir, /Yolumuza serpilir?*

294. *Ufak böcekler gibi,/ Gezer onların kalbi, /Üstünde döşemenin.*

295. *Baktım da süzgün süzgün, /Kurşun yükünü gönlün, /Tüy gibi hafiflettim*

296. *Yeşil pencerenden bir gül at bana, /Işıklarla dolsun kalbimin içi.*

297. *Geldim işte mevsim gibi kapına /Gözlerimde bulut, saçlarımda çiy.*

298. *Gözlerin, gönlümde açan nergisler.*

299. *Düşen öpüşlerdir dudaklarından*

300. *Mor akasyalarda ürperen seher.*

301. *Yüreklerin kulakları sağır…*

302. *Hava toprak gibi gebe*

303. *uyusun ay büyüsün camlar buğulanmasın*

304. *atatürk bulvarı'nda rüyalar büyüsün /sen uyu uyusun istanbul uyanmasın*

305. *uykusunun içinde bir çığlık dağılıyor*

306. *dalgıç izzet rüyasının dibine inmiş*

307. *yirmi beş kulaçtan bir somun ekmek çıkarıyor*

308. *izzet'in gözlerini balıklar yemiş /ama nasıl büyük büyük uyuyorlar*

309. *cibâli uyanmasın kalbim buğulanmasın*

310. *şevket'in sol kaşından mürekkep akıyor*

311. *pencereler gözlerini yumuyorlar*

312. *ben şoförüm benim ellerim şoför*

313. *cibâli yorgun bir mahkûm gibi gölgeli*

314. *büyük ocaklar gibi harıl harıl uyuyorlar*

315. *şahdamarlarından kâhtane deresi akıyor*

316. *rüzgârın……acı ninnisini*

317. *bulutlar dilim dilim yüreklerini yarıyor*

318. *saklasınlar uyusun ümidleri büyüsün*

319. *Bulutlar göğsümden yükselen duman*

320. *Yaramaz ve çapkın balıkları tutabilirsin*

321. *Ağaca söyle /Gölgesini getirsin bana yolluk*

322. *Atımı istedim evin göğü gerindi*

323. *Yeşil, o solukları gibi rüzgârların*

324. *İşte ellerin o dünya kadar Akdeniz*

325. *Hansı, gecenin pancurunda Berk kuşlarım*

326. *Yitik gülüşünün açtığı sular şimdi*

327. *Ruhların içindeki müzikle karşılıklı*

328. *Bir keman kılıfı senin saçlarına sürünen yağ*

329. *Onlara anlat kadınların gözlerinin içinden geçer /Kapalı Çarşı ve Kapalı Çarşı'yı götüren saat*

330. *Şemsiyeler gibi /Felâketlerin en şakacısına açılıveren onlar*

331. *Kapalı Çarşı içinde kapalı rüya çarşıları*

332. *Kapalı Çarşı içinde öfke ve af çarşıları*

333. *Mavi gözlü bir gazete /Kapalı Çarşı içinde bulutların en senin olanı*

334. *Şüphesiz bir harita kırığı / Bir yapma deniz parçasıyla kapalı Kapalı Çarşı*

335. *Nur sarnıçları ballar koydun çöllere ruh eşiklerine*

336. *Senden kaynıyordu yine sana kapılıyor ırmakların*

337. *Sura vardıkça gövdelendim soyundum aşk duasına*

338. *Atılıyorum sırlarına açılıyor hücrelerim*

339. *Kendi kuytumda çalkıyor şerbetini ağzım*

340. *kapıların açıldığı ırmaktan /şehir değil bahçeler aksa*

341. *Kalsa kalsa /bana evlerden Behçet /balkonlardan Sezai*

342. *Ulaştığım sahiller kıyı kaldılar /Derinliğine bilme rüyasında*

343. *Bu konak Adnan'ın hayatını, kullanılmış su gibi istediği mecralardan akıtıyordu.*

344. *Adnan yalanın vatanperver olacağını bu konakta öğreniyordu.*

345. *Ve bu konaktaki teneke adamlar arasında Adnan her gün yüzünün bir kısmını kaybediyor..*

346. *Bu salonlarda onun namusu köylü çocuğu gibi toy, şaşkın, kaçacak yer arıyordu.*

347. *Adnan'ın içine sığmayan sevinç, Süheylâ'nın ayaklarının altına bütün meziyetleri seriyordu.*

348. *Paranın sağındaki sıfırlar terliyor gibi,..*

349. *Dirmit o başına dikildikçe, kafasının içinde dönüp dolanan süslü, özlü sözleri bulutların tepesine uçurdu.*

350. *Söz yerine, kâğıda gözyaşı dizdi.*

351. *Dirmit o günden sonra hep sözcüklerden bir yorgana sarındı.*

352. *Sözcüklerden bir yatağın üstünde uyudu. Sözcüklerden yapılma bir sandalyenin üstünde oturdu.*

353. *Atiye günleri sayılı binlerce sözcük oldu.*

354. *Huvat sözcük dolu şişelere baktı.*

355. *Nuğber sözcük bekledi. Zekiye sözcük ağladı.*

356. *Seyit bembeyaz takma sözcükten dişleriyle güldü. Mahmut dilini dişlerinin ardına dayayıp sözcük çaldı.*

357. *Halit sözcükleri duvarlara vurdu.*

358. *Dirmit ne yana bakacağını, hangi birini yazacağını şaşırdı. O şaşkın şaşkın dolanıp gezinirken bulutlardan sözcük yağdı. Musluklardan sözcük aktı. Akan sözcük, yağan sözcük, bakan sözcük, susup oturan sözcük, ağız üstü divana kapaklanan sözcük Dirmit'in kafasının içinde bir toplu kargaşaya dönüştü.*

359. *Sözcükleri tek tek kafasının içinden alıp yüreğine koydu.*

360. *Yüreği kafasıyla zıtlaştıysa o da zıtlaştı. Yüreği taştıysa o da taştı. Yüreği çırpındıysa o da çırpındı. Yüreğiyle birlik oldu.*

361. *Dirmit'in şiir bulan yüreği taş kesildi. "Uzaktan olsun görsün, merakım biraz olsun yensin!" demedi. "Radyoyu kırdınız, çamuru ağlattınız, defterime mi geldi sıra!" dedi.*

362. *Ne öğrenebilirdim, bana yabancı insan gibi bakıyor, yüzünde sıcak bir esinti bulamıyordum.*

363. *insanların zihinlerinin çapını gösteren bir varsayım bu.*

364. *Babam cennetmekân Selim Han kendi babasını tahtından ederken içimde bu kırılışı duydum.*

365. *önce şu çılgınlar sürüsüne çarptık başımızı…*

366. *Altın altın… Kişisel tutkuma toplumsal bir giysi giydirebilirim.*

367. *Dünya doluyor gözlerimden içeri,*

368. *altındır özgürlük uğruna kanla gözyaşıyla yürüyen soylu kavga.*

369. *Ben asıl şiir diye kitaplardan çıkan, okuyanların bir daha dillerinden düşmeyecek kadar hayatlarına karışan, sözden kurulmuş şekillere derim.*

370. *Güzel sabahları kucaklayan sis gibi güzel eserleri saran bu sis de tabiî.*

371. *Düşünceye câzip ve parlak bir biçim vermek küçültür düşünceyi.*

372. *Düşünmek bu sisleri yırtarak aydınlığa varmaktır.*

373. *Karanlık kelimeler vardır, arılar gibi vızıldayan kelimeler.*

374. *Evler uykuda*, insanlar uykuda, doğa uykuda…

375. *Çaresiz hesaplaşacaksın kendi kendinle! Senden taşmış, senden çıkmış o hesapçılarla!*

376. *Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.*

377. *Çarpışan iki fikirdir.*

378. *hıyanetin dostu, karanlığın yoldaşı*

379. *Kazandığın zaferler arasında en büyüğü, maziye karşı kazandığın zaferdir.*

380. *Ruhun gözleri fark etmiyor mu?*

381. *Seni gözler ile kucaklayan..*